

akademski list

broj 73 * godina XXIV

PRESSING

www.pressing-magazine.com

Intervju:

Darko Rundek

Branislav Kerac

Saša Dimitrijević

Društvo:

Između dve vatre

Vampirologija serbiana

Propaganda i spinovanje

Film:

Panama

Put do slave

Marsovac

Pored mene

Muzika:

Duran Duran

Muse

Stereo banana

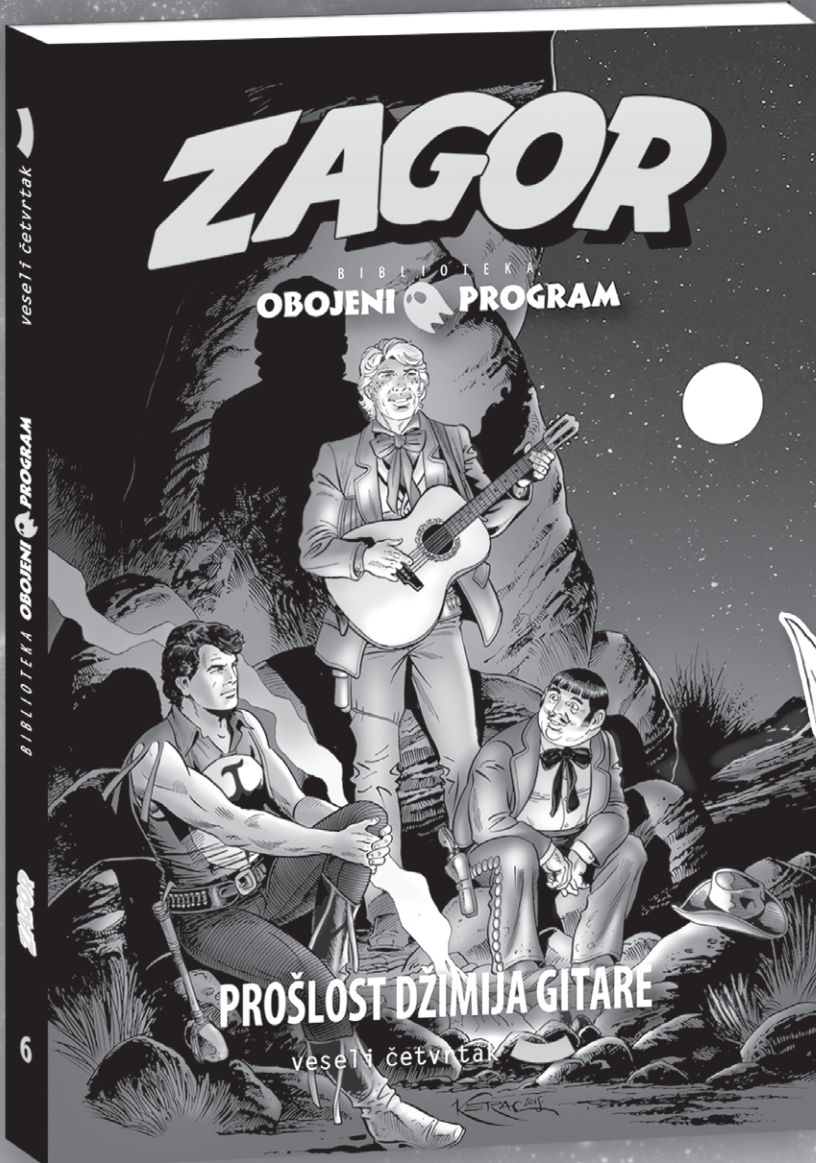
ISSN 1451-1584

Prva epizoda Baneta Kerca!

150 STRANA!

veseli četvrtak

U prodaji, samo preko našeg **KLUBA ČITALACA**, maloprodajnih objekata **TRAFIKA**, strip-knjižara **DARKWOOD** i **ALAN FORD**!

Razgovarao: Dalibor Popović Pop

Foto: Dušan Mitić Car

Intervju: Darko Rundek

Mijenja(j)mo mjesto!

Još jedan veliki koncert u Atrijumu Univerziteta ostaje upisan u sećanja da stoji kao most iznad vremena. Deceniju unazad uvertira nastupu Cargo trija u Nišu tradicionalno bude poseta barem jedne autentične niške kafane. Običaj samom prirodom ne posebno uхватljiv za elaboraciju iz krajnje razumljivih razloga za šaku boema. Dovoljno je reći da se dosad obišla većina onih manje poznatih uglednih birtija širom grada. Prapočelu te tradicije kumovao je Darko pitanjem upućenim piscu ovih redova: "Šta je to ovde domaće, niško?" Ogovor ostane uvek negde za kafanskim stolom.

Prešli smo ovaj put Crni put i zaseli sa one strane pruge u kafani "Stara Drina"

Ovaj prelazak preko pruge ovde mi dođe kao neka rijeka, taj prelaz preko tračnica mu dođe kao neki most. Mostovi su stvarno simbolički jaki. Možeš svašta uz to povezati. Rijeke su oduvijek odvajale neke teritorije, to su te, kako smo učili u školi — postoje prirodne i etničke granice, a ove riječne su prirodne, a ima gomi-

la neprirodnih. Možete spajati neke dve teritorijalne celine onako potpuno, kao fizički, ili spajati moju i tvoju glavu — zapravo sve ispod čega teče opasna bujica preko toga valja praviti mostove. Novi album smo zaista dugo radili, a sad se događa nešto potpuno lijepo, da taj album konačno počinje živeti i da se pred publikom nekako opušta. Izašli smo iz te faze laboratorija, studija, i postaje deo neke udruge s kojom se igramo i sa kojom bara-

tamo. I eto nas opet u Nišu.

Da premostimo oprezno opasnu bujicu prepečeni ce za stolom, stiže uz sveže meze pohovani mozak. Na Balkanu mozga često zafali, ali ne i ovog iz renomirane domaće kujne „Stare Drine“. Opasna bujica kulja i sa ove i sa one strane reke, kako to sagledati i kako izgraditi most.

Teško da mi možemo smisliti to riješenje jer je ono očito samo vrijeme. Ne bi Francuzi i Englezi živeli u zajednici tako ljepo kad bi se sećali nekog recentnog vremena rata kad su se klali. Klali su se stoljećima. Ili ono između Francuza i Njemaca, tu je bilo više klanja nego što je između Hrvata i Srba ikad moglo bit. Prema tome, vrijeme je to, ne ako je bolno nego ako je zdravo. To je ono neko vrijeme koje prođe da se to savna, jer kad krv padne ne možeš tek tako pomesti. Ne možemo mi sad zašmiriti i reći nije bilo — bilo je, ali sad je pitanje kako to razumeti. Najbitnije je to razumeti, a da bi čovjek nešto razumeo, mora se od toga odmaknuti. Treba biti svijestan da svako sa svoje strane proba da sagleda to objektivno iz šire perspektive - šta se to kod nas dogodilo. Ne iz naše lokalne, nego šta to znači na nekom širem planu, onda bi to mogli nekako proglaviti.

Da li pametne ljude onda treba tražiti samo po televiziji, internetu ili ...

Ako gledaš to samo iz svoje osobne perspektive, svoje odvojene bez drugih, nikad se ne može imati neki objektivni pogled. Tu je posao za intelektualca, to je posao ljudi koji misle. E, sad, ako su ovo vremena kad intelektualac više ne postoji i kad kao neka društvena figura više nije bitan, biće da su neke druge sile na vlasti. Možda trenutno nema nikog kome bi ljudi, narod, stvarno vjerovao. Krijeće sled ako neko vjeruje da je neko pametan čovek, da taj pametan čovek objektivno vidi. Da kaže objektivno stvari su ovako, ovako ... a ne tako kako se iz tvog čoška vidi, i ako ljudi vjeruju pa probaju krenuti za tim kako on misli, vide i kažu, jebi ga, stvarno je tako. Ako nema tog autoriteta koji je autoritet pameću, a pamet nije na cijeni nego nešto drugo, to se onda prosto puno sporije događa. Tako da to može zvučati u majčinu dugo jer znaš da pamet nije na cijeni.

Dok gazda Dule donese turu škem-bića i teleće glave, povede flaša „prokupca“ put Francuske i vina. O pameti va- skolikog sveta i tome da li beže i u inostranstvu klinci u neko inostranstvo.

Vratio sam se, nisam više sa stanom u Parizu nego na Braču. Tu se motaju neke Mađarice,

Ne bi Francuzi i Englezi živeli u zajednici tako ljepo kad bi se sećali nekog recentnog vremena rata kad su se klali. Klali su se stoljećima. Ili ono između Francuza i Njemaca, tu je bilo više klanja nego što je između Hrvata i Srba ikad moglo bit. Prema tome, vrijeme je to, ne ako je bolno nego ako je zdravo. To je ono neko vrijeme koje prođe da se to sravna, jer kad krv padne ne možeš to tek tako pomesti. Ne možemo mi sad zažmiriti i reći nije bilo – bilo je, ali sad je pitanje kako to razumeti.

neki Nemci, pa su tu neki Englezi ... naši odlaze, neki stranci dolaze, i to je ono što je super. Da se u Nišu počnu doseljavati, recimo, neki Belgijanci, zamisli neki par Belgijanaca, neki Grk ... znaš neki odlaze neki dolaze, odlaze - da se to miješa. Znaš da nije ni meni, kao ni tebi, interesantnije da tu siđe neki iz kakvog obližnjeg sela nego da nam bane neki Indijac, recimo. Priči ćeš mu sa mnogo više interesa i tu će se neka potpuno življa razmena dogoditi. Amerikanci imaju tu instituciju, znaš ono – odlaska na put. Kad završe srednju školu, neki putuju dva meseca, neki dvije godine. Imaju tu vrstu tampon zone između srednje škole i fakulteta kad putuju. Za to ti ne treba puno - možeš putovati sa pet groša u džepu, znaš ono, spavat u vreći, ne znam ono couchsurfing, ovo-ono. Raditi male poslove usput, prositi – žicati, nema veze, ali to je sigurno na nama da pustimo omladinu da u nekom trenutku uzme neko vrijeme da se odmakne pa da se vrati. Nekima trebaju meseci, nekima godine, ali sigurno da je zdravo maknuti se pa se vratiti.

A i ti Amerikanci nisu mi nikako jasni: navodno hoće da zavladaju svetom, a kako, bre, već jednom ne počnu da se bune što ne govore američkim već, za ime boga, zapeli sa tim engleskim.

To je vrlo komplicirana stvar, jer se nacija opšte povezuje sa jezikom, a Amerikanci govore engleski jer su dovoljno veliki i jaki pa ih i nije briga. Kad se radi o malima i manje-više o slabima, onda to razgraničenje nacionalno, koje se sad događa nama, povlači neko razgraničenje jezika ne bi li se to još jače opravdalo kao neki nacionalni identitet. To je sasvim glupo, jer taj jezik je ovde jedan. Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Crnogorci, mi svi očito govorimo istim jezikom. Lingvistički nema lijepših nego dvojbi. Siluje se jezik da bi se napravile neke razlike, da bi bili dovoljno različiti da bi se nacije izdvojile. To je nešto što se

političari trude, ali to ne hoda. To koliko se od osamostaljenja hrvatski jezik trudio razlikovati, a to je trajalo dvije, tri godine, i vratio se na ono što je bio i prije.

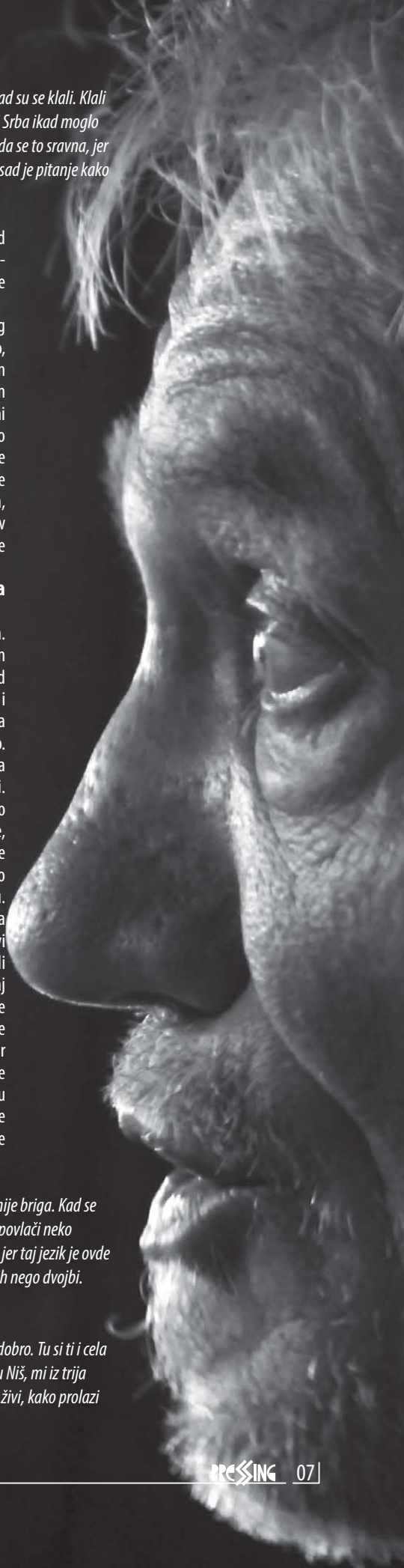
Osim par riječi možda koje su ostale iz tog perioda ubacivanja pomodnih riječi. Recimo, ja cijelo vreme kad me pitaju vani kojim jezikom govorim, taj jezik zovem naš i mislim da taj jezik treba zvati naš. Ni hrvatski ni srpski, nego naš! Zašto bi on morao imati neko nacionalno obilježje, to je jedan jezik i on nije povezan sa nacijom. Svuda ljudi govore lokalno, naravno, nije naš nekom izvana, nekom Englezu, ali ako bi dali službeni naziv „naš“ – onda bi se to tako moglo reći jer je naš.

Čini se niš od toga naš, barem ne za sada, džaba. Živeli.

Jeste u biti džaba. Eto, šta košta da se proba. Živi bili, pa videli. Znaš niš se u hrvatskom može da kaže ništa, a meni je prije svega kad god pomislim Niš svašta i to dobro. Tu si ti i cela ta ekipa ljudi sa kojima se već godinama susrećemo i provedemo neko vreme zajedno. Kad pođemo u Niš, mi iz trija uvijek znamo da ćemo povrh svega i super jesti i pit. Vitamini. Niš još uvijek ima nešto starinski u tome kako se živi, kako prolazi vrijeme, kakve su ceste, kakva je ta pruga ovde. Prije nego su se silne auto-ceste sagradile, ovi vozovi koji stalno ovde prolaze bili su najčešći izlaz u slobodu. Sjećam se kako su ljudi visili na tim vagonima prije autostopa i putovali u nepoznato. Vozovi su mi ta starinska slika bijega. To kad smo seli u Staru Drinu, kad sam bacio pogled na ovaj prizor ovde, taj prelaz preko ceste, to nije vraćanje u vremenu, jest u biti je, ali to je vraćanje mojoj duši prirodnog ambijenta, jer ona je rasla u ovakvom ambijentu. Tamo gde sam ja odrastao je isto kao ovo ovde. Tamo su sad nabacili neke nove žbuke, i to više u biti ne liči na to, pa se na neku foru osećam kod kuće više sad ovde u Nišu nego tamo u Zagrebu.

Nacija se opšte povezuje sa jezikom, a Amerikanci govore engleski jer su dovoljno veliki i jaki pa ih i nije briga. Kad se radi o malima i manje-više o slabima, onda to razgraničenje nacionalno, koje se sad događa nama, povlači neko razgraničenje jezika ne bi li se to još jače opravdalo kao neki nacionalni identitet. To je sasvim glupo, jer taj jezik je ovde jedan. Srbi, Hrvati, Bošnjaci, Crnogorci, mi svi očito govorimo istim jezikom. Lingvistički nema lijepših nego dvojbi. Siluje se jezik da bi se napravile neke razlike, da bi bili dovoljno različiti da bi se nacije izdvojile.

Znaš niš se u hrvatskom može da kaže ništa, a meni je prije svega kad god pomislim Niš svašta i to dobro. Tu si ti i cela ta ekipa ljudi sa kojima se već godinama susrećemo i provedemo neko vreme zajedno. Kad pođemo u Niš, mi iz trija uvijek znamo da ćemo povrh svega i super jesti i pit. Niš još uvijek ima nešto starinski u tome kako se živi, kako prolazi vrijeme, kakve su ceste, kakva je ta pruga ovde.

Dirigovana masta i programirane strasti ili Zašto smo toliko mrtvi?

Živimo u vremenu u kom je manipulacija podignuta na najviši nivo; "bombarduju" nas informacijama, a mi, obični gledaoci/slušaoци nemamo dovoljno vremena da ih sve obradimo i percipiramo na pravi način - od nultih informacija do spinninga. Točkići velikog mehanizma su postavljeni tako da mali čovek nema šansu naspram velikog sistema.

HIS DESTRUCTIVE CYCLONES MAKE
ANY SCANDAL OLD NEWS

Odnosi sa javnošću kao struka institucionalizovani su u prvoj polovini XX veka. Iako su određene taktike ciljanog komuniciranja bile primenjivane pre i posebno za vreme Prvog Svetskog rata, grupa stručnjaka na čelu sa Edvardom Bernaysom (tvorac termina PR) i Ivy Leejem (autor prvog saopštenja za javnost) je nakon okončanja ovog ratnog sukoba velikih razmera, terminisala profesiju Odnosa s javnošću. Za vreme Prvog Svetskog rata, propaganda je bila primenjena disciplina za postizanje jasno definisanih komunikacijskih ciljeva u interesu Američke vojske. Kako je termin propaganda poistovećen (i pomalo negativno konotiran) sa tendencioznim (ujedno i jednosmernim) komuniciranjem u vezi sa interesima neke vojne sile, Edward Bernays je predložio i u upotrebu uveo, termin

Public Relations. Bilo je više nego očigledno da je "propaganda u miru", odnosno PR, znatno složenija, šira i osetljivija profesionalna disciplina od propagande, te sveobuhvatnija i kao termin i kao profesija. Propaganda (komunikacijska aktivnost koncipirana i korišćena u cilju uticaja na šire mase) je zapravo bila jedna od opcija, podskup i integralni deo mnogo sveobuhvatnije oblasti u nastajanju - PRa. Ovu "evoluciju" uslovile su posleratne društvene promene, stvaranje i razvoj "potrošačkog" društva, unapređenje i dostupnost informacija (radio, televizija, telefon...), kao i praktična primena psihološke nauke u cilju manipulisanja mišljenjem i željama grupa (pojedinci su u fokusu tek krajem XX veka). Bernays je imao dovoljno talenata i više nego dovoljno znanja da primeni psihološke postulate za "manipulisanje" grupama, javnostima i na posletku i masama. Bio je nećak i učenik Sigmunda Frojda, osnivača psihanalitičke škole. Bernays je prvi primenio "product placement" i direktno je uticao na omasovljavanje pušačkih navika kod žena (cigareta je poistovećna sa potvrdom i izrazom sloboda ženskog pola, a doživljena kao proizvod sa snažnim pozitivno-asocijativnim značenjem), na masovnu prodaju automobila (komunicirajući automobil kao simbol muške seksualnosti), prodaju akcija i razvoj finansijske svesti kod prosečnih američkih građana, a i prvi je praktičar u istoriji PR-a koji je angažovan od strane političara (SAD Predsednika Coolidgea) na aktivnostima za unapređenje imidža. Psihološke veštine i znanja omogućile su mu da se pozicionira kao PR revolucionar. Tako je 1938. godine svoje usluge pružao i Vladi SADa kao i Centralnoj informativnoj agenciji (CIA). Postao je bogat i slavan i shvatio je ono što je i danas osnova brend menadžmenta, težnja PR-a u širem smislu reči i želja menadžmenta svake kompanije – shvatio je kako da

koncipira poruke koje će aktivirati najsnažnije u ljudima – instinktivne nagone i nesvesne želje u željenom pravcu. Tako je još dvadesetih godina prošlog veka razvio tehnike za stimulisanje želja ljudi kako bi manipulirao njima nudeći im određene proizvode kompanija za koje je radio. Razumeo je da je masu moguće izmanipulisati zbog čega je postao svestan i varljivosti ideje demokratije. Ljude je moguće navesti na određene zaključke stimulacijom iracionalnog; dakle, mogu biti navedeni da ne zaključuju racionalno. Politička ideja dovoljno pažljivo koncipirana (isto važi i za svaku drugu ideju) može ih stoga navesti da razmišljaju, i još gore reaguju, suprotno svojim racionalnim potrebama i svesnim željama. Propaganda Adolfa Hitlera i Jozefa Gebelsa (nacističkog Ministra za javno informisanje i progandu) potvrdila je ove Bernaysove strahove.

U početku beše propaganda

Odnosi s javnošću vrlo su kompleksna oblast najdirektnije povezana sa komunikacijama. Obzirom na činjenicu da je u stvari sve onako kako ga izkomuniciramo (a ne onako kako zapravo jeste) dolazi se do zaključka da onaj ko zna da komunicira i poznaje alate za tu namenu, u stanju je da samostalno ili sa „saučesnicima“ kreira stavove okruženja, šire javnosti pa i stavove javnog mnjenja i globalne istine. U PRu komunicira se sa raznim javnostima u zavisnosti od cilja koji nameravamo da ostvarimo: sa lokalnom zajednicom, Vladom, medijima, klijentima, donosiocima odluka itd. U zavisnosti sa kim se komunicira, odnosi (relations) mogu biti: Press relations, Government relations, Industry relations... Dve najzanimljivije oblasti PR-a su lobiranje i spinovanje. Lobiranje je posebna disciplina o kojoj postoje oprečna mišljenja, a samim tim i teorije; najkraće rečeno, lobiranje je sinonim za nagovaranje, a širi kontekst bi bio – nagovoriti nekog na nešto, pridobiti ga za svoje interese/ostvariti cilj. Interesne grupe lobiraju za svoje interese ili ciljeve npr. American Israel Public Affairs Committee koji utiče na američku spoljnu politiku. Spinuju interesne grupe i to je deo Public relations-a, ali se služe neistinom i manipulišu, što prevazilazi dozvoljene alate u komunikaciji.

Kontrola informacija = kontrola mozga

Dobri odnosi s javnošću su nevidljivi elementi pri formiranju brenda i okoline koja ga prepoznaje. Oni su od ključnog značaja pri brendiranju, jer je nezahvalno osloniti se samo na oglašavanje i prodajne akcije da bi se ostvario željeni imidž. Važno je da informacije dođu do publike. Kada je identitet brenda prepoznat, zadatak odnosa s javnošću je da široj javnosti približi njegove vrednosti. Najveća moć odnosa s javnošću nalazi se u

"Do you swear to spin the truth,
the whole truth, and nothing but the truth?"

obrazovanju javnosti, uticaju na stavove i ponašanja (često su temelji oglašavanje i prodajne akcije) te uspostavljanje međusobnog razumevanja. Načini kontrolisanja informacija su spinovanje i krizni PR. U odnosima sa javnošću, spin je oblik propagande koji se ostvaruje kroz tumačenje događaja ili kampanje kako bi se javno mnjenje pridobilo ili okrenulo protiv određene organizacije ili javne ličnosti. Dok se kod tradicionalnih odnosa sa javnošću radi o kreativnoj prezentaciji činjenica, "spin" često podrazumeva neiskrenost, obmanu i/ili manipulativnu taktiku. Spinovanje u doslovnom prevodu znači "zavrteti" i odnosi se na priču ili informaciju koja će javnost okrenuti na onu stranu koja odgovara interesima onih u čiju se korist plasiraju informacije. U svakodnevnom životu putem domaćih i stranih medija, česte su vešto uspinovane priče, koje se „zavrtne“ i privuku interesovanje javnosti u željenom roku, uz održavanje pažnje dodavanjem novih pikantnih detalja. „Dolaze bolji dani“, „Na dobrom smo putu“, „Raste standard“ samo su neki od primera domaćeg spinovanja koji se isada mogu videti i pročitati putem medija; a afera „Pancir“ (Mile Dragić i vojna oprema), ubistvo na Topčideru, afera „Kofer“, afera Bodrum i monopol na cenu mleka su slučajevi spinovanja koji pripadaju bliskoj prošlosti. Najbolji način da se sahrani loša vest je da se plasira i da se putem insajderskih aktivnosti poturi ili stvori lošija vest. Jo Moore, predstavnik za štampu britanske Vlade, 11. septembra 2001. godine e-mailom je poslao izjavu: "Sada je najbolje vreme da se izvuče sve ono što se želi pokopati.", i zbog toga je morao da podnese ostavku. Jedan od većih spinova je i "bombardovanje Kosova" koji se izrodio u bombardovanje cele Srbije (američkoj i svetskoj javnosti obrazloženo je kao logična akcija odgovornih na talase izbeglica koji su posledica etničkog čišćenja), a takvi obrasci su korišćeni i za rat na prostoru bivše SFRJ, Zalivski rat 1991. godine kao i za napad na Avganistan i kasnije, Irak. Jedan od najpoznatijih britanskih ekonomskih i medijskih analitičara, Jon Keller, u svom eseju "slučaj Kosovo" navodi uz

primer rata u Avganistanu u kojem je za spin doktore bilo mnogo više posla. Naime, u oba slučaja, Kosovo i Avganistan su bili žrtve interesnih grupa (zemalja, pojedinaca i političkih blokova).

Pravila spinovanja

Dobar spin doctor nikada nije medijski previše eksponiran, da njegov rad ne bi bio pod lupom javnosti; selektuje činjenice i iznosi samo pozitivne, iskorišćava usmerenost javnosti na neki globalno značajan događaj za izbacivanje sopstvenog „smeća“, koristi anonimce za promociju ideja ili proizvoda, uvlači novinara u deadlineove kako bi povećao mogućnost objavljivanja svoje „istine“, više ga zanimaju tehnike vlasti od same vlasti, radi sa tvorcima mišljenja, ima pristup onima koji donose odluke i povodi se za maksimom „cilj uvek opravdava sredstvo“ Spin se pretvara u bum-rang kada se zalazi u lični i privatni život „žrtve“ što vrlo često proizvodi kontraefekat u javnom mnjenju i preterano naduvane informacije vraćaju se kreatoru kad-tad. Jedan od najpoznatijih spin doktora današnjice, Alastair Campbell, savetnik bivšeg britanskog premijera Blera, posle deset godina rada sa premijerom povukao se posle slučaja "Dosiye Irak" koji je predstavljen novinarima u decembru 2003. godine. U njemu je pisano o oružju za masovno uništenje u Iraku i zajedno s dosijeom iz avgusta, ti dokumenti bili su korišćeni kako bi se opravdalo britansko učestvovanje u invaziji na Irak. Nastao je skandal kad se otkrilo da je izveštaj zapravo doslovno prepisan iz više izvora koji uopšte nisu navedeni. Najviše rečenica uzeto je iz članka Ibrahima al Marshija iz kog su prepisane cele rečenice uključujući i greške u kucanju. Pokazalo se da "Dodgy Dossier" kako je kasnije prozvan dosiye, nisu pregledali ministri ni stručnjaci nego samo službenici koji su radili za Campbella. Kasnije je dokazano da u Iraku nema nikakvog oružja za masovno uništenje i da se u izveštaju namerno preterivalo. Campbell je kasnije te godine dao ostavku. U zemljama u kojima ne postoje pravila novinarske struke, lako se spinuje pomoću medija, npr.

korišćenje informacija „od „nezvaničnih izvora“, „pouzdatih izvora“, „insajdera“, „izvora bliskih...“ „iz najbližih krugova“. Još jedan način za spinovanje je ubacivanje saboter, izvrtanje istine ili „Truth well told“, nedavanje legitimiteta Povereniku za informacije, nepostojanje sankcija, kriterijuma i jasnih pravila za komuniciranje... Posebne vrste spinovanja, kod nas prilično česte, su manipulacije istraživanjima javnog mnjenja. Kako tvrdi Srđan Bogosavljević, direktor Stratedžik marketinga, njegova kuća posebno sa ovim ima problema: "Dešava se ili da se pojave neverovatna istraživanja koja se pripisuju nama, iako ih mi nismo radili, ili se pojavljuju izmenjeni delovi naših istraživanja pod firmom „poznatih američkih agencija“ ili nekim imenima koja, kad ih proverite, ne postoje. Jednom se desilo da je bez naše dozvole, kao i bez dozvole naručioca istraživanja, objavljen deo jednog istraživanja o korupciji, potpuno istrgnut iz konteksta i plasiran vrlo spektakularno. Ne znam kako se to pojavilo u medijima, ali se pitam koji je bio cilj. Fabrikovana istraživanja ne mogu da promene generalno raspoloženje javnosti, ali mogu da pomognu nekoj partiji koja je na ivici cenzusa, bilo da ga pređe (ako joj anketa da veći procenat), bilo da kolebljivi glasači od nje odustanu ako procene da nema šanse (ako joj anketa smanji realan rejting) - zaključuje Bogosavljević." Tokom svog rada Bernays je shvatio da je prilikom koncipiranja poruka u cilju aktiviranja onog najsnažnijeg u ljudima (instinktivni nagoni i nesvesne želje) moguće uticati na ljude kako bi ih naveli da deluju u željenom pravcu. Masu je moguće izmanipulisati a ljude je moguće navesti na određene zaključke stimulacijom iracionalnog. Oni mogu biti navedeni da ne zaključuju racionalno, odnosno, mogu biti navedeni da razmišljaju (reaguju), suprotno svojim racionalnim potrebama i svesnim željama.

Svađa se istok i zapad... ples između dve vatre

„Stoličice u polukrug!“, začu se zvonki glas vaspitačice Živke, a mi, lepo vaspitana deca, odmah prionusmo na posao. Bila je 1980. godina prošlog veka, po više osnova, jedan sasvim drugačiji svet od ovoga u kome danas živimo. Negde u svetu, neki ljudi su promovisali prve modele računara i, inspirisani hladnimrtom, smišljali internet mrežu isključivo za vojne potrebe. To nas nije doticalo. Od tehnoloških dostignuća mi smo znali za fiksni telefon sbrojčanikom, od sredstava informisanja imali smo „Zeku“ i, nešto kasnije, „Tik-Tak“, a slobodno vreme ispunjavali druženjem, knjigama iz dečje biblioteke, loptama, vijačama i vožnjom rošua i bicikla. Kao klinci željni svakojakog znanja, voleli smo te „stoličice u polukrug“ jer smo znali da sledi neka zanimljiva priča ili vršnjački razgovor na zadatu temu koji će vaspitačica povesti i vešto usmeravati. Tog dana pričala nam je priču o dve kokoške koje su se svađale oko crva. U žaru njihove borbe, naišao je petao, iskoristio situaciju i smazao plen. Naravoučenije: dok se dvoje svađaju, treći ima koristi. Sa tom hipotezom, krenuli smo u školu, onu formalnu, koja pruža obrazovanje i onu životnu, u kojoj se ne uči iz knjiga. Što se mene tiče, ova hipoteza je dokazana, na oba nivoa kroz sijaset primera i situacija u kojima sam nekada bila učesnik, a nekada posmatrač. Međutim, stvari postaju bitno drugačije kada ih iz ličnog mikrokosmosa prebacimo u globalnu dimenziju i posmatramo dve velesile kako se svađaju i tog „trećeg“ koji lebdi između njih i koji bi, eventualno, da je jači i stabilniji, mogao da od te svađe vidi neku korist. Međutim, njegova politička stabilnost i ekonomsko zdravlje mu nameću ulogu „crva“ i on biva razvučen, čas na jednu, čas na drugu stranu, primoran da menja ritam svoje igre stereo zvucima Istoka i Zapada. U ovoj našoj priči, sa istoka svoju pesmu peva Rusija, sa zapada hor EU, a između je izmrcvarena Srbija primorana da se, pored svega što je snašlo, uklapa u disonantnu melodiju i peva na način da niko ne bude uvređen. Nije lako!

Srbija i EU

Ovde je sve već odavno poznato. Prvo smo ih deset godina ignorisali, a oni nas sankcionisali, čak su bili i saučesnici u onom bombardovanju. Onda smo, tamo 2000. godine, pustili demokratiju da utrči među narod koji, sada, kad je konačno izvojevao, nije znao šta bi s njom. Paralelno sa upoznavanjem naroda sa demokratijom, počinje prvi stidljivi flert sa Evropskom unijom, a ubrzo i otvoreno priznanje sa naše strane kako svoju budućnost ne vidimo bez njenog čvrstog zagrljaja. Kao u bajci, princeza reče da nema ništa protiv, ali, da bismo zaslužili njenu ruku, najpre moramo da ispunimo neke zadatke. Ostalo je istorija. I ma koliko nam ta istorija pokazala da EU ima hiljadu i jedan feler, ne odustajemo od nje! Čak i onda kada na sav glas objavi da je umorna od proširenja, kada se čini da je sav naš trud u pravcu priključenja uzaludan, mi smo i dalje fanatično uporni, vredni da uradimo sve što nam se naloži i puni nade da ćemo biti naredni član te porodice. O značaju

Evropske unije za Srbiju, najbolje govori pijedestal na koji smo je postavili kada je spoljna trgovina u pitanju. O tome koliko smo mi, u ekonomskom pogledu, važni njima, bolje da ne govorimo. Oko 65% spoljnotrgovinske robne razmene Srbije odvija se sa zemljama članicama EU. Na tržište EU plasiramo uglavnom sirovine, poljoprivredne proizvode i poluproizvode, a od njih uvozimo sve ostalo. Naše sirovine najtraženije su u Italiji, Nemačkoj, Hrvatskoj, Sloveniji, Rumuniji i Bugarskoj. Sa druge strane, mi preferiramo nemačke i francuske mašine i automobile, italijanska transportna sredstva, odeću i obuću, električne uređaje iz Austrije i Poljske. Posmatrano po strukturi, trgovina

Srbije sa zemljama EU ne pokazuje bitna odstupanja od trgovine Srbije sa drugim, ekonomski razvijenim delovima sveta. Opšti obrazac te trgovine je: mi njima sirovine, oni nama industrijske proizvode. Jeftino prodajemo, skupo nabavljamo. Klasična priča viđena kod onih koji se slabo razumeju u ekonomiju i kod zemalja u razvoju. Evropska unija je, takođe, i naš investicioni partner broj jedan. Oko 80% investicija u finansijski, realni i uslužni sektor došlo je upravo iz zemalja EU. Mi tamo nismo investirali skoro ništa, ali to se od nas nije ni očekivalo. Kako da investiramo kad smo domaću štednju skrckali do poslednje pare i postali razvojno zavisni od priliva stranog kapitala?

Dok EU Srbiju i zemlje slične njoj ne prepoznaje kao značajne ekonomske partnere, već ih i dalje vidi kao „bure baruta“ čije „bum“ bi očas posla destabilisalo ostatak Evrope i poremetilo vezu između Istoka i Zapada, značaj EU za nas je očigledno, veliki i višedimenzionalan. Svesni činjenice da se kroz proces globalizacije prolazi lakše u grupi nego solo, napravili smo logičan izbor da se priključimo najvećoj i najjačoj integraciji, ne samo na Starom kontinentu, već i u svetskim razmerama. Politički posmatrano, u toj misiji je, od 2000. godine do danas, proteklo mnogo toplo-hladne vode, a i narodna volja po pitanju članstva u EU je bila promenljiva. Poslednje tri godine ponašamo se baš kao dobri đaci, radimo domaći i iz vladanja (koje u ovom kontekstu znači poslušnost) imamo peticu. Često prema ovoj integraciji iskazujemo neki koktel divljenja i strahopoštovanja. Pitanje je samo gde je granica te naše lojalnosti prema njima, odnosno kako odgovoriti njihovim zahtevima, a istovremeno očuvati naš nacionalni integritet i dostojanstvo? Na ovo pitanje postojao bi precizan odgovor onda kada bi postojali jasno definisani principi sa obe strane, koji bi se, ako to nije preveliki zahtev, poštovali. Naš status kod Evropske unije, na koji smo svesno pristali, može se opisati: „nismo zajedno, a kao da jesmo“. Taj status najbolje dolazi do izražaja kada se moćna EU po nekom osnovu sukobi sa nekim manje ili više moćnim iz okruženja, pa od nas traži da sa njom budemo na istoj liniji i da se (iako, kao kandidat sa krajnje neizvesnim članstvom, nemamo ništa sa tim) ekonomski distanciramo od njenih neistomišljenika. Evo, na primer od Rusije.

Srbija i Rusija

Nije sporno da Rusija za Srbiju i uopšte zemlje Balkana ima tradicionalno i istorijski značajnu ulogu. Sporno je to što je ta uloga, sa ove naše strane, malo prenaplašena. U razgovorima o Rusiji često se ističu neki epiteti vezani za njenu političku i ekonomsku moć i to nije sporno. Rusija je velesila. Sporno je to što na konto istorijskih veza čiji su protagonisti odavno otišli sa ovog sveta i nekih imaginarnih predstava o bratstvu i prijateljstvu Srba i Rusa veliki broj ljudi gaji neka nerealna očekivanja da će velesila te svoje moći i veze sa svetom staviti u funkciju očuvanja i zaštite interesa države Srbije. Da nam nije tih snažnih i ničim izazvanih emocija, znali bismo da je gorivo koje pokreće međunarodne ekonomske odnose isključivo interes, najčešće ekonomski, a može biti i politički, bezbednosni i sl. Nema tu ni bratstva, ni jedinstva, ni prijateljstva, niti simpatija bilo koje vrste. Možemo mi da volimo Rusiju i njena prostranstva, Boljšoj teatar, bele noći i „istočnu Veneciju“. Sigurna sam da i oni vole noćni život naše prestonice, poštuju našu istoriju i kulturu i uživaju u našoj hrani. Sve je to OK, ali činjenica je da, u ekonomskom pogledu, nemamo baš mnogo zajedničkih tema i da u dijalogu na temu

ekonomske saradnje u svetu imaju mnogo bolje sagovornike nego što smo mi.

Što se spoljne trgovine tiče, Rusija spada u prvih pet izvoznih destinacija Srbije. Iako se u tom društvu nalazi na pretposlednjem mestu, skoro 8% srpskog izvoza plasira se na rusko tržište. Značajniji izvozni partneri od Rusije za nas su Nemačka i Italija kao članice EU, i Bosna i Hercegovina sa kojom nas povezuju tanane niti CEFTA sporazuma. Potencijali za saradnju Srbije sa Rusijom su veliki i daleko prevazilaze rezultate koji se ekonomskom saradnjom trenutno ostvaruju. U Rusiji postoji velika tražnja za poljoprivredno-prehrambenim proizvodima poreklom iz Srbije. Prema statističkim podacima, 10% izvoza ove grupe proizvoda plasira se na rusko tržište. Najviše se traže jabuke, šljive, breskve, jagode, kukuruz, smrznuto povrće i prerađevine od voća i povrća. Kad već govorimo o prehrambenim proizvodima, do pre neku godinu smo izvozili i meso i mesne prerađevine, ali onda se ispostavilo da to zapravo nije meso baš iz Srbije, nego iz EU sa kojom su Rusi stopirali ove trange-frange aranžmane čim su saznali da tamo vlada neka svinjska kuga. Izvozili smo i mleko, pa je onda neko glasno progovorio o aflatoksinu. Toliko glasno da se

čulo čak do Rusije. Od tada, izvoz može, ali samo uz dozvolu, koja se ne dobija tako lako. Kada se sve sabere i oduzme, pored voća i povrća, naši izvozni aduti kada je rusko tržište u pitanju su još i podne i zidne obloge, auto-gume, hartija i ostale poluproizvedene drangulije.

Da smo malo vredniji i ekonomski organizovaniji, mogli bismo lepo da živimo od izvoza u Rusiju i slične zemlje. Mogli smo, na primer, da obilno iskoristimo prednosti Sporazuma o slobodnoj trgovini, koji smo pre 15 godina potpisali sa Ruskom Federacijom. Tim sporazumom ostvarujemo pravo na bescarinski izvoz velikog broja proizvoda na rusko tržište. Još bolju ponudu za čistu zaradu od izvoza dobili smo pre pet godina kada je formirana carinska unija Rusije, Belorusije i Kazahstana. Čak i pod pretpostavkom da smo imali šta da izvozimo, ova tržišta su, zbog svoje veličine, bila (i još uvek su) preveliki zalogaj za nas. Njihovu veliku apsorpcionu moć mogli bismo zadovoljiti eventualnim udruživanjem sa susjednim zemljama, pre svega onima sa prostora bivše Jugoslavije i zajedničkom proizvodnjom za treća tržišta. Međutim, i tu postoji bezbroj prepreka i problema, pa zato, eto, tavorimo svako u svojoj vremenskoj kapsuli iz XIX veka, čekajući EU da dođe i povede nas u savremeno doba.

Na strani uvoza, raspored snaga na top 5 listi partnera je nešto drugačiji. Rusija je druži po

važnosti uvozni partner Srbije, odmah iza neprikosnovene Nemačke, a ispred Italije. Na četvrtoj i petoj poziciji su Kina i Mađarska, ali trgovina sa njima sada nije tema. Ono što Rusiju čini veoma važnim uvoznim partnerom koji se visoko kotira ne samo u Srbiji, nego i u čitavoj Evropi, jesu njene ogromne rezerve prirodnog gasa i nešto manje rezerve nafte. Energenti trebaju svima i onaj ko ih poseduje prema njima ima jedan multi-pristup: ne posmatra ih samo sa ekonomskog aspekta, kao instrument sticanja profita, već ih koristi i kao instrument vođenja spoljne politike i sticanja moći u globalnim političkim i ekonomskim odnosima. Da se i Rusija ponaša prema ovom utvrđenom obrascu, potvrđuje njeno članstvo u velikom broju regionalnih integracija i asocijacija od onih koje odlučuju o sudbini sveta kao što je G8, do onih koje se bore protiv nepravdi koje sa sobom nosi globalizacija, kao što je na primer BRIKS.

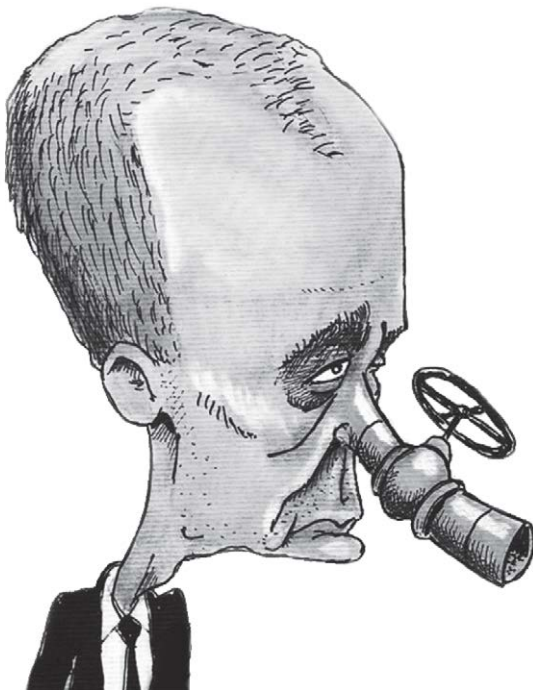
Osim što uspešno balansira u međunarodnim ekonomskim odnosima, ova bogata zemlja se domaćinski odnosi prema svom kapitalu i njene investicije su zastupljene širom sveta. E, sad, kad je o Srbiji reč, Rusija se nije baš pretrgla da investira u našu privredu. Njene investicije su malobrojne, ali vredne i odabrane: u naftnoj industriji, među prvima je došao „Luk oil“, a nekoliko godina kasnije i „Gasprom njeft“. U finansijskom sektoru prisutne su „Moskovska banka“ i „Sber bank“.

Postoje još neke ruske investicije u metalo-prerađivačku industriju i to je otprilike sve. Nije loše, ali kad bismo imali izlaz na more, bolje bismo prošli.

Šta je to trgovinski rat?

Po definiciji, trgovinski rat je konflikt između dve države u kome one sprečavaju međusobnu slobodnu trgovinu, time što jedna drugoj nameću trgovinske barijere. Žarište konflikta ne mora biti, i najčešće nije, vezano za trgovinu, ali, upravo preko trgovine, posledice trpe čitave ekonomije „zaraćenih“ zemalja. Da ne gledamo mnogo oko sebe, nedavno smo imali primer trgovinskog rata u našem dvorištu. Sve je počelo kada su se migranti iz nekih bliskoistočnih zemalja, spasavajući živu glavu, obreli na teritoriji Srbije, i pokazali ambicije da odatle nastave ka teritoriji EU, nadajući se da će tamo naći mir, posao i pristojan život. Lepo smo ih primili i razumeli s obzirom na to da smo, kao država, i sami ispratili hiljade ljudi put EU da traže to isto. Međutim, nisu svi kao mi. Mađari su odmah digli ogradu, Austrijanci su sledili njihov primer, Hrvatima se u jednom trenutku učinilo da se mi nešto domundavamo sa Mađarima, da zajednički namiguemo migrantima u pravcu hrvatske granice, pa su i oni digli zid. Zid prema Srbiji. Ne betonski, žičani i slične gluposti, već onaj trgovinski. Dok kažeš keks, zatvoriše granicu za sve što ide iz pravca Srbije. Pomirljiva Srbija, izbrojala je do deset, pa je i ona zatvorila granicu u kontrasmernu. Stigle su prve reakcije da je to direktan napad Srbije na EU: valjda, kad bocneš jednog svih 28 viču „jao“. A onda se neko dosetio ona četiri principa ili popularno „četiri stuba“ na kojima počiva EU: sloboda kretanja ljudi, roba, kapitala i usluga i zapitao se da li je možda, eventualno, odluka Hrvata bila ishitrena? Nakon pet dana trgovinskog rata, Hrvati su izračunali da su, pošto imaju mnogo više preduzeća kod nas nego mi kod njih, veći luzeri u ovoj igri, pa su pokazali belu zastavicu. Mi smo, naravno prihvatili, jer smo pomirljiva nacija, a i volimo Krašove bajadere, „lješnjak čokolino“, „eva“ sardine i hrvatska izdanja nekih stripova.

Da su žitelji ugroženih zemalja Bliskog istoka znali da će njihov dolazak na ove prostore staviti na test ionako labave i jedva skrpljene odnose Hrvatske i Srbije, i da će Hrvati, sumanutom idejom o trgovinskom ratu, momentalno pasti na tom testu, ne bi ni dolazili.

Ostali bi na svojim ognjištima pa šta bude. Ali, u tom slučaju svet bi ostao uskraćen za prostački šou, bahatost vrhuške najmlađe članice EU i njihovo elementarno nepoznavanje principa na kojima počiva ova integracija.

Trgovinski rat EU i Rusije: posledice po Srbiju

Politička situacija u Rusiji ličila je na onu u Srbiji 90-ih godina. Međunarodna zajednica je procenila da se Rusija neadekvatno ponaša u ukrajinsko-krimskim odnosima, da, umesto da gasi vatru, nimalo suptilno preuzima kontrolu nad teritorijom Krima. Na istoku Ukrajine zbog toga besni rat, a SAD i EU reaguju oštrim sankcijama prema Rusiji. Te sankcije su se najpre odnosile na neke manje grupe ljudi, u vidu zabrane putovanja, limitiranja njihovih poslovnih aktivnosti i sl. Kasnije se sadržaj sankcija dopunjavao novim zabranama, koje su se odnosile na slobodno kretanje roba, usluga i kapitala prema Rusiji i Krimu kao njenoj novopripojenoj teritoriji. Otprilike, svaki javni nastup ruskog predsednika bio je, sa strane SAD i EU, poklopljen novim sankcijama, još oštrijim od prethodnih. Kakve veze sve to ima sa Srbijom? Velike. Srbija se u celoj toj ujdurmi mogla naći u ulozi posmatrača, navijača ili onog „trećeg“ koji od svađe ove dvojice ima korist. Mogla je, ali nije. Zašto? Zato što misli da čvrsto drži konce prijateljstva prema Rusiji i političko-ekonomske saradnje prema EU, prema njihovom sukobu ima neutralan stav i jedino što želi (baš kao Miss universe) jeste mir u svetu (i članstvo u EU). U nekom trenutku, onaj ko je veći autoritet, a u ovom slučaju je to EU, naglo je povukao te konce koje čvrsto držimo i, dok dlanom o dlan, Srbija postade marioneta između Istoka i Zapada. Naime, EU

čije se jezgro ekonomski razvilo primenjujući protekcionizam, a danas je najglasniji zagovornik liberalizma u spoljnoj trgovini, izrekavši sankcije Rusiji, upozorila je zemlje kandidate (Srbiju i Tursku), da od njih očekuje solidarnost u smislu da ne koriste gužvu i ne povećavaju svoj izvoz u Rusiju. Svako kršenje ove opomene biće shvaćeno kao zauzimanje mesta izvozniciima iz EU. Ta filozofija se u našem narodu zove: „Niti glode, niti drugom daje“. Dakle, ako su oni ljuti na Rusiju, treba i mi da je gledamo popreko. Odnosno, kao kandidati koji, podsećam, još uvek nisu otvorili nijedno poglavlje u pregovorima sa EU, treba da se solidarišemo sa njom i imamo moralnu obavezu da štitimo njene interese, pa makar i na štetu naših. Sa aspekta međunarodnog prava, ovakav zahtev EU je nelegitiman. Ali, ko još poštuje pravni sistem? Smešno mi je kad moja mama, komentarišući neku domaću ili belosvetsku nepravdu, kaže: „Pravo je samo u bunar - sve ostalo može i levo i desno“. I jeste tako.

Smešno je i to što EU, koja funkcioniše na principima slobodnog kretanja roba, usluga, ljudi i kapitala, te slobode nekom drugom uskraćuje. Uputivši opomenu Srbiji, dodatno se bruka pokazujući elementarno nepoznavanje (ne)prilika u njenom privrednom sistemu. Mogu da razumem da se boji da joj Turska ili Švajcarska ne otmu parče ruskog tržišta, ali Srbija?! Pa mi prvo treba da proizvodimo da bismo izvozili. Drugo, naši proizvodi treba da budu konkurentni da bi uopšte „zaigrali“ na bilo kojoj svetskoj tržišnoj utakmici. Treće, proizvodnja treba da bude velika, a isporuke kontinuirane. Četvrto, da bismo se obogatili od tog izvoza, mi treba da izvozimo gotove industrijske proizvode i savremene tehnološki intenzivne proizvode. Ništa od toga mi nemamo, ni za nas, a kamo li

za Rusiju. E, sad, ako rode jabuke, nismo krivi. To znači da je bila dobra godina, a jabuke su kvarljiva roba, pa ih moramo negde plasirati, makar i u Rusiju.

Kada je već o hrani reč, podaci kažu da je EU 2014. godine izvezla na rusko tržište hranu i druge poljoprivredne proizvode u vrednosti od 11,8 milijardi evra, a od toga je samo vrednost izvoza Nemačke bio 1,6 milijardi evra, Holandije 1,5, a Poljske 1,2 milijarde evra. Poređenja radi, iste godine vrednost izvoza Srbije u Rusiju iznosila je svega 307,6 miliona dolara, odnosno negde oko 250 miliona evra. Neuporedivo. Zahvaljujući pre svega predugoj tranziciji i svojoj ekonomskoj nemoći, a zatim i devalvaciji rublje, porastu vrednosti dolara i padu tražnje za uvoznim proizvodima u Rusiji, Srbija, umesto da uživa koristi trgovinskog rata između EU i Rusije, predstavlja njegovu kolateralnu štetu.

Leto je prošlo, a sa prvim hladnim danima ohladiće se i usijane glave obe „zaraćene“ strane. To što je Merkelova u afektu rekla da neće ruski gas, a Putin joj preporučio grejanje na sibirski drva, oduvaće prvi hladan vetar. Počinje grejna sezona i valjalo bi svim aktuelnim tokovima dopremiti ruski gas i zagrejati Evropu. Grejaće se i Srbija. Kao i do sada, ko ima para platiće, ko nema, takođe će platiti, samo nešto kasnije i uz kamatu. A šta će biti posle? Posle ćemo, kao i do sada, biti malo rusofili i malo više evropofili, štedećemo na krupnom planu, a na ličnom i dalje trošiti više nego što zarađujemo. U cilju smanjenja formalne nezaposlenosti otvaraćemo fabrike u kojima će se proizvoditi poluproizvodi ili sklapati neki finalni proizvodi i živeti u nadi da će sutra biti bolje. Ako grešim, ima li nekoga ko ima drugu ideju o mogućem scenariju budućnosti na prostoru iznad koga Istok i Zapad ukrštaju koplja?

Razgovarao: Uroš Dimitrijević

Intervju: Saša Dimitrijević

Milioni ljudi crta ali je malo karikaturista

Saša Dimitrijević je jedan od najtalentovanijih, ali i najcenjenijih karikaturista sa ovih prostora. Iako su njegov crtački talenat, kritički stav i fantastičan smisao za humor prepoznati mnogo ranije, Saša je u profesionalne vode ušao tek početkom novog milenijuma. Dobitnik je brojnih nagrada inostranih i domaćih konkursa, među kojima su Zlatni Pjer, Klasovo majstorsko pero, prvo mesto na hrvatskom Oskar festu, Grand prix nagrada na međunarodnom konkursu satirične karikature Bukovina u Rumuniji i mnoge druge. U razgovoru sa njim se jasno uočava zašto je dobar karikaturista mnogo više od umetnika i od novinara.

Zašto ste, od svih sredstava izražavanja, odabrali baš karikaturu?

Meni karikatura odgovara kao osobi, kao način na koji izražavam mišljenje. Mnogi ljudi greše misleći da je karikatura crtanje. Karikatura nije crtanje. Milioni ljudi crta, ali je malo karikaturista. U Srbiji ih ima pedesetak. Od tih pedesetak, možda smo pet, eventualno šest, profesionalni su karikaturisti, a ostali su ovi "vikend" karikaturisti. Karikatura je vid izražavanja, to je zapravo moj pogled na svet. Svaka karikatura je jedna mala kolumna, jedan mali film gde sam ja scenarista, direktor fotografije i sam biram glumce. To je kratak film, ali može da bude i vrlo dugačak ako se dotakne neke teme. Dobra karikatura može biti aktuelna dugi niz godina. I mene je to privlačilo. Ja sam još kao klinac crtao, bavio se i slikarstvom i to vrlo uspešno, ali mi je karikatura efikasna. Za vrlo kratko vreme ja mogu nešto da uradim, a i sa novčane strane je efikasna. Ljudi mi naručuju portrete za rođendane, svadbe. Ali na prvom mestu je taj vid izražavanja onoga što ja hoću da kažem i prenesem.

Jednom ste rekli da je karikatura "karikiranje stvarnosti", pa kada ste vi počeli da je karikirate?

Pa to je počelo još u školi, crtao sam svoje drugare. Živeo sam u Novom Sadu i imao sam drugara iz klupe Šapčanina i tek sam sa njim ukapirao zašto ih zovu Čivijaši. Ljudi iz tog kraja Srbije su vrlo specifični, imaju tu čiviju za humor. Pa smo crtali razne stvari po odeljenu koje su se desile, mada to još nije bila karikatura. Prvu nagradu sam osvojio 1981. god u Politikinom zabavniku, koji se tad čitao redovno. Zadatak je bio da se nacrtaju gitarista grupe Generacija pet.

Kasnije, osamdesetih godina sam imao priliku da upoznam Aleksandra Klasa. Bila je neka emisija na televiziji kada su se slale karikature. Ja sam poslao svoje radove, zbog kojih sam pozvan da gostujem u emisiji. Imao sam pauzu dugi niz godina, a onda sam, tako barem kažu, eksplodirao na toj sceni. Prvu veću nagradu sam osvojio 2003. godine i to je bio Zlatni Pjer. Nakon toga je usledio posao u Narodnim novinama i tako sam ušao u tzv. profesionalne

vode. Dakle, faktor slučaja i faktor sreće. U životu ipak moraju da se slože kocke.

Da li vam više prija da radite karikature za konkurse i takmičenja ili više volite vaš dnevni posao?

Nema pravila, u novinama ja nemam temu, već pratim sve što se dešava. Kod nas vlada pogrešno mišljenje da se karikatura bavi samo politikom. Ne, karikatura može da se tiče i ekologije, sporta i raznih drugih tema. U karikaturi ne sme da postoji specijalizacija. Šta, da se samo crtaju političari? Na konkursima je drugačije. Konkursi imaju temu koja je vezana za savremeni život, za čitav svet, a u novinama u devedeset odsto slučajeva sam sebi nalazim teme i komentarišem pojave. Novina je svaki dan premijera, nijedna dnevna novina nije ista, znači ja moram da imam aktuelnu temu i da pratim taj list.

Kako rešavate problem tzv. blokade kada jednostavno nemate inspiraciju?

Ima dana kada ne znam šta ću da crtam. Ili se ništa ne dešava ili nemam ideju. I onda se ja trudim da zadam sebi neku temu, ali na kraju uvek nađem nešto. Ja sam ranije od kuće radio, ali je drugačije kada si u redakciji, u tzv. novinarskom loncu. Mnoge stvari čujem od kolega, a nekima i ja dajem teme. Dakle, za jednog profesionalnog karikaturistu je najbolje da sedi u redakciji, jer tu ima tema. Jer kada bi novine pisale ono što novinari znaju i što saznaju, vlast bi padala na dva dana. Ja tu čujem stvari između redova i onda na osnovu toga izvlačim teme. Mnogo mi pomaže rad u redakciji.

Da, vi ste praktično novinar, iako se ne izražavate rečima.

Mi (karikaturisti) smo se nekako izborili da Udruženje novinara prizna karikaturistu kao novinara. Oni su za nas govorili da smo umetnici. U redu, to jeste umetnost, ali kao što sam već rekao, karikatura je mala kolumna, ja sam novinar. Imam čak i godišnju nagradu Udruženja novinara Srbije za karikaturu. Sada imam i novinarsku legitimaciju, a toga čak ranije nije ni bilo. "Ti si neko crtkaralo, nisi novinar", tako su se odnosili prema nama.

Da li postoji razlika prilikom rada za inostranu i lokalnu publiku?

Narodne novine su lokalni list, pa se ja često bavim i lokalnim temama, ali se takođe bavim i opštim stvarima. Mene su pitali zašto ne crtam likove političara. Ja sam usvojio lik političara koga svi prepoznaju kada ga vide. Čelav, zadržao, sa kravatom, to je baš stereotipni

prikaz političara. I kad ga tako nacrtam, svi znaju da je u pitanju političar. I u Srbiji i u Argentini, bilo gde. Nema svrhe crtati konkretne likove, to je kratkoročno. Tu moju opštu karikaturu mogu i da upotrebim i na nekom konkursu, a političari dođu i prođu, to je potrošna roba. Barem meni nisu interesantni. Crtao sam nekoliko puta samo, mogu na pristima jedne ruke da nabrojim, kad se baš neko istakao, ali ipak izbegavam to. Što je niži rang vlasti, to je obrnuta proporcija sujete. Što ste niže, sujeta je mnogo veća nego kada ste na visokoj poziciji.

Da li ste imali nekih problema zbog svojih karikatura?

Vidiš, stara garda karikaturista se hvali time. Oni su živeli u vreme kada je nešto bilo dozvoljeno, nešto nije, a danas je sve dozvoljeno. I onda je ostalo shvatanje da si bolji karikaturista ako si išao u policiju na informativni razgovor. Toga danas nema, a ja lično nikada nisam imao problema. Odgovorno tvrdim da je, što se karikature tiče, veća demokratija bila pre Drugog svetskog rata nego što je danas. Tada je radio Križanić. Za političare je predstavljao prestiž da ih on nacrti, jer su političari tada bili mnogo svesniji nego sad, kapirali su da im je to vid reklame. Pojedini su mu čak i zamerali kada ih ne bi crtao. Doduše, tada je drugačija bila karikatura nego danas, to je bio mali crtež sa tekстом iznad, uz neki prigodan komentar.

Koliki je uticaj karikature danas?

Osnovni cilj karikature, barem moje, jeste da nasmeje nekog. Jedan od najtežih poslova je nasmejati nekog danas. Ali ja sam svestan da ne mogu da promenim svest nikome. Ovo što se desilo u Francuskoj, u redakciji magazina Šarli Ebdo, to su opasne stvari. Ali morate znati da postoje i naručene karikature. U Francuskoj nije bila u pitanju samo jedna karikatura, postojao je čitav niz karikatura u tom časopisu koji je iritirao islamski deo stanovništva i na kraju se desilo to što se desilo. Uvek postoje dve strane, a u ovom slučaju su obe preterale. U čitavom ovom svetskom ludilu to je svrstano u gušenje medija, ali znajte da karikatura ipak mora da ima meru. Mora da postoji jedna linija preko koje ne sme nikako da se pređe. Karikatura ne sme nikoga da vređa. Ja mogu da ga kritikujem, ali ne smem da ga vređam. U tome je majstorluk karikature. Karikaturista koji na jedan zavijen način uspe da nekoga dotakne, da tog zaboli, a da mu ne može ništa, može reći da je dobar. Ja često kažem, karikatura je sarma. Svi vidimo kupus, ali unutra ima i pirinča i mesa.

Kako kritikovati pogrešno tumačenje islama i ekstremizma, a ne raditi to na način na koji su radili karikaturisti lista Šarli Ebdo?

Tako je prikazano da su samo karikaturisti Šarli Ebdo otišli u ekstrem, ali niko ne gleda islamske sajtove za karikaturu. Oni imaju mnogo dobre karikaturiste i crteže koji su vrlo napadni. I ti sajtovi su jako dobri, nisu kao u Evropi, već su jako kvalitetni i finansirani od strane države. U Iranu postoji pet-šest velikih sajtova i oni imaju dosta karikaturista koji umeju da budu baš ekstremni. Crtaju Jevreje i Amerikance u još gorim situacijama nego Šarli Ebdo, ali niko nije otišao tamo da ubije karikaturiste. Dakle, i njihov ekstremizam je izazvao drugi ekstremizam. To je zatvoren krug. Oni imaju konkurse sa vrlo banalnim temama. Npr. "Amerika svetski ubica". To za mene nije tema.

A kako je na ostalim svetskim konkursima koji nemaju tako ekstremne teme, kada je temarecimo ekologija ili sport, da li se prijavljuju islamski karikaturisti?

Pa oni se prijavljuju, učestvuju, ali slabo prolaze. Mahom su dobri karikaturisti sa istoka, recimo, Ukrajinci. Sa zapada su malo drugačiji i njihov odnos prema karikaturi je drugačiji, drugačije crtaju. Njihova karikatura mahom ima tekst, oni moraju nešto da objasne ili da stave oblačić i uglavnom su im karikature crno-bele. To je više zbog novinskog standarda, eventualno jedna-dve boje i tu je kraj. I drugačije komentarišu i

vide političku život i stanje u jednoj zemlji.

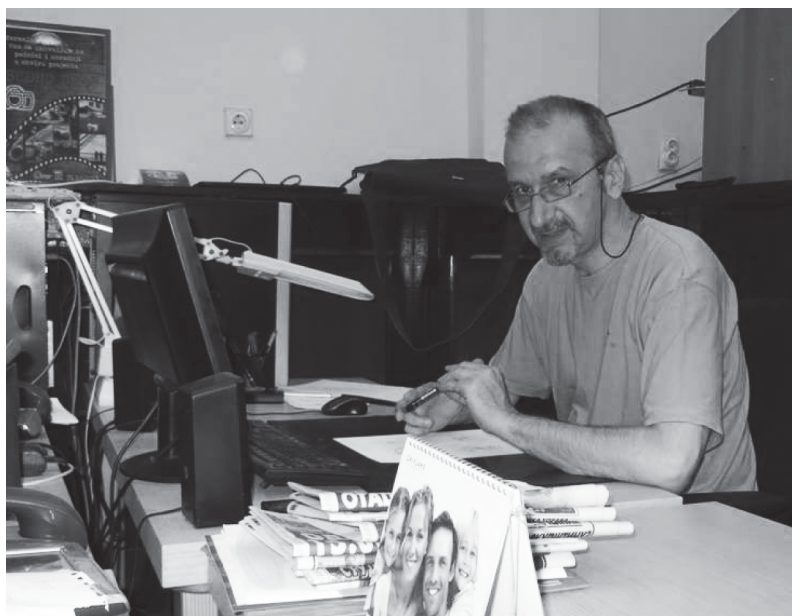
Da li se nešto desilo sa karikaturom kao sredstvom izražavanja slobodne misli nakon napada na Šarli Ebdo?

Ne, ništa se nije promenilo. To je bilo samo jedna epizoda i sad se nastavlja dalje. Ja sam ubeđen da će oni opet da urade nešto, sačekajte samo da se prašina slegne. Ponovo će biti ekstremnih karikatura, ali i odgovora oštećene strane. Ti karikaturisti nisu to nacrtali zato što su to mislili, to su naručene karikature. To i kod nas postoji, mi imamo dnevne listove sa naručenim stripovima. Ja sam pre nekih pet godina odbio saradnju sa jednim beogradskim dnevnikom listom iz tog razloga. Jer u tom slučaju ne bih bio karikaturista, već obično crtkaralo.

Šta biste preporučili nekome ko želi da se bavi karikaturom? Da li da krene za tim poslom?

Onako, gotovo roditeljski savet... .

Stanje danas, uopšte u medijima, jeste nula, nikakvo. Čak i velike kuće loše prolaze. Ali moja je filozofija da, ako nešto voliš, onda treba i time da se baviš. Ja ne bih bio na ovom nivou da ne radim ovo profesionalno. Meni uopšte nije teško da dođem na posao. Ja sam tu svakog dana u redakciji, ali mi je posao i kad izađem iz nje. Meni je posao razmišljanje i karikatura, a ovo ostalo su tehničke stvari. Smatram da, ako neko ima talenat, može da se bavi time, da se prijavljuje na konkurse i da učestvuje. Ali, ako misli da uđe u profesionalne vode, mora svakog dana da crta karikaturu. Jer je taj trening, da ga tako nazovem, jako bitan u ovom poslu.

Piše: Vladan Stojiljković

Vampirologija Serbiana

drugi deo

Folklor i verovanje u vampire razvilo se, kako se čini, od samog načina pojavljivanja vampira u određenim krajevima, pa se tako i detalji oko verovanja u pojavu, povampirenje, delovanje i ubijanje vampira razlikuju kao što je to slučaj i sa drugim običajima. U okolini Leskovca, naročito u selu Stopanja, u kome se vremenom pojavljivalo najviše vampira, veruje se da „se na svakom groblju mrtvaci ne povampire“, kao i da „subotom vampir ne izlazi iz groba“. Romi u Pomoravlju smatraju da vampira ne treba ubijati kolcem nego da mu treba odseći glavu i baciti u Moravu. U Timočkoj krajini veruju da se najčešće povampire starije osobe, „jer što je stariji to je grešniji“. Prema pojedinima, povampire se i ljudi koji su jeli mesa od životinje koju je umorio vampir. Seljaci iz Medveđe su 1731. godine pričali o vampiru koji se tu pojavio za života, došavši iz Turske, i da je pričao da je tamo jeo meso dva jagnjeta koje su umorili vampiri, te da će se i sam nakon smrti povampiriti, što se na kraju i desilo. Opet, u okolini Leskovca smatraju da se pravi hrišćanin neće nikada povampiriti, već da se povampire samo oni hrišćani koji su polno opštili sa pripadnicima druge vere „pa im se skinulo sveto miro“. U okolini Niša i Leskovca se smatra da se vampir najpre prikazuje svojim bližnjima, odnosno da dolazi prvo njima. Takođe, u ovim se krajevima smatra da se mrtvac koji će se kasnije povampiriti poznaje dok još mrtav leži na zemlji. On je, kako kažu, „naduven, strašan i ima poluotvorene oči. Takvog mrtvaca, da se ne bi povampirio, probodu u trbuh velikim jekserom“. Opšte je prihvaćeno verovanje da će se povampiriti mrtvac koga je preskočila mačka. Zbog toga se u okolini Svrlijiga praktikuje da se u onoga koga je mačka preskočila zabode glogov trn u ruku. Postoji verovanje da vampir ne može proći kroz trnje, pa se praktikuju u jugoistočnoj Srbiji razni rituali vezani za ulogu trnja. U svrljiškim selima Lukovu i Vlakovu šerpa sa peskom u kojoj su paljene sveće za pokoj duše umrlog baca se u trnje. U selu Beloinju, isto u svrljiškom kraju, voda koja je bila kraj mrtvaca raspe se na raskršće, a čaša razbije kada povorka sa mrtvacem dođe na raskršće. Kada u selu Galibabincu vide da se neko „utenačio“, odnosno povampirio vade ga iz rake i probadaju glogovim kolcem. U Pirkovcu vodu koja je stajala pored mrtvaca proljuju u raku, a u Popšici kada spuste mrtvaca u raku prekrste ga

crvenim koncem ili crvenom bojom naprave krst na poklopcu. Sve ovo u svrhu da se spreči povampirenje pokojnika. Inače, u okolini Niša je kult mrtvih veoma razvijen i postupanje prilikom obreda sahranjivanja se razlikuje od mesta do mesta, iako su ona geografski veoma blizu. Ako se, i pored svih obreda i mera da ne dođe do povampirenja, to ipak dogodi, onda se u nekim krajevima smatra da vampira ne može ubiti svako. U okolini Leskovca se smatra da vampira može ubiti samo vampirović. To je dete koje je žena rodila nakon polnog opštenja sa vampirom. Vampirović „vidi vampira, može sa njim da razgovara i može da ga ubije. Na zapadu je „plod ove ljubavi poznatiji kao dampir“.

U okolini Leskovca se sredinom XIX veka povampirio neki Turčin i počeo da čini velike štete po okolini moreći i daveći ljude. Ljudi se obrate izvesnom Asanu Gušlji koji je bio vampirić da ih reši te bede i ubije vampira“. Interesantan je način na koji je ovaj leskovački „vampirić“ to učinio. „Vampir je često išao nekoj udovici i sa njom ašikovao. Vampirić ga spazi kako ide po gredama na njenom tavanu, napuni pušku komadom od čelika (jer olovo ne može vampiru nauditi), pa počne da ga nišani. Iako ga je vampir nešto varao, on najzad uspe da ga opali iz puške i da ga pogodi. Na to nešto zavreči kao jare i skljkava se na zemlju sama krv kao pihitije. Od kože i kostiju nije bilo ni traga. Vampirović odmah pokupi onu krv u tepsiju pa pođe po kućama da traži bakšiš, a ono mesto gde je bila krv dobro ispraše“. Sudeći po zapisima iz perioda Srbije Obrenovića, ni dolazak modernog doba nije mnogo uticao na svest stanovnika kada su u pitanju mitološka bića kakvi su bili vampir i vukodlak. Tako u dokumentima zvaničnih službi Kneževine Srbije možemo naići na jedan ovakav zapis.

Kapetan sreza ražanjskog u okrugu aleksinačkom šalje akt okružnom načelstvu od 12. marta 1851. godine No. 982:

„U Jovanovcu, područja ovoga od ovo dvadeset dana pojavio se jedan vampir koji u gluvo doba noći juri po selu i ataru i tamani seljačku stoku toliko da je svaki domaćin izgubio po nekoliko brava i da će sve živo biti utamanjeno ako se napasti ne učini kraj. Begunci iz Turske nalazeći se u pomenutom selu, u kome stoka manjkava zbog istog vampira, pod zakletvom tvrde, da u selu Trupalu, kod Niša, živi neki Stojča vampirdžija zbog koga je poznat u svako mesto u Tursku, da se isti vampirdžija

nabavi. (Ovde treba uzeti u obzir da se pod „Turska“ podrazumevaju oblasti južne Srbije koje još nisu bile oslobođene, a to će desiti u Drugom srpsko-turskom ratu 1878. godine. Prema tome, Aleksinac i njegov srez bili su granično područje.) Dalje se u depeši kaže: „U poniznosti se moli načelničstvo da istog vampirdžiju nabavi kako god brže i da se isti sprovede u ovaj srez, zbog istog vampira, a koliko bude pravo, narod će platiti kada se kurtališe ove napasti. Kapetan sreza M. Aleksić.“

Na poleđini ovog neobičnog akta sa još neobičnijim zahtevom napisano je još: „Da buljubaša Marijan nabavi ovog vampirdžiju i kad ga nabavi da ga prijavi. Pomoćnik M. Trifunović.“

Postoji još svedočanstava koja govore o tome kako su vampiri svojim napadima na stoku pravili probleme seljacima po Srbiji. Petnaestog marta 1844. godine sud u Požarevcu je osudio dva čoveka i dve žene iz sela Manastirice što su otkopavali jednu ženu misleći da se povampirila jer su im neke ovce manjkale. Zatim se u selu Donjoj Koritnici kod Leskovca 1880. godine pojavio prostrel na ovcama. Kako je bolest duže trajala, seljaci pomisle da se jedan njihov seljak, koji je umro dva-tri meseca ranije, povampirio i da im on jede ovce. U ovo ih je uverio neki vračar iz užičkog sreza koji je, kako se čini, poznao ovu „vampirsku problematiku“. Godine 1899. povampirila se neka žena iz sela Mrštane u leskovačkom srezu. Ona je, kako svedoče savremenici, dolazila u kuću nekoga seljaka pa mu popila tri ovce, izvela mu volove u dvorište pa im skunula oglave (ulare), pa ih vodila po dvorištu. Vampir izgleda nije ljubitelj samo rogata stoke, pa se u ranijim pisanjima kaže da „vampir ponekada hoće da jaši konja“ (vranog bez belege). Zato ljudi nalaze ujutro takve konje sa ispletenom grivom, znojave i zamorene.

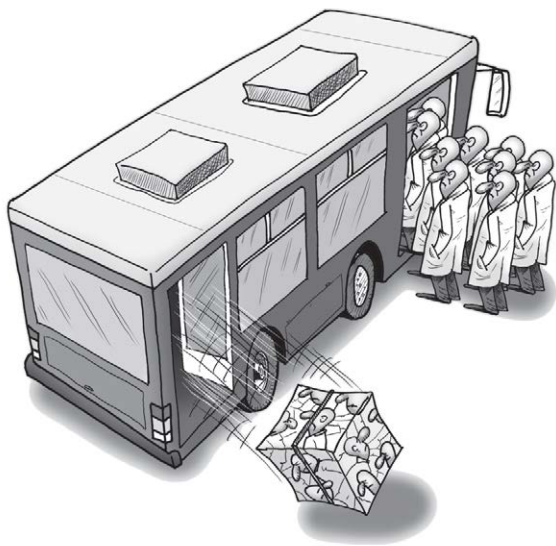
U okolini Niša i Leskovca veruje se da vampir po izlasku iz groba dolazi prvo kući u kojoj je živeo i pojavljuje se pred svojom porodicom, a da dalje sluša i radi ono što mu oni kažu. Pa tako mu neki kažu „da ode u planinu i on ode tamo da ga udave vuci“. Drugi pak to iskoriste da bi se osvetili drugima, pa mu kažu „da ide po selu i davi krupnu stoku. Oni bezdušnji mu čak naredi da ide i davi ljude i decu“. Vampiri se pojavljuju i na tačno određenim mestima, to su, u stvari, prema narodnom verovanju, mesta gde je izvesno sresti vampira. To su, pre svega

raskrsnice, guvna i guvništa, gradine, zidine, odnosno njihovi ostaci, mostovi, korita potoka i jaruga. Posebno mesto, i kao mitološki objekat i kao mesto na kome je pojavljivanje vampira neminovno, jeste vodenica. Milovan Glišić je namerno smestio pojavu svoga Save Savanovića u jednu potočaru u Zarožju. Širom Srbije može se čuti priča o ukletim vodenicama i od vampira nastradalim vodeničarima. Vampir bi obično došao do vodenice i zaustavio vodenični točak. Iznenadeni vodeničar koji je boravio u vodenici bi izašao da vidi o čemu se radi i tako postao njegov plen.

Sliku tradicionalnog vampira prati i transformacija, odnosno prikazivanje u raznim, obično životinjskim oblicima. U jugoistočnoj i istočnoj Srbiji veruje se da će vampir preuzeti oblik one životinje koja ga je dok je ležao na odru preskočila, a to je obično bila crna mačka. Međutim, vampir je mogao uzimati oblik gotovo svake životinje i svedočanstva o takvim susretima su brojna, pa ne jenjavaju ni dan-danas. U Sokobanji se pripoveda kako je neki starac jahao noću drumom, pa naišao na neko jare koje je vrećalo pored puta. On sjaše, uzme jare, podigne ga na konja i stavi ispred sebe. Produživši da jaše, on je milovao jare tepajući mu: „Dedino jarence“. Jare na to podiže glavu i zagleda se starcu u oči. Starac se uplaši i prekrsti se posle čega jare nestade. Starac onda shvati da je to bio vampir koji je poprimio oblik jareta. Brojne su priče i o susretima sa vampirima koji imaju oblik lepih žena ili devojaka, te to koriste kako bi privukle muškarce sebi i uzele ih kao plen.

Strah od vampira duboko je ukorenjen u srpskom narodu od najdavnijih vremena i, sudeći po svemu, ostao je prisutan u mnogim krajevima do dan-danas. Ako se zaputite po selima Srbije, shvatićete da što je selo zabačenije strah od vampira je veći. U svakom od sela, bez obzira na njihovu udaljenost od grada, postoje ljudi koji su sretali ili i dalje sreću vampira, kao i mesta na koja ne treba ići jer ćete se suočiti sa ovom pojavom koja vam može isisati krv. Mnogi će vas savetovati da nosite glavicu belog luka u džepu, crveni konac oko zglavka ruke i krst oko vrata kako bi se zaštitili od vampira. Na vama je da verujete ili ne. Svejedno, vampiri će i dalje biti prisutni u Srbiji, jer narod neće da ih se odrekne uprkos svemu, ako ništa drugo oni su deo njegove tradicije i istorije.

Bonton za gradski prevoz

Živimo u donekle civilizovanom društvu u kome vlada paradoks – što veća želja za privatnošću to manja privatnost. Govoreći o privatnosti i o samospoznaji, nezaobilazno je pomenuti i JGP. Čovekov lični prostor, svojevrsni personalni mehur, ili kako to psiholog Hol zove – personalna distanca (od 45 do 80 cm od druge persone) biva vidno narušen korišćenjem gradskog prevoza. Personalni mehur najbrže puca u letnjim danima, kada vam opor miris narušava intimnu distancu (15 cm od druge persone), u predelu lica, izazivajući oslobađanje agresije. U još ekstremnijem slučaju, kada vam opor miris nadražuje sluzokožu nosa, a pritom guranje i lakatanje nadražuje ganglije, dolazi do momentalne želje za ekvilibrijom (osećaj psihičke i fizičke ravnoteže). U tom smislu JGP može biti izvanredan metod da testirate svoje mentalno zdravlje. Pre nego što dođe neko vozilo JGP-a, potrebno je stati na stajalište. Stajalište ćete prepoznati po žutom znaku ili klupici, ili pak, ako je neki pijanac prethodne večeri odvalio kolima stajališni inventar, prepoznate ga po grupi

ljudi koja puši cigare i neprestano pilji u suprotnom smeru ulice. Prepoznali ste stajalište. Odlično. Sad se polako stopite sa tom grupom i piljite i vi u suprotnom smeru u nadi da ćete pogledom ubrzati dolazak busa. Kada je bus na vidiku, zauzmite svoje mesto na trotoaru i čekajte da stane, nema potrebe za bacanjem na šoferku. Autobus je stigao. Vi ste na trotoaru. Kako ući? Ne ulazite odmah, već sačekate da putnici iz autobusa siđu, ne skaćete i gazite po ljudima kao da ulazite u japanski metro. Kada su putnici sišli, red je da vi uđete. Ušli ste u autobus i postali građanin-korisnik usluga javnog gradskog prevoza. Šta sad? Prvo i osnovno je da se maknete sa vrata, kako bi omogućili drugim ljudima da cirkulišu, ulaze i izlaze. Imate dve varijante. Da sedite ili da stojite. Sedi se na sedištima a stoji se držeći se za ručku koja visi iznad vaše glave. Ako se odlučite da sednete, tragate za slobodnim sedištima, nikako za zauzetim. Kada ste uočili slobodno mesto krećete elegantnim korakom, a ne kao da na Olimpijadi predajete štafetu svom kolegi iz tima. Pazite samo da ne zauzmete mesto

rezervisano za osobe sa invaliditetom ili trudnice. To mesto ćete prepoznati po nalepnicama pored tog sedišta. Ako nema na vidiku ni trudnice niti osobe sa invaliditetom, zauzmite to mesto i sedite sve dok se ne pojavi neka od navedenih osoba. Kada ste elegantnim korakom zauzeli svoje mesto, oslušnite da li se kroz autobus čuje neki glas koji govori glasno: „Bez karte, molim lepo!“, „Ima li koga bez karte!“, „Bez karte narode!“, „Ima li da je neko bez karte slučajno ili namerno?“ Uzvici će zavisići od konduktera do konduktera. Kada ta osoba, sa legitimacijom okačenom o vrat, dođe do vas, kupite kartu ili recite: „Mesečna“ – ako imate mesečnu. Ako osoba sa legitimacijom kaže: „Da vidim“, dajte joj da vidi. Budite iskreni prema kondukeru jer kontrola vrebava u civilu prilikom svake vožnje. Ako vas „uhvate“ bez karte, moraćete da platite kaznu ili da se raspravljate sa njima i ubeđujete ih kako ste sad ušli, na ovoj stanici. Na mestu, koje ste zauzeli, sedite mirno, učtivo, ne piljeći u ljude oko vas, sve dok na uhu ne čujete zapomaganje starije osobe i psovke. Kada se okrenete levo ili desno, u zavisnosti od pozicije na kojoj sedite, i ugledate stariju osobu pored vas, ponudite joj da sedne, inače će vam duvati u lice sve dok ne sedite ili dok se ne oslobodi neko mesto. Uzgred, ako se odlučite da stojite ili nema slobodnih mesta za sedenje, uhvatite se za šipku ili ručku i sinhronizujte se sa vozačem. Što je šofer žustriji u vožnji, to se jače držite za šipku ili ručku, kako ne biste prilikom naglog kočenja ili ubrzanja grlili ljude ili im padali u naručje. Još jedno važno pravilo je da zauzmete što manju površinu prilikom stajanja i da se krećete ka unutrašnjosti busa kako biste napravili mesta za još putnika koji ulaze. Ako u toku vožnje bude bila nepodnošljiva gužva, najbolje je da što čvršće stojite, da nabacite ludački pogled i gledate kroz prozor ili u pod. Kada dođe vreme da treba da sidete, pripremite se lagano i opet elegantnim korakom krenite ka izlazu, a ne kao da bežite od policijskih suzavaca na demonstracijama. Kada ste sišli, ispunili ste misiju – uspešno ste se prevezli gradskim prevozom i naučili ste koristiti ovu uslugu na civilizovan i nedivljački način. Ponovite vožnju po ovim pravilima još nekoliko puta i uspećete u potpunosti da ovladate fenomenom JGP-a.

Priča je kralj!

Dejan Stojiljković: „Kišni psi“ (Laguna, 2015)

Osparavajući inače apsolutnu dominaciju romana kao „kralja“ književnosti u Srbiji, na ovdašnjoj literarnoj sceni lokalnih autora se u poslednjih nekoliko godina, a naročito aktuelnih meseci, pojavilo tušta i tma zbirki priča, ili pripovedaka, kako vam draže, koje pored nespornog kvaliteta osvajaju i vrhove top-lista prodaje. Iako je većina njih vezana za selebriti autore koji samim svojim imenom garantuju tiraž poput Kusturice ili Ristovskog, bez sumnje najistaknutiji primer od svih predstavljaju „Kišni psi“ Dejana Stojiljkovića, samoozgrađenog bestseler autora, koji je pravio rejting svojim knjigama pre nego sebi samom..

Mnogo je toga u „Kišnim psima“ što ovu knjigu nikako ne bi smelo svrstati među visokocitane, ako bismo sudili po kriterijumima žirija za relevantne nagrade i kritičarima uopšte, kao i zabludama o čitalačkom ukusu Srba. Pored apsolviranog hendikepa u činjenici da nije u pitanju roman, radi se o žanrovskim pričama, i to onim najnezgodnijim – horor i naučnofantastičnim, uglavnom upletenim sa istorijskim činjenicama i ličnostima u nekakve travestije slipstrima kako se te frankenštajnovske mešavine žanrova već nazivaju tamo daleko na zapadnim tržištima koja smo odavno ovde prestali da pratimo, čast izuzecima. Stojiljković stvar sebi dodatno otežava nabrojanim popkulturnim referencama na muzičare, počev od naslova koji pozajmljuje od Toma Vejtsa, ajde njega još i da priznamo, ali i na mnogo intelektualnoj eliti teže svarljivije video-igre i, konačno, stripove kojima nimalo suptilno bije čitaoca po glavi dok isti ili ne zafrljači knjigu kroz prozor, ili prizna bezvremeni kvalitet „Princa Valijanta“ i „Alana Forda“.

I opet, uprkos svemu navedenom, „Kišni psi“ su dospeli na sam vrh Lagunine liste najprodavanijih naslova, ostajući na istoj nedeljama, osporavajući sve neverne Tome, i dajući nadu da priča i fantastika to mesto i te kako zaslužuju i vrtiće se na njega nekom novom knjigom vrlo brzo. Razumem, i to iz ličnog iskustva, i Dejanovu potrebu da priče koje je već objavljivao, rasipajući ih po raznim knjigama i antologijama, sakupi u jednim koranicama, u okviru kojih dobijaju neki novi, uzajamni smisao i celinu. Priča može delovati i kao dobra vežba između romana, a sam bog zna da ih

Stojiljković ima (već četiri!), ali tek u samostalnoj knjizi, zajedno, postaju ravnopravne, ako ne i jače od svog obimnijeg literarnog brata. Naposljetku, Stojiljković je književnu karijeru i započeo zbirka priča: „Leva strana druma“ (SKC Niš, 2007) i „Low life“ (NKC, 2008), i krajnje je vreme bilo za novu.

Pomalo nalik jednom od svojih velikih uzora – Stivenu Kingu, i Stojiljković pokušava da uveže sve svoje radove u jedan zajednički univerzum, magnum opus koji je isprepletan motivima i likovima, i posvećene čitaoce svih njegovih knjiga navodi na igru traženja referenci i skrivenih namigivanja koja nagrađuju najupornije gigantskim mozaičkom jedne epopeje u nastajanju. Lik koji je ponajviše zaslužan za to je svakako major Nemanja Lukić, vampir i glavni junak Stojiljkovićeve najuspešnije knjige – čuvenog „Konstantinovog raskršća“, kao i istoimenog strip serijala, i koji se u „Kišnim psima“ pojavljuje kao glavni ili sporedni lik u čak četiri od šest zastupljenih priča.

Svoje višestruko dokazano umeće uplitanja izmišljenih, pa i fantastičnih likova i zapleta u temeljno istraženi i dokumentovani istorijski milje Stojiljković koristi kako u priči „Pucanj“ o Gavrilu Principu i sarajevskom atentatu, tako i u „Mrtvim stvarima“, preteči romana „Kainov ožiljak“ o berlinskim danima Ive Andrića, koju će Stojiljković potpisati sa Vladimirom Kecmanovićem prošle godine. U obe ove pripovetke Nemanja Lukić je nosilac radnje, i ovaj fascinantni, moćni i izmučeni antijunak je očigledno sazreo u tvorevinu kojoj valja posvetiti ili neku celu buduću zbirku, ili (ugh!)... roman. „Upitaj mrak“ i „Kišni psi“ sa druge strane su čistiji

žanrovski izleti u horor ili SF, potcrtani žestokom akcijom, reskim duhovitostima i nadahnutim vizijama sumorne bliže ili dalje budućnosti. A pomalo izdvojena je najpoetičnija i možda i najlepša priča zbirke – „Čuvar prelaza“.

I posle svega, ostaje „Bašta, pepeo, vampiri...“, koja je na neki način sublimacija svega navedenog: i ljubavno pismo nepoznatoj kulturi - stripu, i potentna vampirska akciona avantura, i postmoderno razračunavanje sa aktuelnim književnim establišmentom, a sve to sagledano kroz prizmu postojeće prošlosti i još jedne ličnosti veće od života i stvarnosti – Danila Kiša.

Fantastične priče, zaista, u oba smisla!

Tomas F. Monteleone

Kriza indentiteta

Iz zbirke kratkih priča „Zastrašujuće simetrije“

Eliot Binder, skrupčan u ćošku mračne ostave, gladio je radnu polovinu noža za linoleum. Napolju, u glavnom hodniku, mešali su se zvuci bolnice: razglasni sistem, škripeći točkovi bolničkih kolica, neobavezan smeh sestara na praksi, povremeni koraci nekoga ko bi prošao pored vrata ostave.

Odeven u bolničku uniformu ukradenu na brzinu, Binder je izgledao kao još jedan hirurk u ogromnoj bolnici. Bledozelena hirurška kapa i odgovarajuća radna garderoba nalik na pidžamu skrivali su njegovu svakodnevnu odeću, a hirurška maska stoički izraz lica.

Promena smene, razmišljao je. Sačekaću do promene smene, tada je uvek kaos. Niko neće da me primeti...

Sečivo je bilo britko i oštro dok je palcem prelazio preko njega, prateći zlokobno zakrivljenje pri vrhu. U mraku, podsećalo ga je na kandžu nekog užasnog stvorenja i on se nasmešio. Bacio je pogled na svoj sat sa tačnim kristalima i opet se nasmešio. Nema još puno...

Proređene kose, mršav a ipak sa naznakom podvaljka, Eliot Binder inače nije delovao nešto preteće. Zapravo, bio je prilično tunjav i uvek je sebe doživljavao kao stereotip bojažljivog bankarskog činovnika. U stvari, bio je bojažljivi prodavac u gvozdarskoj radnji. Sedeći u mraku, u mislima se vratio na niz događaja koji su ga doveli do sadašnjeg stanja svesti i mesta u svemiru. Bila je to gvozdarska radnja...

...gde je radio gotovo dvadeset godina. Dvadeset godina. Radnja je bila vlasništvo Lea Džej Fordama Seniora, ljubaznog starijeg gospodina koji je cenio pouzdanost i vernost dobrih radnika. Eliot je od početka radio za matorog i pošteno

se trudio svakoga dana, iz godine u godinu. Stvari su se glatko odvijale, i posle deset godina službe Eliot je postao poslovođa Fordamove gvozdare – imao je solidna primanja i otplaćivao rate za svoj bungalov. G. Fordam je bio jako zadovoljan njegovim radom i čak mu je pozajmio pare za učešće pri kupovini male kuće. Eliot Binder bio je srećan, ispunjen čovek.

Tako je bilo sve dok gazdin sin, Leo Džej Fordam Junior, nije počeo da dolazi u radnju posle škole i nedeljom, da se „uči poslu“. Premda i dalje tinejdžer, mladi Leo Fordam već je stekao oštrinu u ponašanju i zavist u pogledu. Ličilo je na lešinara spremnog da sleti na još-malo-pa-lešinu, i Eliot je već tada znao da ne treba da veruje gazdinom sinu.

Vremenom, Leo Junior počeo je da provodi studentske raspuste u gvozdari i sve više da nervira i iritira radnike, a posebno Eliota Bindera. Bez obzira koliko se Binder trudio da bude umeren, ili „fin“ sa Leom Juniorom, nije bilo moguće da se zaobiđe mladičeva odvratna priroda i ja-sve-znam ponašanje. Leo Junior sa prezirom se odnosio prema Eliotovom autoritetu, koristeći svaku priliku da ignoriše njegove savete i otvoreno zanemaruje uputstva u svakodnevnom poslu. Ali Eliot je bio strpljiv čovek i nadao se da je možda Leo Junior, kao i mnogi u tom dobu, naprosto prepun sebe, kako to kažu, te da će vremenom da stekne zrelost i postane prihvatljivija, razumnija osoba. Zato je Eliot izbegavao da razgovara sa ocem, gazdom radnje, o problemima koje ima sa njegovim sinom.

Možda je trebalo da nešto kažem...

Ali nije kazao ništa i situacija se pogoršavala, dok se naposljetku Eliot i Leo Junior nisu zamrzeli. To je bilo očigledno svima osim, nažalost, g. Fordamu Senioru, koji je sve više vremena provodio u svojoj staklenoj bašti a sve manje na svom poslu. Zapravo, jedino što je Eliota držalo u normali bila je uzgredna opaska Lea Seniora da namerava da otvori još jednu gvozdaru u obližnjem gradiću, a da Eliota unapredi u punopravnog ortaka – kao i svog sina, naravno. Papirologiju, kazao mu je matori, njegovi advokati već su pripremili, i sve će da se ozvaniči čim se pravnik vrati sa odmora na Bahamima.

Tada se činilo da vreme brzo prolazi i Leo Junior je diplomirao, oženio se i često bio viđan sa trudnom ženom koja je nosila sledećeg u lozi Fordamovih. Eliot se nadao da će ta nova odgovornost, kao i ortakluk u poslu, konačno izgladiti odnose između njega i nepromišljenog Lea Juniora.

Bili su to pusti snovi. Istog vikenda kada je Eliot ispričao svojoj ženi o gazdinim planovima, telefonom ga je pozvala supruga g. Lea Fordama Seniora. Žena je bila na rubu hysterije dok je pokušavala da mu kaže kako je njen muž stradao u saobraćajnoj nesreći, pre samo sat vremena. Eliot je bio u šoku – kao da je njegov otac poginuo, a osećaj gubitka i iskrenog žaljenja ga je preplavio. Mislio je samo kako više neće da vidi dragog matorca, pa nije razmišljao o mogućim posledicama te nesrećne i prevremene smrti.

Naravno, Eliot je do sahrane zatvorio radnju; iako je nekoliko puta pokušao da stupi u kontakt sa Leom Juniorom, nije imao uspeha. Kada je video Lea Juniora na pogrebu, mladić ga je potpuno ignorisao.

Ali kada su opet otvorili radnju, momak je goreo od želje da razgovaraju. Eliot se nije začudio zatekavši novog, mladog gazdu za svojim stolom tog sudbinskog jutra. Pošteno

rečeno, Eliot je to i očekivao, kao i premeštaj na gori posao koji će sigurno uslediti.

– Dobro jutro, Bindere, čekao sam te – rekao je sinak.

– Jeste li?

– Jesam, i bojim se da imam loše vesti – kazao je mladi Leo gotovo se cereći, nesposoban da prikrije očiglednu radost koja je u tom času zračila iz njega.

– Kakve loše vesti? – pitao je Eliot.

– O... najgore, veruj mi. Bojim se da je kucnuo „a sad adio“ čas za tebe, matori. Smesta da si pokupio svoja govna. To je bilo to i neću više da ti vidim tu tupavu facu.

– Šta? – kazao je Eliot, glasom koji je pucao od šoka i neverice i bola pred takvom okrutnošću.

– Otpuštate me? Dobijam nogu?

– Ma, da. Apsolutno. – Tu se Leo Junior nasmešio.

Možda je to bilo zbog osmeha, neskrivenog uživanja kojim je sinak zračio, a možda zbog godina jeda i mržnje koje su napokon izbile na površinu... Eliot nije bio siguran, ali znao je da će da se osveti nacerenom balavom skotu koji je sedeo pred njim. Mrzeo ga je u tom času kao što ništa u životu nije mrzeo.

A to je bio tek početak iskušenja.

Na svakom mestu gde bi se prijavio za posao, navodeći svoje iskustvo poslovođe u Fordamovoj gvoždari, bio je munjevito odbijen. Jedan potencijalni poslodavac rekao mu je da su preporuke koje je dobio od Lea Juniora bile „sve, samo ne blistave“. Postalo je jasno da sinku nije dovoljno samo da sramno otpusti Eliota. Ne, Leo Junior očito je želeo da ga uništi.

Eliot je na kraju završio u pilani, za pola svoje prethodne plate, gubeći se lagano pod talasom računa, menica i ostalih ekonomskih stresova. Najpre je sina morao da ispiše iz privatne škole, potom da stavi kuću pod drugu hipoteku, pa su mu zaplenili auto i isključili telefon. Žena mu je postala prvo razočarana, a potom besna, jer nije bio u stanju da joj pruži život na kakav je navikla. Pritisak je nastavio da raste, dok nije shvatio da će da poludi bez nekakvog ventila, nekakve katarze.

Ako je već bio na nizzbrdici za Pakao, odlučio je da možda povede još nekog sa sobom.

Osvetiće se. Leo Mladi ima da plati za svoje nepravde i da ispašta kao što niko nije. I tako je Eliot Binder skliznuo u vrtlog haosa, slomljenog duha i izmučenog uma, znajući da mu nema povratka.

Jedini nedostajući deo slagalice bio je sam čin, koji mu se javio u trenutku čiste inspiracije, kada ga je žena obavestila da je gospođa Lea Džej Fordama Juniora prethodnog dana donela na svet dečaka.

Posvećeno i u tišini, Eliot je sišao u podrum i odabrao odgovarajući instrument – nož za linoleum iz Fordamove gvožđare. Tako, pomislio je sa smeškom.

Savršena ironija. Fino će da posluži.

Uzeo je taksi do bolnice, ušao u lift za porodilište, prošao hodnicima u maniru nervoznog budućeg oca i sačekao trenutak kada niko nije obraćao pažnju na njega. Onda se ušunjao u ostavu i počeo da pretura po policama punim posteljine i uniformi, dok nije našao pravu masku...

...i sada je čas kucnuo.

Buka ispred male, zamračene prostorije postajala je sve glasnija i Eliot je hitro ustao, sklanjajući nož za linoleum ispod hirurške odore. Otvorio je vrata, izašao na hodnik i neopaženo se umešao u gomilu sestara i poslužitelja u belim uniformama.

Da, to je bio savršen trenutak.

Krenuo je niz hodnik, pored soba novopečenih majki, prema zastakljenom odeljenju za novorođenčad. Srce mu je dumbaralo kao pneumatski čekić, a usta kao da su mu bila puna vlažnog papira, ali ne od straha, već više od osećaja nadolazećeg trijumfa. Nema šanse da me uhvate! pomislio je, i to ubeđenje diglo ga je još više, u naletu adrenalina. Nema šanse!

Odlučnim korakom, pouzdano je prošao kroz vrata odeljenja, gde je dežurna sestra za malim stolom čitala magazin Pipl.

– Samo sekund, doktore – rekla je. – Mogu li da Vam pomognem?

– Pa, da, možete... možete da mi pomognete... kad te sredim, gaduro!

Hitro je reagovao, udarivši je pesnicom u vilicu. Smesta se srušila bez glasa i on je požurio

pored nje u jasno osvetljenu, zagrejanu prostoriju gde su mali kreveci od providne plastike bili uredno poredani u dva reda. Bilo je najmanje dvadesetoro novorođenčadi i Eliot je znao da mora brzo da dela.

Svaka beba nosila je malu narukvicu i teško da je imao kad da traži onu sa imenom Fordam. Tako je barem mislio. Užurbano je dohvatio sićušan, buckast zglobov najbližeg novorođenčeta, pokušavajući da razazna slova i brojeve na narukvici.

Gospode, to je nekakav kod! Nema imena! Čuo je neko komešanje ispred vrata. Nemam mnogo vremena! Moram nešto da uradim! Digao je pogled ka svom odrazu na staklenom pregradnom zidu odeljenja i spazio nekoliko pripadnika bolničkog osoblja kako ga užasnuto posmatraju. Shvatio je da drži nož za linoleum naočigled svih. Ne paniči! *Misli... misli!*

Odstupivši jedan korak, pogledao je grupu krevetaca i shvatio šta mora da učini.

Samo je jedan način da budem potpuno siguran, pomislio je i nadvio se nad prvi krevetac. A neće dugo ni da potraje...

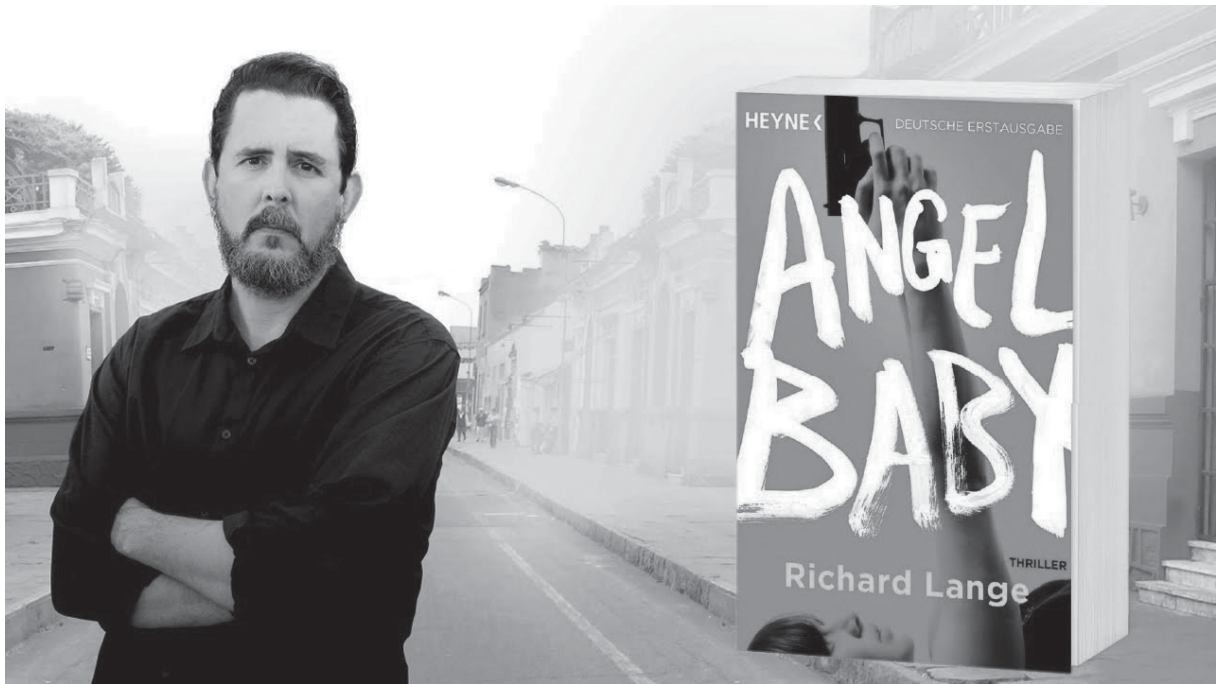
Tomas F. Monteleone je nagrađivani američki pisac naučne fantastike i horora. Rođen u Baltimoru 1946. godine, profesionalno se bavi pisanjem od 1972. godine. Autor je više od dvadeset romana i preko stotinu kratkih priča. Četvorostruki je dobitnik nagrade Brem Stoker, jedne od najprestižnijih u horor žanru. Ovu nagradu je dobio i 2004. godine za zbirku kratkih priča „Zastrašujuće simetrije“, u kojoj se nalazi i "Križa identiteta" koju vam, ljubaznošću autora, i predstavljamo. Uprkos zlonamernim glasinama, nije u srodstvu sa poznatim čikaškim mafijašem Tomom Monteleoneom.

Razgovarao: Željko Obrenović

Intervju: Richard Lange

Ne smatram sebe krimi piscem

Richard Lange je američki pisac rođen u Ouklendu 1961. godine. Autor je romana *Angel Baby*, za koju je dobio nagradu Hemet 2013. godine i *This Wicked world*, kao i dve zbirke kratkih priča. Trostruki je dobitnik nagrade *Best American Mystery Stories*.

Ubrojao si roman *Warlock među omiljene knjige i mogu da vidim zašto, ali da li ti možeš da zamisliš sebe kao pisca vesterna, u vreme kada je to žanr koji umire?*

Warlock nije pravoverni vestern, u smislu kako su to knjige Zanea Graya ili Louisa L'Amoura; divno napisan, psihološki i emotivno bogat roman smešten na zapad Amerike. Stavio bih ga u istu kategoriju sa *True Grit*, *Lonesome Dove* i *All The Pretty Horses*. Da, tu su kauboji sa revolverima i saluni, ali očito je u pitanju mnogo ambiciozniji poduhvat od tipičnih vesterna (mada ne želim da kažem da njima nešto fali). Volim mitologiju koja je povezana sa Divljim zapadom koja je razvijena kroz mnoge romane i filmove smeštenu u tu eru. Ne pišem istorijske romane, pa se verovatno neću uskoro okušati u vesternu, ali sam siguran da će milje nastaviti da privlači mnoge talentovane pisce, a ja jedva čekam da pročitam njihove poglede na arhetipove sa

kojima sam odrastao i koji i dalje jako utiču na mene. Dva pisca koji trenutno koketiraju sa ovim žanrom na zanimljive načine su Joe Lansdale (*The Thicket*) i Patrick deWitt (*The Sisters Brothers*).

U *Angel Baby* si koristio višestruke fokalizatore. Oni su doneli napetost romanu, ali da li je bilo teško žonglirati svim tim likovima i vremenskim tokovima?

Ne pišem po sinopsisu, tako da se struktura knjige razvijala organski kako sam odmicao. Kad sam počeo, znao sam kraj i nekoliko glavnih incidenata, ali kad sam se našao na polovini, morao sam da sednem i osmislim kako ću doći do kraja. Uvek mi je teško da razradim roman, jer sam u duši pripovedač. Zaplet mi svakako nije jača strana, ali mi je zato izazov da shvatim „mehaniku“ romana. Koristio sam višestruke fokalizatore jer su mi

pomogli da uvučem čitaoce u glave različitih likova. Hteo sam da stvorim empatiju za sve njih, čak i za negativce, a efektivan način da se to postigne je da pustiš čitaoca da gleda kroz njihove oči i sluša njihove misli.

Kad sam počeo *Angel Baby* ne mogu da kažem da sam je odmah zavoleo, ali kako sam odmicao, postajala je sve bolja i bolja, i shvatio sam da je ono za šta sam u prvi mah mislio da je krimić, zapravo drama. Da li ti je to bila namera?

Ne smatram sebe krimi piscem, ali ako je to opis koji će prodati knjige, ne smeta mi. Kad smo kod toga, očito sam fasciniran tamnom stranom sveta i ljudima koji je nastanjuju. Budimo iskreni, tamo počivaju uzbudljive priče, a ja hoću da pišem uzbudljive romane. Ali takođe hoću da pišem knjige koje su kompleksnije od prosečnih pucačina. Hoću da pišem o sjebanim likovima, divnim reče-

nicama, i radije ću da pratim svoj unutrašnji ritam nego da se držim žanrovskih postulata. Recenzenti, izdavači i čitaoci mogu da zovu knjigu kako god hoće, ali ja neću pisati sa namerom da zadovoljim bilo čije ideje šta bi "krimi roman" ili "triler" trebalo da bude.

Sve više je krimi pisaca (William Boyle, Laura Lippman, Megan Abbott...) koji zapravo pišu drame. Da li misliš da je krimi žanr evoluirao na taj način i prevazišao svoje korene ili da je još verniji svojim drevnijim korenima u starogrčkoj tragediji?

Ponavljam, šta je krimi roman? Smatram da je *Zločin i kazna* krimi roman, i *The Secret Agent*, i *The Great Gatsby*, i *Bleak House*, i *The Good Soldier*. To su mi uzori, više od Čendlera ili Hameta ili koga već. Te knjige su u biti mene kao pisca, mogu samo da se nadam da je neka od mojih knjiga upola dobra. Kad pišem, visoko postavljam standarde, preskačem prepone, i siguran sam da to čine i pisci koje si pomenuo. Znam samo za dve vrste knjiga: dobre i loše, a ja hoću da pišem dobre.

Pomenuo si da je *Angel Baby* inspirisana i filmovima, možda i više nego knjigama. Šta to filmovi imaju što knjige nemaju?

Angel Baby ima ritam filma, kretanje unapred, sa jako malo osvrtnja nazad. U svom prvom romanu, *This Wicked World*, meso priča koje sam hteo da ispričam okačio sam na skelet zapleta o istrazi ubistva. U *Angel Baby* sam hteo još elementarniji zaplet i spetakao sam se o ideju o poteri koja počinje na prvoj strani i nastavlja se kroz knjigu. Na taj način nisam morao mnogo da se bavim zapletom i mogao sam da se fokusiram na likove i milje. Filmovi su me oduvek jako inspirisali. Više gledam filmove nego što čitam knjige. Na koledžu sam studirao film i neki od mojih prvih spisateljskih pokušaja bili su scenariji. Mislim da je puno modernih pisaca, svesno ili nesvesno, usvojilo filmski ton. Vidimo stvari kao scene i koristimo filmsku tehniku montaže dok strukturiramo te scene i uklapamo ih u priču.

***Angel Baby* je prekršio mnoga pravila onoga što bi krimi roman trebalo da bude, ali je zaradio emotivnu završnicu. Da li je bilo teško izbeći ono što se očekuje od određenog žanra, ali u isto vreme biti fer prema čitaocima?**

Možda je *Angel Baby* imao takvu emotivnu završnicu zato što nisam poštovao pravila. Iskreno, ne pratim pravila krimi romana jer ih ni ne znam. Nisam pročitao dovoljno pravih krimi romana da bi ih naučio. Kao što sam već rekao, dosta čitam literarnu fikciju, gde si kao autor slobodan da radiš šta god hoćeš kako bi

ispričao svoju priču, i tako pristupam svojoj fikciji. Ne bih mogao da napišem knjigu koja igra po pravilima. Gde bi tu bila zabava?

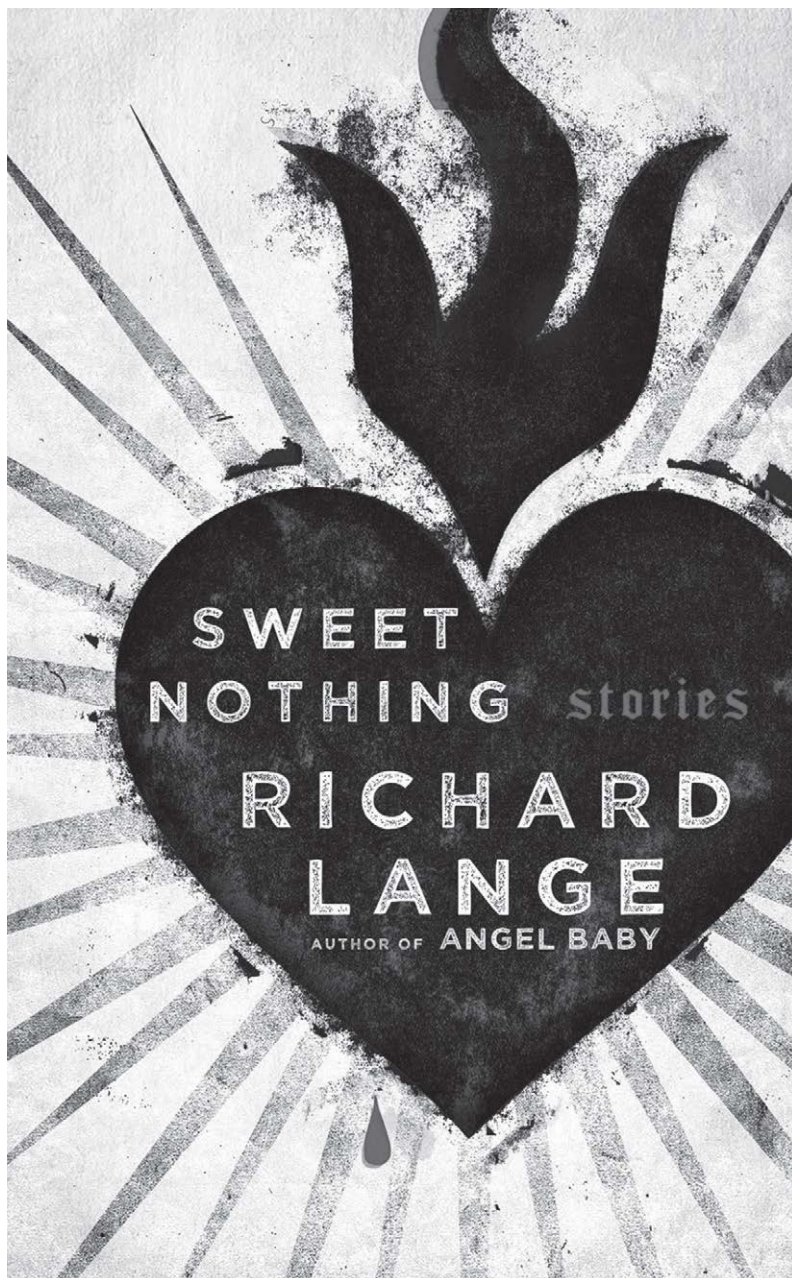
Da li bi mogao da pomeneš poslednju knjigu koja ti se dopala, i u žanru i u glavnom toku?

Ne delim knjige na kategorije kao što su "žanr" i "glavni tok". Previše je rigidno. Upravo sam završio *A Light in August* Williama Faulknera, koja je, na neki način, veliki "krimi" roman. Volim Faulknera. Nikada neću biti ni iz daleka tako dobar pisac, ali me on tera da se više trudim. Druge knjige u kojima sam nedavno uživao su *True Grit* Charlesa Portisa, *Cut Numbers* Nicka Toschesa i *The Corrections*

Jonathana Franzena.

Kako izgleda tvoj dnevni raspored, ako ga imaš, i koji su tvoji planovi za budućnost?

Održavam prilično uredan raspored, što je zaostavština iz svih tih godina koje sam proveo u izdavaštvu, sa punim radnim vremenom. Pišem četiri-pet sati dnevno, pet dana u nedelji. Dva sata ujutru, dva posle podne i jedan u toku noći. Što se tiče budućnosti, imam novu zbirku priča koja u februaru izlazi u Americi, i radim na novom romanu. Takođe pokušavam da se probijem i u svet filma, kao scenarista. Warner Brothers je otkupio prava za *Angel Baby* a ja sam napisao scenario. Videćemo da li će biti snimljen.

Intervju: Branislav Kerac

Pravi Bane i licencni Kerac

Branislav Kerac je ime koje je poznato svakom čitaocu stripa na ovim prostorima rođenom pre 1991, a i mnogima koji su rođeni posle te, za bivšu SFRJ, sudbonosne prekretnice. Uslovno rečeno, skorašnji angažman na francuskom i, posebno, ovdašnjem čitaocu bliskom italijanskom stripu, kao i dobijanje plakete "Nikola Mitrović Kokan" za doprinos srpskom stripu na Sedamnaestoj balkanskoj smotri mladih strip autora juna 2015. godine u Leskovcu, bili su direktan povod za ovaj razgovor...

Skoro sam u jednom intervjuu Filipa Andronika, povodom gostovanja na Sedamnaestoj balkanskoj smotri, pročitao njegovu izjavu da prezime Andronik nema niko na ovim prostorima sem njega i njegovog brata. Koliko ljudi ima prezime Kerac, i koje je njegovo poreklo?

Onako kako su mi interpretirali, porodice Kavgić, Vlaović, Jovanović i još desetak njih izbegle su 1848. godine iz svog sela koje se zvalo Ker (na nemačkom O'Ker, današnje Zmajev*) u okolinu Novog Sada (Čenej, Kovilj, Žabalj, Đurđevo, Čurug, a neke su prešle Dunav i stigle do Vrd-nika...). Po mestu porekla, prozvani su Kerci, a familije se razlikuju prema svecima koje slave. Moji potiču od Kavgića, a najstariji predak se nalazi u kerskim crkvenim knjigama negde oko 1760. godine. Zemljište omeđeno rimskim šančevima, putem za Temerin i desnom ivicom današnjih Pejićevih salaša je pripadalo mom pradedi koji je to podelio trojici sinova. Nažalost, moj deda, poznati uzgajivač i trgovac konjima, prokockao je imanje i nestao (kasnije je držao kafanu u Šapcu), a baba je sa dva sina i dve ćerke

krenula u nadnicu i došla u Novi Sad, u čuvenu Kamberovu ulicu (današnja Jovana Cvijića). Dugo sam, kao i moj otac, bio ubeđen da sam u rodstvu sa slikarem Milanom Kercem i time pravdao svoju sklonost ka crtanju, ali se ispostavilo da njegova familija slavi Đurđevdan a moja Varnavu i Vartolomeja, tako da nam je samo prezime zajedničko. Trenutno, u Novom Sadu ima dvadesetak porodica Kerac iz 4-5 familija.

Dobro, ustanovili smo da sklonost ka crtanju ne potiče od Milana Kerca.

Odakle potiče?

Pravo da kažem, nemam pojma... Tata mi nije bio naročito sklon olovci, mama još manje. A nisam čuo ni da se neko u široj porodici naročito isticao...

Jesu li je sinovi, s obzirom na to da su dobili imena po strip junacima, nasledili?

Jesu. Obojica su talentovani i vešti crtači, ali nisu nasledili magareću upornost da isteraju stvari do kraja. Daleko više su dogurali u muzici i sada su majstori svojih instrumenata. Jedan je bubnjar, a drugi gitarista. Mlađi, gitarista, sasvim se posvetio muzici, dok je stariji, uz death

metal artizam, u neku ruku nastavio moje zanimanje – radi kao koncept artist u svetu kompjuterskih igara.

Sloviš za nekog ko nema dlake na jeziku prilikom komentaranja radova, bilo mlađih bilo starijih autora koji zatraže tvoje mišljenje.

Misliš li da koristi takvog pristupa nadilaze potencijalne mane, i jesi li bio podjednako beskompromisan kad si komentarisao radove svojih sinova?

Teško je priznati, ali pokazao sam se kao bolji stručnjak nego kao pedagog... Bojim se da sam previše klinaca, a među njima i moju decu, više demotivisao nego što sam ih zagrejao za crtanje. Prosto pravilo iz "mojih vremena" da je stroga kritika korisnija od tapšanja po ramenu je ispalo vrlo rigidno za nove generacije. Gledam na današnjim forumima kako se škra-batori dive škrobotinama po principu "ja tebi vojvodo..." i čim se neko usudi da nekome ukaže na neku grešku, odmah se povede rasprava na ličnom i nacionalnom planu. Zbog svega toga, u zadnje vreme izbegavam da nekom solim pamet.

Pominješ nacionalni plan – ali ti si omiljen i rado viđen u svim krajevima

*Prema raspoloživim izvorima, mesto Zmajev datira iz 1267. godine, kada se prvi put javlja pod nazivom Ker. Srbi su ga naselili 1698, a već 1703. osnovana je prva srpska škola. Pravoslavni hram Sv. Nikolaja sagrađen je 1793. godine. U to vreme, pored Srba, u selu su živeli Nemci i Mađari. Godine 1793. osnovana je mađarska, a 1840. nemačka škola, pa otuda i ovi nazivi mesta: Alt – Keer 1853, O-Ker 1854–1984, Stari Ker 1859–1897, O ili Nagy, Alt ili Gross Ker 1864, Ker Stari 1905, Oker 1905–1922. godine, Pašičevo od 1922–1946. i Zmajev od 1947. godine do današnjih dana.

bivše nam SFRJ, ili je bar takav moj utisak. Slažeš li se s tim, i ako se slažeš, zašto misliš da je tako?

Kad sam rekao nacionalni, mislio sam više slikovito, pošto se često bezazleni konflikti završe kolektivnom paranojom... Ja lično nikad nisam imao takvih incidenata pošto sam javna ličnost i ne želim da se nigde svrstavam i opredelujem. U mojim stripovima nema politike, a ako je i ma, dobro je skrivena (Smeh). Uglavnom se krećem u uopštenim i od većine prihvaćenim normama što se tiče morala i politike... Naime, moji privatni stavovi ostaju privatni. S vremena na vreme ispliva i neko moje opredeljenje, ali više kao faktografija nego kao sredstvo ubeđivanja.

Spomenu si da si javna ličnost – to dolazi i od tvog bavljenja muzikom u grupi GeroMetal, ali i pojavljivanja u kratkom filmu Cat Claw. Da li ti je bio čudan prelazak iz relativne privatnosti i tišine radnog stola u galamu i svetlosti pozornice, ili smatraš da je to bio logičan korak?

Vrlo logičan. Nekako sam tako sastavljen da se podjednako dobro osećam i u publici i na pozornici. Tišina i moj radni sto nikako ne idu zajedno, baš naprotiv. U stanju sam da radim i uz metal i uz new age. Naravno, postoje i žanrovi koje nema šanse da pustim ni pod kakvim uslovima a kamoli dok radim... (Smeh) Moja neispunjena želja je bavljenje glumom... Da se nisam bacio na crtanje, sigurno bih bio nekakav filmski radnik.

I kad smo već kod toga, odakle muzički talenat, koji opet znam da su tvoji sinovi nasledili od tebe, u tvojoj porodici?

Moja mama je bila muzikalna žena. Ne toliko na nivou izvođača, bila je sasvim osrednja pevačica, nego na nivou muzičkog obrazovanja. Naš radio u kući nije bio uključivan ujutro pa šta bude. Mama je obeležavala u radio programima ono što je smatrala da i ja treba da slušam i revnosno menjala stanice. Ja sam, u stvari, odrastao na „Karmen“ Žorža Bizea, „Travijati“, „Nabuku“. Mamina prva ploča

je bila „Tišina trubača“ Marijana Domića, a kada je par meseci kasnije kupljen gramofon, stigla je i prva longplejka – Španski i italijanski kapričo Čajkovskog i Rimskog-Korsakova. Slušale su se i one prave narodne pesme Ksenije Cicvarić i Marije Bukte, ali i sevdalinke Himze Polovine. Lola Novaković je bila mamina miljenica, pa sam i ja znao njenu diskografiju napamet. Onda su došli Bitlsi i Stonsi, a Snupi protiv Crvenog Barona je bio deo mog prvog nastupa na bini doma JNA uz vojnički VIS... Kod mene u kući se slušalo svašta, ali po principu the best of... Nisam bežao ni od Krisa de Bura ni od „Cheri Cheri Lady“ Modern Tokinga. Uz Kankan Mednesa su išli i Džoan Džet i Enja. Ali, kad sam sâm u ateljeu ili u radnoj sobi, onda je išla nešto agresivnija muzika koju sam zastupao i kao član benda. Bubnjeve sam počeo da sviram prosto zato što je Slavko Pejak, kad smo osnivali bend, imao gitaru a ja nisam. Snalazio sam se sa raznim kutijama i kantama sve dok se nismo u medicinskoj školi dočepali pravih instrumenata. Svirkom se bavim celog života uz povremene kraće i duže pauze, ali sam tek pre dvadesetak godina razdvojio desnu ruku i desnu nogu... Uz GeroMetal i muzičko društvo koje se kod mene skupljalo, moji klinци su lako poželeli da i oni budu deo tog cirkusa.

Već i odgovor na tvoje prvo pitanje vrvi malo poznatim istorijskim podacima. Sem stripa i muzike, stekao sam utisak da je i istorija nešto što te jako zanima. Odakle ta ljubav prema istoriji – sem iz razloga što je učiteljica života što nas je, tvoje medicinsko i moje gimnazijsko, drugovanje s latinskim naučilo?

“Princ Valijant“, “Beli konjanik“, kratke biografije vojskovođa i bitaka u “Kekecu”... Plus filmovi iz pedesetih i šezdesetih – “Robin Hud“, “Vitezovi okruglog stola“, “Ajvanho”... I još, romani Aleksandra Dime, Slavomira Nastasijevića... Sasvim dovoljno materijala da se zainteresujem za istoriju. U nekim novinama, kao feljton, izašla je knjiga Petra Tomca o Kosovskoj bici, i taj njegov hladan pristup pun razložnosti definitivno me je privukao da malo više istražim teme koje me zanimaju. Sve je to poprimilo oblik četiri knjige koje sam sa zadovoljstvom uradio, što sam, što sa saradnicima.

Tokom karijere bio te je i ovakav i onakav glas, jedni su te hvalili, drugi napadali. Tokom poznanstva s tobom, došao sam do zaključka da to dolazi od toga što si jako rano znao šta hoćeš a šta nećeš u životu i u skladu s time se uvek i vladao. Jesam li u pravu?

Malo jesi, malo nisi. Koliko ja znam, svega dva čoveka su napadala moj rad, radi, valjda, nekakve lične promocije, i nisam se previše potresao oko toga (Smeh). Bila su i dva uopštena napada (alternativni vs. komercijalni strip), ali smo se Kljakić, Đukanović i ja, uz pomoć Bojana M. Đukića, vrlo lako sporazumeli da žanrovska podela ne uslovljava kvalitet.

Kad smo već kod kvaliteta, ti si u određenim periodima života jako puno radio. S druge strane, uvek ti je jako bitan bio i kvalitet. Kako si uspevao da miriš nametnute uslove sa ličnim htenjima? Jel' bilo kompromisa na koje si morao da pristaneš?

Nažalost, i previše, ali to je uglavnom bilo u stripovima gde nisam sam svoj gazda. To se, pre svega, odnosi na licencne stripove, ali, čak i na tom terenu, uspevalo mi je da izlazim izvan okvira. Ali, ostaje činjenica da sam neke epizode baš odobijao... Uglavnom, profesionalna etika nije dozvoljavala skretanja i vrludanja... S obzirom da je u tim vremenima kvalitet bio dovoljno vrednovan, nije bilo puno prostora za zabušavanje...

Šta je to što je uticalo da neki, da tako kažemo, najamni poslovi budu robije, a neki ne?

Šta je ono što ti je presudan faktor kad radiš na tuđim junacima, šta ti olakšava a šta otežava život u tim i takvim situacijama?

Najteže mi je padalo kada po dužnosti dobijem očigledno polupisani i amaterski napisan scenario sa gomilom dramaturških i stilskih grešaka sa sve drvenim dijalozima. Onda moram da ulažem dodatni napor da sredim sve to i dovedem na pristojnu meru koja načičkuje podrazumeva da od celog scenarija ostane samo ideja scenariste i njegovo ime... Postoje i suprotni slučajevi kada imam izvrsno napisan scenario sa izuzetno dosadnom radnjom, a najgora varijanta su francuski scenaristi kod kojih ništa ne možeš da menjaš pa moraš da crtaš svakakve nedoslednosti i gluposti. Narocito obožavam kada papak napiše: "Mišel, u krupnom planu, upućuje Pjeru neodbravajući pogled". Ili, "Piter gasi motor"... U principu, koliko mi nekada nije smetalo da radim sa drugim scenaristima i ispravljam krive Drine (posebna stvar za diskusiju, dozvoljavam), toliko sada gledam da sa drugim scenaristima radim samo kad baš moram... A današnja situacija je takva da se ne sećam kad sam radio nešto sasvim moje (Smeh)...

Ti si se u svojoj karijeri sretao sa, najblaže rečeno, čudnim zahtevima i primedbama izdvača i scenarista – možeš li da nam ispričaš nešto o Black Pearl, Ghost-u, probama za Komanču, za Marti Misteriju, Antihrista... Sa čime si se sve sretao i kako to da potom nisi iz stripa pobegao glavom bez obzira?

Probe su sastavni deo našeg posla. Mene to lično jako nervira, pošto moram da radim probu za nekog ko ne ume da proceni sposobnosti iz mojih ranijih radova, a to ga automatski degradira u mojim očima. Zaista je van pameti da ne možeš, gledajući album Kate, zaključiti da li mogu da crtam krstaše, nego, ajde, nacrtaj mi krstaša. Najobičnija smaračina. Što se tiče komentara na te radove, nikada ih nisam shvatao ozbiljno. Ili su to bile formalne odjebnice tipa "suviše evropski (američki)" ili su primedbe bile takve da se iz aviona videlo da ih daje nekompetentna ličnost. Rad sa Amerikancima je podrazumevao zabranu svake moždane aktivnosti. Nema veze ako je nešto debilno u startu, nije tvoje da o tome brineš. Otprilike tako funkcioniše i rad za Francuze, s tim da oni ipak uvažavaju ako im ukažeš na neki propust. Francuske scenarističke zvezde su ipak opuštenije i prirodnije od naduvanih i arogantnih Amerikanaca. Naravno, ne može se generalizovati, tako da ima sjajnih ljudi s obe strane bare, ali su zaista u manjini. Nije da nisam bežao (Smeh)... Moji stripovi su bili moja tiha luka tako da sam izdržavao sve gluposti i licemerje stranih poslodavaca.

Opisao si svoje iskustvo u radu sa američkim i francuskim scenaristima... Kakav utisak imaš o italijanskim?

Mešovito. Prvi strip koji sam radio za Boneli je bio dodatak u Zoni X #17 – „Zle oči“ sa scenaristom Lorencom Bartolijem koji je tada bio početnik tako da je bilo par stvari koje su me nervirale, ali, ukupno, bilo je u neku ruku zanimljivo iskustvo. Buratini je nešto sasvim drugo. Profesionalac koji tačno zna čime da nahrani konja koji dobro trči, zna koliko muzike za koliko para, efikasan u dijalogu, ne opterećuje ukrasima. Malo šeta u dramaturgiji, što je lako objasniti isprekidanom isporukom scenarija, ali na kraju sve kockice složi u fioku.

Radio si svoje izuzetno uspešne serijale (Kobru i Ket Klou), crtao jednog od najpoznatijih likova na svetu (Tarzana) – a opet imam utisak da te na ovim prostorima prosečni strip fanovi možda najviše cene po radu na Boneli likovima iz tvoje faze u „Dnevniku“, kao i danas. Smeta li ti to?

Prosečni fanovi i policajci – jedan mi je oprostio kaznu zato što je čitao Tarzana. Redosled je, ipak, Tarzan, Blek i, sad, Zagor. Pre bih rekao da sam k'o doca Džekil i čika Hajd. Licencni Bane za određenu publiku i pravi Bane sa njegovim junacima. Nisam baš ubeđen da su fanovi Tare, Kobre,

Kate i Bilija u manjini... Rekao bih da je to samo medijski privid i da su Boneljanci daleko glasnjiji. Iz prakse znam da Bane i Kata uvek idu zajedno, a u razgovoru sa fanovima daleko češće pričamo o Nervoznom Životi, Ubedljivo nepobedivom i vitezu Oliveru.

Mislim da je Zagor, možda baš zato što je jedan od najvoljenijih likova, takođe jedan od stripkih likova s kojim se najviše zbiva šega na ovim prostorima. Ni ti nisi bio izuzetak u tome, a opet, danas ti je posao da radiš njegove avanture. Kako to miriš? Koliko ozbiljno shvataš posao na liku kog, prosto, ne možeš da shvatiš ozbiljno?

Vrlo ozbiljno. Čak i u vreme kada nisam imao obaveze prema liku, više sam terao šegu prema žanru nego prema konkretnom liku. Ja i inače ne podnosim gitariste koji sa prezirom pričaju o Smoke On The Water, a nisu u stanju da taj rif pravilno odsviraju. Naše zezanje u "Dnevniku" se uglavnom odnosilo na Zagorovo tarzanoidno poreklo. Meta je bio i Čikov jednostavni humor, ipak smo mi bili generacija Monti Pajtona, Taličnog i Asteriksa... Ukratko rečeno, naša šega sa Zagorom i, daleko više, sa Blekom, nije bila nipodaštavanje i ismevanje nego zdrava zabava u okviru posla.

Kakve veze imaju stripovi i stomatologija?

Uglavnom na relaciji proporcije i anatomija. Moja devetka iz anatomije je omogućila da delove tela crtam sa razumevanjem, pa mi se neće desiti da kod jedne dignute ruke njeno rame ostane u istoj ravni sa ramenom druge ruke... Tačke i linije na glavi koje su korisne u protetici (linija očnjaka se poklapa sa zenicama, npr.) lako se primenjuju u crtanju, tako da nećemo puno pogrešiti ako uvo smestimo u prostor koji određuju obrva i nos. Ako koren dlana stavite na vrh brade, srednji prst će vam doći do izvorne linije kose.

Hoćeš reći da si stomatologiju opisao zarad boljeg razumevanja ljudske anatomije prilikom crtanja stripova?

Ni izbliza, ali da se poklopilo, poklopilo se! Stomatologija je bila logičan nastavak mog školovanja za zubotehničara. Poziv sam izabrao na osnovu namere da imam neki siguran posao koji će mi obezbediti nesmetano bavljenje hobijem – crtanjem. Posle se ispostavilo da je hobi prerastao u zanimanje.

Kad si napustio fakultet, koliko si bio

siguran u to da ćeš ostatak života moći da živiš od stripa, a koliko su bili sigurni u to tvoji roditelji? Kako su reagovali na taj tvoj korak?

Što se mene tiče, ja sam sebe vrlo lako video kao profesionalnog free lancer crtača. Roditeljima isprva nije bilo drago, "socijalno, penzija i redovna plata" sindrom, ali su se brzo navikli kada sam počeo svakog meseca da donosim honorare. Moja tadašnja devojka, međutim, apsolutno nije imala razumevanja za moj "neozbiljan i avanturistički pristup budućnosti", pa je brže-bolje našla mlađeg, ružnijeg i sličnijeg uobičajenom prototipu uspešnog muža.

Svako zlo ima svoje dobro, kaže naš narod – da se to nije desilo, pitanje je da li bi sreo svoju suprugu? Vas dvoje je, kako sam bar to ja razumeo, spojio strip?

Sreli smo se u "Dnevniku". Moja buduća je bila angažovana da upisuje tekstove u moje stripove, a pošto je imala zaradni osmeh Meri Džejn Votson potrudio sam se da naša saradnja ne ostane samo na stripovima. Namerno sam pravio manje oblačice, pa je morala svaki čas da me konsultuje kako da smesti neki tekst (Smeh).

Sarađivao si sa, čini mi se, svim najvećim strip izdavačima bivše SFRJ, "Dečjim novinama", "Dnevnikom", "Forum Markprintom"... Svi su oni bili dosta karakteristični, čini mi se, međusobno dosta različiti, iako su se bavili istim poslom, strip izdavaštvom. Imaš jedinstvenu poziciju insajdera – šta ih je to međusobno razlikovalo?

Uglavnom ljudi angažovani na stripu u tim firmama. To se vidi i po izdanjima – ko je radio sa znanjem i dušom, ko se oslanjao na ukus dobavljača stripova, a ko se slučajno našao u srečnoj poziciji da dobije materijale koji idu sami od sebe... Međutim, sem par izuzetaka, svi ti ljudi su vremenom manje-više naučili da vode posao i postali sposobni urednici. Rak rana su bili kvazidizajneri i urednici koji su angažman na stripu posmatrali kao kaznu. Zato sada imamo enormne količine unakaženih i bez ikakvog plana objavljenih stripova. O ukusima, naravno, nećemo raspravljati. Lično mislim da je sve to moglo biti mnogo, mnogo bolje, ali, sve u svemu, nismo loše prošli.

Šta bi ti drugačije i bolje, da si bio u poziciji da odlučuješ?

Ne bih dozvolio montiranje i doctavanje. Zamislite da Mona Lizu skrate malo sa strane a doctaju po visini da bi odgovarala ramu koji imaju! To vam je isto sa stripovima. Cela sjajna „Cowboy Pictures Library“, kod nas poznata kao „Crtani romani“, unakažena je i upropašćena samo zato što je, valjda, neko hteo da uštedi na papiru i napravio svesku od 48 strana a ne od 64. „Marvelovi“ stripovi na A4 formatu? Smešno. Ne bih dozvolio objavljivanje epizoda nekog serijala bez ikakvog reda i smisla. Ono što su "stručnjaci" iz „Dečjih novina“ uradili „Spajdiju“, „Derdevilu“ i „Osvetnicima“ je tiha jeza. Ne bih dozvolio da, na bilo koji način, frustrirani profesori književnosti dođu u bilo kakav dodir sa „Konom Parkerom“... Spisak bi bio jako dugačak, pošto je istorija sakaćenja i prekraranja stripova u našoj zemlji prebogata.

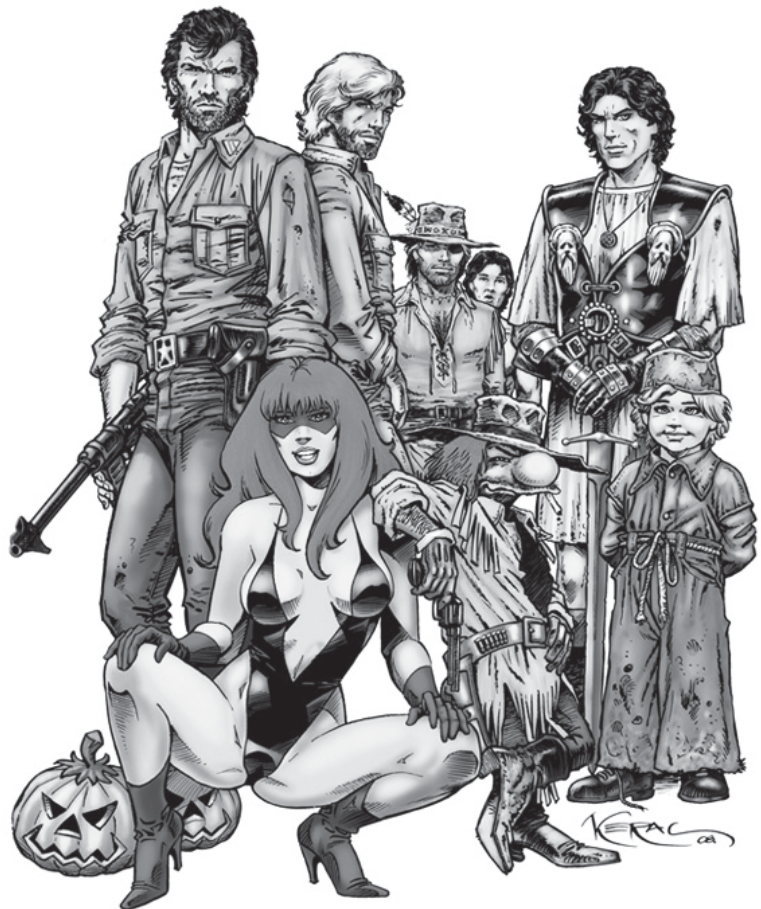
Za par meseci odlaziš u penziju. Osećaš li se kao penzioner? Kako planiraš da

provodiš svoje penzionerske dane?

U mom slučaju, odlazak u penziju je samo zakonska formalnost. Ja sam, u stvari, u penziji još od 1975. godine, pošto se od tada bavim samo hobbijem, a to je san svakog penzionera. Drugačije rečeno, neću ni osetiti da sam u penziji, pošto ću raditi iste stvari kao i do sada. Dužnosti tehničkog lica u „Marketprintu“ neće mi nimalo nedostajati, i to će biti jedina uočljiva promena. Za razliku od nekih mojih kolega, ne nameravam da kupim štap za pecanje ili veći televizor. U stripu uvek ima šta da se radi. Ja sam od onih koji će, nadam se, jednog dana umesto kašike baciti olovku.

Šta bi mogao da posavetuješ mladim crtačima?

Svet je prebogat informacijama i znanjem. Onaj ko zna to da iskoristi ima veliku prednost nad onima koji ostaju zatvoreni i neprijemčivi za svet oko sebe.

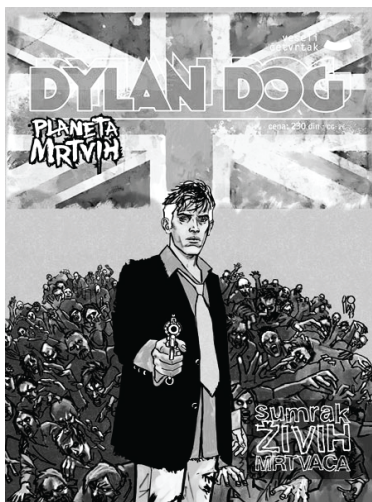

Piše: Pavle Zelić

Biblioteka „Dilan Dog – Obojeni program“ i edicija „Dilan Dog – Planeta mrtvih“, (Veseli četvrtak, 2015.)

Gručo je mrtav, živeo Dilan!

Zlokoban naslov, nažalost, u potpunosti odgovara scenariju nove i neuobičajeno originalne edicije Dilana Doga. „Planeta mrtvih“ je upravo ono na šta ste najpre pomislili – svet preplavljen zombijima, u kojem jedan ostareli Dilan, pomalo nalik drugom Bonelijevom junaku sedih zulufa – Mister Nou, bije odsudnu bitku za spas čovečanstva, i sopstvene duše. I Gručo je zaista mrtav. Tačnije, zombifikovan, ali to mu je isto, zar ne? Interesantna je geneza „Planete mrtvih“. Ona je u stvari nastala iz jedne pojedinačne konkretne priče iz prve objavljene sveske kod nas, edicije „Kolor fest“. „Kolor fest“ se, dabome, bavi omiljenim nam junacima izdavača Serđo Boneli Editore prikazanim u svim spektrima duge, i koja je u Srbiji ingeniozno prozvana „Obojeni program“ (više o tome ubrzo). U konkretnoj mini-epizodi, London nedefinisano daleke, ali svakako mračne i bezizlazne budućnosti je zaražen zombi virusom za čije je širenje na neki način kriv, jašta, naš Dilan, zbog čega se jedi, ali ne toliko koliko će kada istim biva zaražen i sam Gručo. Našem omiljenom sidekicku šaljidžiji nažalost nema spasa, ali je nekako ova mučna i naizgled jednostavna priča alternativnog univerzuma (u kojima su smešteni svi zapleti „Obojenog programa“) toliko duboko rezonirala sa čitaocima da je dobila ne samo nastavak već i celu celcatu ediciju! Kompletna epizoda po imenu „Sumrak živih mrtvaca“ je ipak nešto sasvim drugo, i sa zadovoljstvom posle čitanja iste možemo da zaključimo da tek ona zadovoljava stroge kriterijume zakletih ljubitelja ovog junaka, koji su ga većma upoznali još u mrljavim i tanušnim Dne-

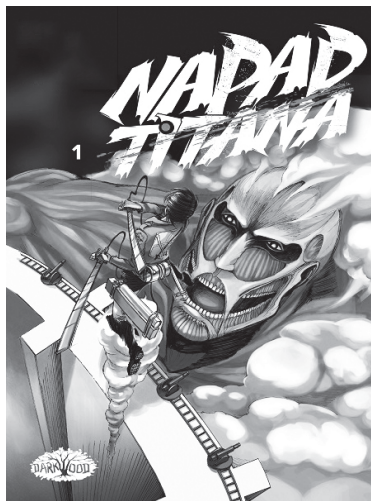
vnikovim izdanjima 80-ih. Dilan je tada bio provokativan, nov, žestok i melanholičan u isto vreme, i proketo dobro napisan, i takav je jopet! Scenarista Alesandro Bilota, adekvatno dopunjen crtačem/icom(!?) Danielom Vetro pokazuje talenat dostojan Sklavija, samog boga-tvorca serijala lično. Možda je za mrvicu premračan, ali takvog Dilana upravo najviše volimo - kada je na dnu, u bezizlaznoj situaciji i protiv daleko nadmoćnijeg protivnika - Sudbine same. Ono što je najlepše jeste da posle ove nulte epizode, i nakon one koja joj je prethodila (nulte nulte?) u „Obojenom programu“, sledi prva, tek par meseci posle objave u Italiji, čime domaći izdavač uklizava u aktuelnu renesansu Dilana Doga pod uredničkom palicom (i kakva je to zapravo palica? bejzbol, kriket, polo, dirigentska... pendrek?) Roberta Rekinija! Za one koji znaju italijanski, i ovaj, Italijane, ovo je novo zlatno doba našeg

omiljenog junaka, i evo jedinstvene prilike da nas Veseli četvrtak, posle nebrojenih uvodnika u kojima se urednik Marko Šelić (odmereno) oduševljava trenutnim dešavanjima u serijalu, i iz prve ruke uveri kako to zaista izgleda, na jednom svetlom, tj. mračnom primeru (na najbolji način). A kada kiši sa novim, dobrim edicijama, onda baš pljušti! Neko vreme je proteklo od prve epizode „Obojenog programa“, koji je u Srbiji lansirao upravo Dilan Dog, pa je posle Zagora ponovo došao red na momka koga za promenu gledamo na svakoj strani u krv-crvenoj košulji i modrim farmerkama. I kako je Dilan bio inicijalno odgovoran za uistinu radikalne odmaka od osnovnog koncepta, i u ovoj drugom „obojenom“ izdanju nije ništa manje postmoderan. Ovoga puta ukrstiće puteve sa svim najznačajnijim junacima Boneli arsenala, od Mister Noa do Natana Nevera. I iako sa nekima na neki način deli isti univerzum i već su se susrećali (Marti Misterija), drugi su unekoliko neočekivaniji (kod nas manje poznati Napoleon). Svaka od priča je zanimljiva na svoj način, i iako vizuelni efekti ponekad dominiraju nad dubinom zapleta i scenarističke vrcavosti, sam koncept krossovera ovako ikoničnih junaka je više nego dovoljan da opravda status obaveznog štiva za sve prave fanove Bonelijevih i italijanskih stripova, pa i stripova uopšte. Najposle, sa ovim izdanjima se Veseli četvrtak još jednom dokazao kao posvećen i retko promišljen izdavač, čije uredništvo radi nešto uistinu vredno i važno, što će se tek u potpunosti prepoznati u godinama koje slede.

Kako su titani osvojili svet

Prošlo je već neko vreme od kako je zapadno tržište inficirano japanskom kulturom; ovde naročito mislim na mange i anime. Pa i kod nas, zahvaljujući izdavačkoj kući Darkwood iz Beograda, imamo prilike da pročitamo najpopularnije japanske stripove. Posle "Naruta", "One Piece-a" i "Uzumakija", na policama striparnica pojavio se je i "Napad titana". "Napad titana" je manga dvadesetdevetogodišnjeg Hađime Isajame, u kojoj se govori o postapokaliptičnom svetu, u kojem malobrojan broj preostalih ljudi terorišu groteskni, naizgled neinteligentni džinovi. Čovečanstvu su jedina odbrana od njih tri visoka zida, podignuta oko grada. Do sada je u Japanu objavljeno 17 tomova (od planiranih 20), sa po četiri epizode, dok su kod nas izašla prva 4 toma, a plan je da se do 20. toma sustigne naše izdanje sa japanskim. O uspehu "Napada titana", govori i to da su urađena već 4 spinofa, par romana i anima, koja je uzgred odlična. Ova manga je u početku veoma nespretno crtana – što se može opravdati malim brojem godina i neiskustvom autora – ali je veoma zaraznog narativa, pa vas loš crtež ne može odbiti od čitanja. U prvom poglavlju, Hađime Isajame nas upoznaje sa mladim protagonistima: Erenom Jegerom, koji žudi da spozna svet van zidova, Mikasom Akerman, poslednjom Azijatkinjom na svetu, nespretnim, ali inteligentnim Arminom Arlertom i drugima, a onda u priču uvodi i do tada neviđeno visokog titana, koji probija jedan od zidova. To za posledicu ima to da se oni manji titani i titančići uvuku u grad masakrirajući sve odreda. U tom pokolju strada Erenova majka, zbog čega se on zaklinje na osvetu. Međutim, titane nije lako uništi. Štaviše, gotovo je nemoguće, jer se njihovi udovi ekspresnom

brzinom regenerišu. Vrlo brzo, radnja se prebacuje u blisku budućnost, kada junaci ove priče postaju deo elite 104. regrutne jedinice. To je jedina koja prva kreće u slučaju opasnosti, izvođeci trodimenzionalni manevar(?!), pomoću specijalne opreme i tom prilikom uništavajući titane, presecanjem kičmene moždine. Kako priča odmiče, shvatamo da se ne radi o pukom pripovedanju o davidovskoj borbi čoveka protiv Golijata, već da iza čitavog haosa stoji prljava politička igra. Svaki kadar ove mange, prepun dekapitacija, prepolovljenih ljudskih tela i proždirućih džinova sa izdeformisanim kežom na licu, morbidan je i monstrozan. Zbog toga je pomalo čudno što nije zabranjena za čitaoce mlađe od 18 godina, kao što je to bio slučaj sa "Uzumakijem". Pa ipak, kada se pomisli kako ne može biti grotesknije od ovoga, dvodelni igrani film "Napad titana", nas uverava kako ipak može. Ovo ostvarenje (ako se uopšte može nazvati tako), delo je režisera Šindžija Higučija i naizgled prati radnju mange (prvih 15 tomova). Kažem 'naizgled', zbog

toga što je radnja osakaćena za sve elemente sa dubljim značenjem, a junaci za motiv, pa smo zapravo svedoci grupe militantnih tinejdžera koji se bore protiv ekstremno visokih, mentalno obolelih, bespolnih Japanaca. Ne, ne šalim se: titani zaista izgledaju kao fizički izdeformisane psi-hopate. Glavna razlika između mange i filma je u tome što je radnja mange smeštena u Evropu, gde je, kao što već rekoh, Mikasa jedina preživela Azijatkinja, dok je radnja filma smeštena u Japan, bez ijednog Evropljanina među preživelim, te su čak i titani Azijati. Mikasa, koja je u predlošku badass devojka, čija je svrha da štiti Erena i Armina, na filmu služi kao instrument za pokretanje melodramatične ljubavne priče. Erenov gnev zbog smrti svoje majke (kako je u mangi), još je donekle i opravdan (setite se samo Betmena), ali pošto je taj momenat izbačen iz filma, Eren predstavlja samo nezrelog, neosnovano bahatog klinca. To su samo najočigledniji primeri, inače ima ih pregršt. Sama estetika filma je izdeformisana i više liči na dugačku košmarno-oniričku sekvencu, nego li na distopijsku priču o stogodišnjem teroru titana. Film je loš na tri nivoa: loša gluma, loš scenario i loša režija; dakle, ništa ne valja. Sekvence bitki su snimane nevešto, iz čudnih uglova, gde pozadinu predstavlja jednobojsnost prostora, a kada titani napadaju, zbog lošeg korišćenja zelenog platna, ne može da se odredi na kojoj su udaljenosti, a njihovi pokreti izgledaju neprirodno. Dakle, ovaj potpuno bespotrebni film je izneverio izvorni materijal i čak i najtvrdokorniji obožavaoci franšize treba da ga izbegavaju u širokom luku, dok samu mangu ne bi trebalo dazaobiđu ni oni koji nisu naročiti ljubitelji japanske (pop) kulture.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijски superheroji (39): Fantastična četvorka

Heroji iz susedstva

Neposredni povod za priču o „Fantastičnoj četvorki“ mogla bi biti najnovija filmska verzija „Fantastic Four“, reditelja Džoša Trenka koja se letos pojavila u američkim bioskopima, ali je ona prilično neslavno prošla kako kod kritike, tako i kod publike. Kako god bilo, činjenica je da su deset godina ranije otvorena vrata velikog platna u istom imenom ostvarenju Tima Storija kojem su očigledno bili mnogo jasniji potencijali ove franšize nego aktuelnoj ekipi filma: „To su realni likovi koji žive i rade kao sav ostali svet...“ i „nemaju tajne identitete niti su dvostruke ličnosti“. Moglo bi se reći heroji kakve možete da sretnete u susedstvu, baš onakvi po meri današnjeg čoveka. A sve je počelo pred kraj 1961. godine u „Marvel Komiksu“, zahvaljujući crtaču Stenu Liju i scenaristi Džeku Kirbiju. Tada je „okupljena“

ekipa „Fantastične četvorke“ u kojoj su bili: Rid Ričards, Suzan Storm-Ričards, Džoni Storm i Ben Grim. Oni su zahvaljujući kosmičkim zračenjima kojima su bili izloženi dobili superherojsku moć i nakon toga počeli borbu protiv sila zla koje ugrožavaju svetski mir (jedna ovakva „Četvorka“ itekako bi nam trebala danas, ali ne samo u svetu stripa i kinematografije!). Odnosi među njima nisu harmonični, ali ima emocija i zato deluju uverljivije nego neki drugi superheroji; ono što ih je u početnim epizodama odvajalo od drugih superheroja je i to što nisu imali tajni identitet. Mnogi su smatrali da je to bio „revolucionaran strip o porodici superheroja koji su imali mane i bili ljudskiji od svih likova u stripovima o superherojima u to vreme.“ Li je to formulisao na vrlo efekatan način:

„Likovi su bili takvi da se ja lično mogu poistovetiti sa njima... imali bi mane i nedostatke, pravili greške i svađali se i – što je najvažnije – u svojim šarenim čizmicama bi stajali na nesigurnim nogama.“ Naravno, ne treba zaboraviti činjenicu da su likovi kreirani prema četiri klasična elementa koje čine zemlja, voda, vazduh i vatra. Članovi „Fantastične četvorke“ dobijaju i pisma obožavalaca kao nekakvi moderni celebrity iz sveta šou biznisa, ali za razliku od onih koji se bore samo za sopstvene interese, ovi stripovski i filmski junaci bore se za opšte dobro protiv superzlakova čije su moći ništa manje nego njihove i koji bi da potčine ceo svet.

Osim nekoliko filmskih ekranizacija, od kojih je po opštim ocenama ovogodišnja najslabija, „Fantastičnom četvorkom“ se prošle godine pozabavila i „Čarobna knjiga“, napravivši po opštim ocenama, odličan presek ovog superherojskog stripa na preko pet stotina stranica kako za kolekcionare, tako i za sve one koji se sa ovim stripom susreću prvi put. Ova stripovsko-kinematografska priča bi danas trebalo da bude još popularnija, jer su – kako je svojevremeno istakao producent Ejvi rad: „Sten Li i Džek Kirbi šezdesetih godina osmislili naučnu fantastiku koja je postala lektira za nauku XXI veka“.

Piše: Zoran Janković

Marsovac

Reditelj: Ridley Scott

Uloge: Matt Damon,

Chiwetel Ejiofor, Kate Mara

Jessica Chastain

Može li se pričati, recimo, o neoliberalnom kapitalizmu a tom prilikom ne progovoriti i koju (besnu ili barem tiho srditu) o slomu Grčke? Nimalo u vezi sa tim ali analogno tome, može li se pričati o dometima *Marsovca*, najnovijeg filma i najnovijeg spektakla u režiji Ridleyja Scotta, a ne spomenuti i maestralnu Cuaronovu *Gravitaciju* od pre samo par leta? Ne može, neke analogije, neke usporedbe... neke reference su naprosto veće od drugih. Ili barem neizbežnije. Formalno gledano, *Marsovac* je filmska adaptacija istoimenog romana Andyja Weira, uz to i prilično verna ako ne i bezrezervno dosledna adaptacija tog štiva. Sam roman prati u neku ruku zanimljiva legenda – roman su odbile desetine i desetine viđenijih američkih izdavačkih kuća da bi Weir potom krenuo da ga objavljuje epizodično na za tu priliku sročenom blogu. U nekom trenutku krenula je tiha pa sve bučnija i vidljivija pomama, te je Weirov *Marsovac* za skupe pare reizdat u papirnom vidu a potom i otkupljen za prilično hitru filmsku adaptaciju. Sve ovo možda i ne bi bilo toliko važno da taj iznuđeni DIY (do it yourself - uradi sam) motiv u evoluciji priče o književnom *Marsovcu* ne koincidira sa suštinom njegove priče – astronaut greškom biva ostavljen živ na Marsu, gde u vlastitoj radinosti, a sa onim što mu je tu na raspolaganju mora da preživi do eventualne i potom i očekivane spasilačke misije. Vratimo li se analogiji sa početka, *Marsovac* u svakom svom segmentu zaostaje za pominjanom a u dobroj

meri i srodno-sličnoj i recentnoj *Gravitaciji* Alfonsa Cuarona. Što ni ne čudi, imajući u vidu da je *Gravitacija* vrlo verovatno i savršen film. Sa druge strane, *Marsovac*, koji lako gubi i toj igri odmeravanja krajnjih dometa, sam po sebi sasvim je upotrebljiv, korektan i solidan repertoarski film produkcione superligaškog ranga. Uz to, *Marsovac* je i upadljivo najbolji film nekada velikog ali i retko bezgrešnog Ridleyja Scotta u poslednjih desetak godina (podsetimo se ovog nesrećnog niza – *Robin Hud*, *Prometej*, *Savetnik*, *Egzodus*...). Nevolja je što *Marsovac*, uprkos sveopštoj funkcionalnosti i neospornoj solidnosti izrade u svim iole značajnim dimenzijama, na kraju ne biva niti film za divljenje, a ni za polemiku ili za značajno mesto u okviru samoizabranog žanra. Scott u *Marsovcu* nudi prilično rutinirano izvedenu i u biti rutinski postavljenu priču o drami preživljavanja u ekstremnim neuslovima, a sve to pod krinkom vizuelno raskošnog i najposle superiornog megaspektakla, u kome su milioni i milioni uloženi producentskih dolara lako vidljivi (doduše, ostaje u kreativnom smislu nejasno insistiranje na 3D ruhu, koje ovde naprosto ne doprinosi priči ili već umešno postignutoj atmosferi, nego čini puku nužnost i povampirenu novotariju od koje se poslednjih desetak bioskopskih leta nikako ne može uteći). *Marsovac* i po svojoj dramaturškoj strukturi i po mnogoljudnoj glumačkoj podeli, krcatoj poznatim i dragim licima podseća na spektakle katastrofe iz sedamdesetih godina prošlog veka. Tome treba dodati i već poduže zbunjujući fakat da Damona

iznova i iznova zatičemo u ulogama lika koga gomila ljudi spasava sigurne smrti. Što se ostatka podele tiče, čini se da je reč o aspektu filma koji je pretrpeo najviše fušeraja, te tu imamo niz ready-made kreacije, preuzetih iz sveta televizije – Mackenzie Davis ponovo iskapa nad tasta-urom, uz to i istovetno dizajnirana kao u seriji *Borba za CTRL (Halt and Catch Fire)*, Jeff Danielsa rukama u džepovima obrće manir viđen u HBO-ovoj Redakciji (*The Newsroom*), Jessica Chastain i Kate Mara ponavljaju uloge iz skorijih filmova sličnog usmerenja (*Interstellar* i *Fantastična četvorka*)...

Uz svo razumevanje za derivativnost kao stupicu koju je jako teško zaobići ovih dana, reklo bi se da je ovakav pristup i dokaz nedopustive relaksiranosti i nemara prema publici, posebno ako se ima u vidu kalibar filmskog prepakivanja *Marsovca*. Da ponovimo, da cepidlačke zabune ne bi bilo – *Marsovac* je nesumnjivo funkcionalno ostvarenje, u širem smislu film sasvim na svom mestu, u aktuelnoj ponudi donekle i štrči po ambicioznosti zahvata koje očitava iz segmenta u segment, na sve to predstavlja i vidan napor Ridleyja Scotta da se prene i vrati u zadovoljavajuću i formu kakva mu i dolikuje i najbolje pristaje, ali tu je *Gravitacija*, film za poduži nezaborav...

I da, ako već pričamo/pišemo o Ridleyju, setimo se i pokojnog Tonya Scotta, bacite barem jedan brz pogled na ovu, brat bratu, nisku sjajnih bisera – *Glad za krvlju*, *Top Gun*, *Osveta*, *Prljavi igraju prljavo*, *Prava romansa*, *Krvava plima*, *Državni neprijatelj*, *Špijunska igra*...

Put do slave

Režija: Robert Zemeckis

Uloge: Joseph Gordon-Levitt, Charlotte Le Bon, Ben Kingsley, James Badge Dale

U bioskope je, pomalo stidljivo, stigao *Put do slave* (izvorni naslov: *The Walk*), novi film Roberta Zemeckisa, istinita priča o Philippu Petitu, mladom Francuzu koji je 7. avgusta 1974. godine hodao po žici razapetoj između dva tornja Svetskog trgovinskog centra. Ovaj nesvakidašnji podvig je u to vreme izazvao pravu senzaciju, a Petit je preko noći postao međunarodno poznato ime. Nakon rušenja Kula bliznakinja 11. septembra 2001. godine, zanimanje za Petitovu priču je podgrejano. Nakon hvaljenog dokumentarca *Čovek na žici* (2008), usledila je i igrana dramatizacija događaja u režiji čuvenog američkog reditelja Roberta Zemeckisa. Zemeckis ima dugu karijeru. Poslednjih godina američki sineasta bio je prilično aktivan. Ipak, *Lov na zeleni dijamant* (1984), *Ko je smestio Zeki Rodžeru?* (1988) i trilogija-*Povratak u budućnost* (1985-1990) i dalje ostaju njegovi najpopularniji i najvoljeniji filmovi. Srećom, najnoviji film je istinski dobar. Zapravo, Zemeckis je snimio svoj najbolji film u ovom milenijumu. Za njegove animirane eks-

travagance nikada nisam previše mario (mada je *Beovulf* svakako bio zanimljiv pokušaj oživljavanja drevnog mita), dok je drama *Let* (2012) bila korektna, iako u celini ne sasvim zadovoljavajuća. Put do slave je dugoočekivani povratak u formu. Ton filma je blago komičan, što je dobro. Postoji nešto bajkovito u *Putu do slave*, nešto što ovaj film čini posebnim i drugačijim. Zemeckis je i ranije voleo da menja žanrove i ton, ali nikada ranije nije snimio jedan ovako neamerički film. Zemeckis se od samog početka poigrava gledaocima. Film počinje tako što se Joseph Gordon-Levitt direktno obraća kameri/gledaocima. Njegov francuski naglasak je prenaplašen, na granici komičnog. Već ti prvi minuti jasno ukazuju da nas očekuje neobično filmsko iskustvo. Kako film odmiče, postaje sve očiglednije da je Zemeckis snimio film za svoju dušu. Nema u *Putu do slave* komercijalnih kalkulacija i povlađivanja prosečnom gledaocu. To je upravo i jedna od glavnih vrednosti ovog filma. Gordon-Levitt je na prvi

pogled neobičan izbor za glavnu ulogu. Tridesetpetogodišnji glumac je već dugo u poslu. Slavu je stekao kao dečak u sitkomu Treći kamen od Sunca, da bi se kasnije nametnuo pojavljivanjima u nizu zanimljivih filmova (*Cigla*, *500 dana leta*, *Početak*, *Ubica iz budućnosti*, *Grad greha: Ubistva vredna*). Uz to, nedavno je sa uspehom režirao svoj prvi film i u njemu odglumio naslovnu ulogu (Don Džon). Put do slave mu je bio potreban kako bi učvrstio svoje pozicije. Zahvaljujući ovoj ulozi, u Holivudu će mu se, siguran sam, otvoriti mnoga vrata. U epizodnim ulogama se pojavljuju oskarovac Ben Kingsley i lepa Charlotte Le Bon, glumica koja je prošle godine skrenula pažnju javnosti ulogom u biopiku *Yves Saint Laurent*. Dobra je to ekipa i Zemeckis zna kako da na najbolji način iskoristi talenat svojih saradnika. Priča na kojoj je film zasnovan je čist zicer, ali nikako se ne sme zanemariti Zemeckisov doprinos. Svoje iskustvo sa 3D tehnologijom reditelj je u novom filmu iskoristio na najbolji mogući način. Treća dimenzija nije samo pomodni dodatak već je važna za priču i ukupni doživljaj. Zahvaljujući njoj, hod po žici deluje stvarnije, uzbudljivije – od pojedinih kadrova osetljiviji gledaoci mogu da dobiju vrtoglavicu. Završnica je vizuelno spektakularna i uzbudljiva iako u filmu nema eksplozija i akcije. Zemeckis je na najbolji način iskoristio trideset i pet miliona dolara koje je imao na raspolaganju. Film je u tehničkom smislu besprekoran, a vizuelni efekti dopunjavaju majstoriju na najbolji mogući način. U najkraćem - *Put do slave* je majstorija i jedan od najboljih filmova u 2015. godini.

Piše: Dejan Dabić

Amanet

Režija: Nemanja Ćipranić
Uloge: Milena Živanović,
Ljubomir Bulajić,
Danica Maksimović,
Goran Radaković,
Marija Vicković,
Svetozar Cvetković

Debitantski film Nemanje Ćipranića Amanet je u filmsku orbitu našeg i svetskog filma došao pravo ni otkuda! Film koji nije podržan na konkursu Filmskog centra Srbije, nastao u pomalo gerilskim uslovima i pre svega upornošću autorskog tandema Sara Radojković, scenaristkinja i Nemanja Ćipranić, reditelj – uz važnu, ne samo kreativnu već i produkciju podršku glumice Danice Maksimović (u filmu ona tumači lik Radmile) – uspeo je da se izbori za učešće na jednom od najznačajnijih filmskih festivala u Severnoj Americi, u Montrealu, nakon kojeg i započinje svoj bioskopski život u našoj zemlji (pre toga je prikazan na domaćim festivalima u Vrnjačkoj Banji

i Nišu). Scenario Sare Radojković nagrađeno je - ex aequo - trećom nagradom na Festivalu filmskog scenarija u Vrnjačkoj Banji, a reč je o diplomskom radu koji je do konačne filmske verzije prošao više „ruku“ i na kojem su zajednički radili Sara Radojković i Nemanja Ćipranić. Prvobitni naziv scenarija „Višnja“ direktna je asocijacija na glavnu junakinju, misterioznu devojkicu koja se iznenada pojavljuje u životu studenta Todora koji skromno živi sa majkom Radmilom, iako je otac koji ih je napustio bogat i moćan. Višnjina pojava i odluka Todorovog oca da se - nakon saznanja da boluje od neizlečive bolesti - ponovo javi ženi i sinu, pokreće lavinu neočekivanih događaja. Zanimljivo je da je jedan od mogućih „ključeva“ za „čitanje“ filma Amanet povezan sa knjigom „Studiranje Šabrola“ koja je nastala u saradnji Niškog kulturnog centra kao izdavača i beogradskog Fakulteta dramskih umetnosti, čiji su se studenti dramaturgije u svojim radovima bavili opusom francuskog „novotalasovca“, Kloda Šabrola. Autorka jednog od tekstova u knjizi bila je i Sara Radojković i što je još zanimljivije, ona se bavila sukobom generacija u Šabrolovim filmovima; i sad, da li je izučavanje Šabrola za potrebe ovog teksta uticalo na konačno ucelinjavanje Amaneta u tematskom, pa i u formalnom smislu (iako nije potpisan kao koscenarista, Ćipranić je nesumnjivo dosta doprineo u dramaturškoj konstrukciji ovog filma), može biti predmet dodatne analize mada je poređenje sa Šabrolovim krimićima sasvim umesno (u ovom konkretnom slučaju i na tematskom planu – u smislu motiva osвете, sukoba generacija... a naravno, i u žan-

rovskom smislu kada je reč o kriminalističkom filmu). Ono što je nesumnjivo jeste činjenica da Amanet počinje kao socijalno-psihološka drama da bi u poslednjoj trećini filma postalo jasno da nagoveštaj saspensa tokom čitavog filma (pored ostalog i u izuzetnoj muzici Nikole Jeremića) koji dodatno potcrtava i Višnjin tajanstveni imidž (odlična mlada glumica Milena Živanović), nisu slučajni i da sve vodi ka razrešenju dostojnom punokrvnog trilera. Upravo ta žanrovska nepreciznost i nedovoljno jasno motivisan preobražaj Todorovog lika (on u početku mašta samo o „kul klicu i kul ženi“ da bi se vrlo brzo i lako privikao na život na visokoj nozi), mogu se smatrati manama ovog, za naše uslove više nego solidnog debija Nemanje Ćipranića. Moderan dizajn filma dobro je uklopljen sa klasičnim i pomalo zaboravljenim sredstvima filmske interpunkcije (funkcionalno korišćenje zatamnjenja-otamnjenja), a mnogima će biti zanimljive i posvete artpopkulturi (od muzike EKV-a do filmova kakav je npr. „Ne daj mi nikada da odem“). Činjenica je, takođe i to, da ovaj film više nagoveštava nego što pokazuje, ali je više nego jasan društveni kontekst u kojem se kreću mladi junaci Amaneta (dobra ilustracija je grafit na kojem je napisano - „Upro-pastili ste moju mladost“). To je i neka vrsta generalnog utiska kada je reč o Amanetu; više je nego jasno da su film stvarali talentovani autori o kojima će se u budućnosti verovatno još toga lepog čuti i koji su, donekle, uspeali da nadomeste novčani hendikep tako čest u produkcijama filmova u tranzicionim društvima..

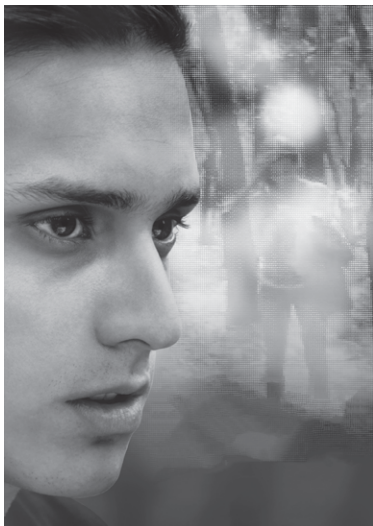

Piše: Zoran Janković

Panama

Režija: Pavle Vučković

Uloge: Slaven Došlo,
Jovana Stojilković,
Miloš Pjevač,
Tamara Dražićević,
Nebojsa Milovanović,
Jelisaveta Orašanić
Trajanje: 105 minuta

Krenimo od lakih zaključaka i očiglednih istina; za početak – nije sve u tradiciji, ima nešto i u... kontinuitetu! Sa druge strane, mladi reditelji ne moraju nužno da pokazuju izrazito ili upadljivo poštovanje prema tradiciji i prethodnicima, šta više, ne bi ni trebalo da se opterećuju takvom bagažom na tako ranom stepeniku svojih profesionalnih karijera. Ipak, ako je valjana tradicija u pitanju, ako je kolo u koje se može udenuti značajko i privlačno, zašto da ne? U tom

smislu, Panama, prvi celovečernji igrani film Pavla Vučkovića, svojevremeno u Kanu i na drugim cenjenim filmskim adresama nagrađivanog za kratke mu i studentske radove, možda i posve slučajno ali neupitno nastavlja nekim čudom kod nas opstalu tradiciju kvalitetnog, zanimljivog i uspešnog debitantskog dugometražnog filma. Ali, ostavimo li po strani taj laskavi polazni kontekst, Vučkovićevo Panama je već sama po sebi zapravo veoma dobar film. U njoj imamo priliku da na delu vidimo mladog filmotvorca u već veštom, krajnje motivisanom i приметно usredsređenom izdanju. Malo li je? Pavle Vučković zavrđuje i pohvale i na račun činjenice da je stvorio efekatan, filmski pismen a društveno osvešćen i film koji nagoni na razmišljanje o nekim od najintrigantnijih aspekata svakodnevne komunikacije i ljudskog postojanja u opštem smislu danas. Panama je zasnovana na jednostavnoj (ali, srećom, u ovom konkretnom slučaju i ne neodmerno simplifikovanoj) premisi 'momak-upoznaje-devojk' (i, dalje putem pomenute mustre – 'momak-čini-sve-da-izgubi-devojk'): Jovan, dobrostojeći i krajnje samouvereni student arhitekture, zaljubljuje se u Maju, prelepu i u dobroj meri misterioznu devojk. U Jovanu kreće da buje opsesija onim što je u prvi mah trebalo da bude tek još jedna letnja kombinacija jasno oročenog roka trajanja, a što uskoro izrasta u vidno složeniju i ozbiljniju vezu. U tom trenutku Jovan postaje sve više nesiguran i opterećen epizodama uzajamnog nepoverenja, te biva, reklo bi se, dragovoljna žrtva autotorture, mučena neprekidnim mislima i sumnjama o Majinom neverstvu, a sve to to zasnovano na onome što on saznaje o njoj i njenim kretanjima na društvenim mrežama. Pavle Vučković koristi gorepomenutu osnovu kako bi izneo suštinski jednostavnu ali ipak i veoma uverljivu priču o ljubavi kojoj se nije dalo, u istu mah postižući i još jedan važan cilj, a to je bavljenje, odnosno polemika sa pitanjima društvenih mreža kao mogućih izvora pretnje za onu oblast koja se iz nekih razloga i dalje i uprkos svemu smatra intimnom i privatnom. Krajnje tužni heroji Paname se samolišavaju intimnih iskustava, za koje se potom vrlo verovatno može pokazati da su od ključne važnosti za osećaj svrhe, snadenosti i osećaja

duševnog mira, a Vučković do ovog samozadato cilja stiže uz podosta elegancije. Šta više, on pominjanu kotu doseže a da ne upada u zamku nesuprotne i gotovo neizbežno iritantne didaktičnosti, a koja bi u suprotnom mogla da ugrozi krhku strukturu ovog njegovog filma. Vučković i Jelena Vuksanović (koscenaristkinja Paname) ne daju brzopotezne pouke i ne zapadaju u moralistički žar; nasuprot tom mogućem pristupu odabranoj temi, njih dvoje ovde svesno i otvoreno biraju da ne propovedaju, da ne trljaju noseve tek nešto mlađih od sebe, baš kao što ni ne simplifikuju vlastite već dovoljno jasno postavljene i obznanjene etičke poente po tom pitanju. Stoga su Jovan i Maja prikazani kao ukleti ljubavnici, ukleti vlastitim slabostima i onim što su sami odabrali da im odvarača pažnju sa sebe samih i na šta su svojevlasno odlučili da trače energiju od koje naprosto kulja iz njih. Naravno, ništa od narećenog i ovde već pojašnjeno ne bi bilo izvodljivo bez pomoći i doprinosa Slavena Došla i Jovane Stojilković, koji tumače glavne uloge u Panami, ostvarivši jedinstvene, sugestivne i prilično nadahnjujuće kreacije a pošavši odna prvi pogled stereotipnog predstavljanja mladih danas. Valja takođe istaći i postignuće Đorđa Arambašića, direktora fotografije, poznatog po izuzetnom snimateljskom radu na Neposlušnima Mine Đukić lane; on je ovde stvorio Beograd kao efektnu i osetno fluidnu mešavinu glamura i oronulosti, na taj način dodatno potcrtavši diskretno koncipiran i izveden podmotiv klasnog sukoba između dvoje glavnih protagonista ove priče. Sumnje nema, Panama je svakako inteligentno osmišljen i, ukupno uzev, vešto urađen prvi film, što nikako ne znači da je u pitanju i filmsko delo bez mane; Vučković u nekoliko navrata prenaglašava urbane identite svoje priče, a tu je i rukavac (krak koji se tiče Jovanovog univerzitetskog života i njegovog donekle zlokobnog mentora) kome manjka šireg značaja za priču i film u celini. Ipak, Vučković zaslužuje iskrenu pohvalu jer je dobio do svih kota koje je sam sebi ovde zadao već u svom prvom igranom dugometražnom filmu, pružajući nam svež i osoben uvid u ono što svi nastojimo da navodno što promućurnije shvatimo a o čemu u momentu stičemo i izražavamo srčano mišljenje na prvu loptu.

Pored mene

Režija: Stevan Filipović

Uloge: Hristina Popović, Nikola Glišić, Slaven Došlo, Gorica Regodić, Milica Majkić, Darko Ivić, Jelena Puzić, Andrej Pipović, Vitor Kreković, Matea Milosavljević

Stevan Filipović je pažnju skrenuo niskobudžetnim Šejtanovim ratnikom, filmom koji je obradovao svojom poletnošću i efektom mešavinom žanrova. Nažalost, već njegov sledeći film, Šišanje, predstavlja pad. Sada, kada je pred nama treća Filipovićeva režija, postaje jasno da se mladi reditelj našao u kreativnom ćorsokaku. Šišanje i Pored mene muče slični, ako ne i isti problemi. U oba filma Filipović se previše trudi da nametne svoje viđenje srpske svakodnevice. Naravoučenija su isforsirana, pamfletska, neprirodno nakalemjena na žanrovsku matricu. Za razliku od Šišanja, u kome kao da se za prevlast sve vreme bore dva potpuno različita filma, Pored mene je ujednačeniji i to je dobro. Nažalost, propusti u priči su preveliki da bi se film doživeo ozbiljno. Filipović i Milena Bogavac su napisali scenario koji je prepun „rupa“. Središnja postavka o profesorki koja zaključa učenike je potpuno neodrživa, čak i budalasta. Filipović i Bogavac od gledalaca traže da potisnu nevericu i poveruju da će svi učenici problematičnog odeljenja predati razrednoj mobilne telefone, da kasnije neće pronaći način da umaknu, te da će biti primorani da noć provedu zaključani u školi. Nelogičnosti ima još, ali nema potrebe da ih sve nabrajam. One, uostalom, ne bi bile toliko važne da dramski sukob funkcionise kako treba. Nažalost, to nije slučaj. Baš kao i u Šišanju, likovi su previše pojednostavljeni, gotovo stripovski. Uz to, ima ih previše. John Hughes u svom izvanrednom Jutarnjem klubu ima sličnu postavku – zarobljeni u školi i odsečeni od ostatka sveta, srednjoškolci

se prvo sukobljavaju, a onda shvataju da i nisu toliko različiti kao što se na prvi pogled čini. Samo, Hughes se fokusirao na petoro mladih. U filmu Pored mene se pod lupom našlo čitavo odeljenje, pa se fokus gubi i rasipa. Hristina Popović glumi profesorku istorije Olju i njoj pripada prvih dvadesetak minuta filma. Njen lik je prilično nejasno postavljen – udata je za „domaćeg izdajnika“, u školi je zovu „komunjara“, a ona voli da sa prijateljicama zalazi u zadimljene tehno-jazbine. Ko je zapravo Olja i šta je želela da postigne zaključavanjem učenika – ostaje nepoznanica. Dobro, Olja je shvatila da ju je napao neko iz odeljenja IV/3. Besna je, povređena... Da li je onda logičnije da pozove policiju ili da sve učenike zaključa? Umesto da se ponaša kao odrasla, odgovorna osoba, profesorka odlučuje da svojim đacima „očita lekciju“. Samo, u čemu se ogleda ta „lekcija“? Teško je to dokučiti. Ono što je sigurno jeste da katarza izostaje. Odgovorni se nisu pokajali i nisu preuzeli odgovornost. Ujutru se neko (verovatno Olja) pojavi i otključa školu. I to je to. Kraj filma. Tokom noći provedene u „zarobljeništvu“, srednjoškolci se dele u grupe. „Opasni momci“ odgovorni za napad se odvajaju od ostatka odeljenja, gotičarka pušta muziku preko razglasa, štreberi pronauđu alkohol u direktorkinoj kancelariji i plešu uz pesmu Nade Topčagić... Pravih sukoba, uglavnom, nema. Teen angst je mlak i neubedljiv, iskonstruisan, ni prineti silini viđenoj u Klipu (zanimljivo je da je nagrađivani film Maje Miloš montirao upravo Stevan Filipović) ili Varvarima. Filipović ne poseduje suptilnost da

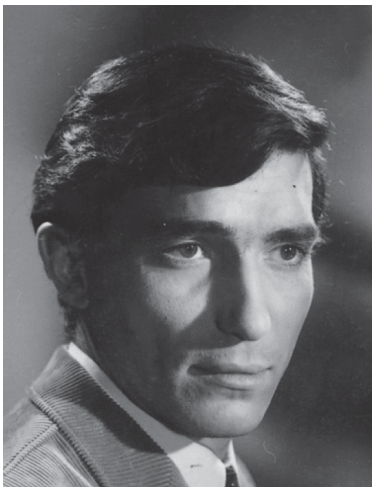
goruće probleme prikaže na uverljiv način. Prenaglašavajući ih, on im, zapravo, oduzima snagu. Karikaturalni svet njegovih filmova je teško shvatiti u realističnom ključu. Šejtanov ratnik je dobar upravo zbog toga što u njemu izostaje insistiranje na društvenoj angažovanosti. Kada se sve oduzme i sabere, Pored mene poseduje samo jedan ubedljiv i zadovoljavajući dramski krak – a to je onaj u kome dolazi do konfrontacije između Strahinje i Lazara (glume ih Nikola Glišić i Slaven Došlo). Gluma u čitavom filmu je dobra, ali Glišić i Došlo dobijaju priliku da sa svojim likovima naprave nešto istinski značajno i, makar u okvirima domaćeg filma, inovativno. Šteta što i ostatak filma nije na tom nivou.

Piše: Dejan Dabić

Glumački internacionalci rođeni u Nišu:
Nađa Regin i Lobi Dimitrijević

Bondova devojka i Valterov saborac

Mnogi naši značajni filmski glumci – o pozorišnim da i ne govorimo (u jednom periodu pozorišne istorije Srbije, Niš je bio nezaobilazna stanica najkvalitetnijih glumaca, što već dugo nije, ali o tome, možda, nekom drugom prilikom) – formalno su rođeni ili deo života i profesionalnih biografija ostvarili u Nišu: Ljubiša Samardžić-Smoki, Živojin-Žika Milenković, Snežana Nikšić, Tanasije-Tasa Uzunović, Mladen-Mlađa Nedeljković, Vasja Stanković... U grupi glumaca za koje se obično navodi da su svojim rođenjem vezani za Niš, nećete uvek pronaći dva zanimljiva glumačka imena sa internacionalnim karijerama. Jedno je – Nadežda Poderegin (u internacionalnim krugovima poznatija kao Nađa Regin), a drugo – Slobodan-Lobi Dimitrijević. Nadežda Poderegin rođena je u Nišu 1931. godine. Otac joj je bio Rus koji je nakon Oktobarske revolucije izbegao u tadašnju Kraljevinu SHS, a majka profesorka književnosti iz Pljevalja u Crnoj Gori, gde su se Nađini roditelji i upoznali; profesorska služba ih je vodila u razne gradove na teritoriji nekadašnje Kraljevine, pa je tako Nađa rođena u Nišu, mada je odrasla u

Kraljevu, gde su njeni došli nakon službovanja u Prokuplju. Na početku Drugog svetskog rata, Nađin otac je, tada profesor Poljoprivredne škole, streljan prilikom masovne nemačke odmazde (iako mu je – kao ruskom emigrantu – nuđeno da se spase, on nije želeo da napusti svoje učenike). Nakon završetka rata, Nađina majka je, kao beogradski student, dobila posao u struci i porodica se preselila u Beograd. Na početku pedesetih Nađa upisuje Akademiju u klasi profesora Jože Rutića u kojoj su, pored ostalih, bili i Paja Minčić, Čiga Jerinić, Jelena Jovanović (kasnije Žigon), i kreće njena profesionalna karijera. Prekretnica je bila uloga Marine u nemačko-austrijsko-jugoslovenskoj koprodukciji „Kuća na obali“, režisera Boška Kosanovića, gde joj je direktni partner bio poznati slovenački i jugoslovenski glumac Bert Sotlar (jedan od dobitnika nagrade „Slavica“ koja se sada, pod nazivom „Pavle Vuisić“, i dalje dodeljuje na niškim Filmskim susretima). Iako je nakon ovog filma odigrala glavnu ulogu kod najplodnijeg filmskog režisera kinematografije Druge Jugoslavije Žike Mitrovića, u „Ešalonu doktora M.“ (1955), profesionalne i privatne obaveze vode Nađu najpre do Nemačke, a kasnije, zbog udaje, i u London. Ono po čemu će ona, ipak, ostati najprepoznatljivija većini gledalaca širom sveta dogodilo se u prvoj polovini šezdesetih zahvaljujući serijalu filmova o Džejsmu Bondu. Najpre je u filmu „Iz Rusije s ljubavlju“, režisera Terensa Janga, igrala Kerimovu devojku (partner joj je bio Pedro Armendariz u svojoj poslednjoj filmskoj ulozi u životu), što ju je dodatno kvalifikovalo da u filmu „Goldfinger“ (1964), režisera Gaja Hamiltona, odigra i Bondovu devojku, očaravši čak i velikog šarmera, na platnu i van njega, Šona Konerija. To je bio i vrhunac njene glumačke karijere, nakon čega je usledilo još nekoliko godina uglavnom televizijskih uloga, nakon kojih se Nađa posvetila porodici, a u poslovnom smislu, iako više nije glumila, aktivno je učestvovala kao član odeljenja za scenarije na britanskoj televiziji. Trenutno živi u Londonu i piše memoare. Slobodan-Lobi Dimitrijević rođen je 1941. godine u Nišu, ali je kompletnu karijeru ostvario igrajući u filmovima u Hrvatskoj i na teritoriji cele bivše Jugoslavije, kao i u međunarodnim koprodukcijama, najpre zagrebačkog „Jadran filma“ i berlinskog „Rialto filma“, u filmskom serijalu „Vinetu“, po delima Karla Maja: „Blago u Srebrnom jezeru“ i „Kralj petroleja“, a kasnije i u trilerima i akcionim filmovima, pretežno nemačke, italijanske i američke produkcije (jednu od poslednjih međunarodnih uloga odigrao je u kontroverznom filmu Mimi Leder „Mirotvorac“, sa Džordžom Klunijem i Nikol Kidman u glavnim ulogama. Lobi Dimitrijević je, što je posebno zanimljivo, otpočeo filmsku karijeru u istom ostvarenju kao njegov zemljak Ljubiša Samardžić-Smoki; reč je o „Igri na skelama“, Srečka Vejganda (1961) kao mladić Staša. U početku su ga u našoj kinematografiji pratile uloge idealista u art filmovima, kakva su npr. ostvarenja Vatroslava Mimice „Prometej sa otoka Viševice“ ili „Ponedjeljak ili utorak“, ali se Lobi relativno brzo profilisao kao akcioni junak (svima znana uloga Surog koji Zisu otkriva Valterov identitet: „Onda gledaj, lafčino. Vidiš ga“) u filmu Hajrudina-Šibe Krvavca „Valter brani Sarajevo“ ili „SB zatvara krug“ Mikija Stamenkovića, u ulozi Božovića. Po mnogima je vrhunac njegove karijere, ipak, uloga Lada Tajovića u ekranizaciji romana Mihaila Lalića „Lelejska gora“, koju je kao reditelj potpisao Zdravko Velimirović, a zapažena je i uloga u makedonskom filmu „Ispravi se, Delfina“, Aleksandra Đurčinova, gde mu je direktna partnerka bila Neda Arnerić. Za ulogu u makedonskom filmu „Pucanj“, reditelja Branka Gapa, nagrađen je Poveljom na Festivalu glumačkih ostvarenja jugoslovenskog igranog filma u Nišu 1972. godine, a isti uspeh je na Filmskim susretima ponovio i šest godina kasnije, za ulogu Ivana u filmu „Stići pre svitanja“, reditelja Aleksandra Đorđevića. Umro je u Zagrebu u Hrvatskoj 1999. godine.

Rock u doba velikog posta

Sva sreća pa smo imali Ramba Amadeusa devedesetih. Jer da se neki sociolog ili muzički kritičar pitao kako da nazove muzički ikulturološki izbljuvak koji je predvodi najveći srpski fan Bajerna iz Minhena, popularni Tarmi Ričmi, sigurno bi mu dodelio epitet post-folka. Pošto ta konstrukcija iz nekog razloga nosi određenu dozu ozbiljnosti, kovanica turbo-folk Svetskog mega cara daje celom pravcu komični prizvuk uz koji savršeno pristaje njuška Ivana Gavrilovića. Čemu ovaj idiotski uvod? Jednostavno da prikaže da kada neka muzika probije preuske standardizovane žanrove znalci im nakite prefiks "post" i mirna Bačka. Sam termin post-rocka nije uopšte nov kako se možda čini. O njega su se očešali svi oni koje novinari nisu mogli da svrstaju u već etiketirani koš. Ako se "telepromtujemo" u prošlost videćemo da su već neki albumi džankerske družine Velvet Underground i britanskog PiL-a ludog Johnny Rottena poneli titulu prvih post-rock albuma. Da li to jeste ili nije tako u suštini nije ni bitno. Ali sigurno je da su ta dva benda jedni od onih koji su dokazali da je rock relativan termin koji se može jako kriviti pre nego što dođe do tačke pucanja. Devedesetih se post-rock muvao među žanrovima poput art-rocka, new wavea i krautrocka i vezivao za bendove poput Slinta, Stereolaba i u najvećoj meri **Tortoisea** koji su među prvima oberučke prihvatili novi žanr dok je još bio novorođenče. Pored njih valja izdvojiti škotski **Mogwai**, kanadski **God-speed You! Black Emperor** i islandske vilenjake iz **Sigur Rosa** kao nosioce **prvog talasa** post-rocka s početka novog milenijuma. Sa bendovima **drugog talasa** obrisi žanra postaju sve jasniji. Sada ga je lakše prepoznati i definisati. Sa druge strane, pravcu koji je karakterisala sloboda i neuhvatljivost muzičkog izraza stavljeni su amovi. Ipak, bendovi iz tog vremena (oko 2005. godine) su se vrlo brzo nametnuli sviračkim, kom-

pozitorskim i vizuelnim identitetom. Pomenućemo samo neke: **Russian Circles, Pelican, Red Sparowes, God Is An Astronaut, Mono...** Na njima ćemo se i zadržati jer su poput školskog primera najzgodniji za opis same strukture muzike. Kao prvo i osnovno u pitanju su mahom instrumentali. I kada ima teksta jako je oskudan ili kompjuterizovan (Mogwai) ili na islandskom (Sigur Ros). Dalje, same numere umeju da traju jako dugo, tačnije između 5 i 10 minuta mada umeju da prebace i to. Sa te strane lakše će ih svariti ljudi koji su navikli da slušaju Tool ili Pink Floyd. Iako je u pitanju gitarska muzika, gitaristi se ne zadovoljavaju klasičnim distorzijama već uveliko eksperimentišu pedalama, procesorima i delayima tako da neretko ispred gitariste stoji pravi pravcati sanduk sa dugmičima i pedalama. U tom smislu post-rock je jako srodan shoegazeu, dođe mu nećak ili tako nešto. Pošto nemate tekst za koji će se ljudi zakačiti jako je bitno kako kumujete nazivu pesme. Muzici se prilazi kao slikarstvu. Paletom emocija slikaju se životni ili prirodni pejzaži. Gitara je četkica koja meša boje zvuka. Treba pogoditi naziv da kada slušalac čuje pesmu vidi isto što i vi koji je svirate. Zbog toga neki (Red Sparowes) za naslov pesme uzmu celu rečenicu tipa "We stood transfixed in blank devotion as our leader spoke to us looking down on our mute faces with a great, raging and unseeing eye". Braaateee...Vreme razvijanja žanra potrefilo se sa razvojem brzog interneta u svetu. Pošto su savremene izdavačke tendencije naginjale ka online izdavaštvu, post-rockeri su se (kao neisplativi za afirmisane izdavačke kuće) okrenuli platformama poput Bandcampa sa kojih su fanovi za sitnu lovu mogli da skinu album ili za nešto krupniju (mada opet ne preveliku) naruče fizičko izdanje. Kako je broj bendova konstantno rastao, oni noviji su se u takmičenje uključivali nudeći svoju muziku za džabe. Tačnije "plati koliko hoćeš" ali smo mi zatucani bez PayPal mogli da ukucamo nulu i da ne brinemo zbog piraterije već samo zbog griže savesti što smo silom prilika stipse. Došlo se do tačke kada je količina bendova bila tolika da niko normalan nije mogao sam da prati to. Tada su se pojavili mnogobrojni specijalizovani blogovi koji su pravili preglede izdanja iz celog sveta. Odeš tamo, preslušaj, ako ti se nešto sviđa imaš odmah link za skidanje. Upravo je to bila opasnost za bendove **trećeg talasa** poput Caspiana, Toundre, Jakoba da se ne izgube u masi. Oni kvalitetniji su uspeali da idu na turneje i počeli da naplaćuju albume. Oni koje nije htelo jednostavno su nestali. Kada se već bavimo belosvetskim bendovima nameće se pitanje kakva je situacija kod nas? Poprilično dobra zapravo. Pionir žanra je svakako bio subotički bend **Ana Never** osnovan još 2002. godine. U zadnje vreme su nešto tihi, pretpostavljam jer jedan od članova (Goran Grubišić) uveliko ima obaveze sa svojim drugim bendom Wooden Ambulance. Ono što posebno raduje je da dva najaktivnija predstavnika dolaze sa juga zemlje. Radi se o bendovima There. (Niš) i **Plavo** (Kruševac). Dok prvi naginju ka kosmičkoj varijanti pravca drugi su se odlučili za manje raskošne ali strašnije zvukove. I jedni i drugi su koncertno aktivni. Nišnije sviraju stvari sa prvog EP-a i pesme sa albuma koji će se uskoro pojaviti dok Čarapane tek čeka objavljivanje prvenca ali je materijal odličan u šta su se uverili svi koji su ih čuli uživo. Šta će biti s post-rockom se nameće kao logično pitanje za kraj? Zaista deluje kao da je zašao u ćorsokak. Bum koji ga je zadesio definitivno jenjava poslednjih par godina. Verovatno će se smanjiti količina novih bendova. Oni koji su se dokazali izgradili su pozicije nezavisno od žanra i sigurno će nastaviti da stvaraju, možda i sa žanrovskim zaokretima. Uostalom, šta fali post post rocku?

Prvi džez muzičar

Badi Bolden je kod ljubitelja džeza poznat kao „otac džeza“. On je bio pokretač i vođa prvog njuorleanskog džez benda, prvi istaknuti džez muzičar, prvi koji je svirao bluz i afroameričku muziku na plesovima i prvi „kralj“ džeza. Priče o Boldenu su legendarne. Mnogi su tvrdili da je Bolden toliko glasno svirao kornet da se mogao čuti kilometrima naokolo.

Veći deo Boldenovog života obavljen je velom tajne, jer više podataka o njemu dolazi iz usmenog predanja nego iz pisanih dokumenata. Njegovi savremenici, crni džez muzičari, kao što su Dželi Rol Morton, Bank Džonson, Kid Ori, Bad Skot i Mat Keri, sačuvali su u svojim sećanjima, pričama i anegdota uspomenu na njega. Ipak, postoje brojna neslaganja u vezi sa relativno malobrojnim činjenicama o njegovom životu: da li je pohađao srednju školu, da li je bio berberin, da li je bio izdavač tračerskog lista „Zrikavac“, da li je sniman na početku dvadesetog veka, da li je majku ili svekrvu povredio kad je zbog mentalnog sloma postao nasilan, da li je imao sina i ćerku iz dve vanbračne zajednice? Rođen je kao Čarls Džozef Bolden 6. septembra 1877. u Nju Orleansu, od oca Vestmora Boldena i majke Alis Harison. Boldenovo detinjstvo ni u kom pogledu nije bilo posuto ružama. Imao je samo 6 godina kad mu je otac umro od žute groznice. Sa deset godina seli se sa sestrom i majkom u predgrađe. Njegova majka je morala da prihvata bedne poslove kako bi izdržavala porodicu. I mada nema konkretnih podataka o njegovom detinjstvu, moguće je da je pohađao obližnju školu za dečake „Fisk“, instituciju čuvenu po rigoroznoj disciplini i izvanrednoj muzici. Prve lekcije korneta dobio je od Manuela Hola, svog suseda koji se bavljao s njegovom majkom. Mladi Bolden je sa porodicom redovno prisustvovao službama u baptističkoj crkvi „Svetog Jovana“ gde su vernici, poneti spiritualima i himnama, upadali u emotivne zanose i valjali se po podu prožeti „Svetim duhom“. Pored bluz, afrohrišćanska muzika će duboko uticati i na njega i na njegovu muziku. Od

1894. počinje profesionalno da svira kornet, dakle nikad nije bio ni berberin, ni izdavač tračerskog lista, kao što su mnogi džez kritičari i istoričari, prepisujući jedan od drugog, tvrdili, mada u ono vreme nije bilo neobično da se muzičari bave i „profanijim“ poslovima kako bi se izdržavali. Oko 1895. organizovao je bend koji je postao uzor njuorleanskim bendovima. Bend se sastojao od jednog ili dva korneta, klarineta, trombona, kontrabasa, gitare i bubnjeva. Kornetu je data vodeća uloga, jer je taj instrument svirao parafrazirao glavnu melodiju; trombon je bio kontraglas koji je širio melodiju karakterističnim glisandima; klarinet se ležerno izvijao i skakutao oko linija ostalih instrumenata; ritmički instrumenti činili su motornu snagu benda. Pošto je bio profesionalni vođa benda, Bolden i njegova grupa svirali su za afroameričku populaciju u plesnim dvoranama Nju Orleansa, „Masons-kovj sali“, „Gloubu“, dvorani „Džekson“, u parku „Linkoln“, na paradama, sahranama i u obližnjim mestima. Nju Orleans je još dok je bio pod francuskom upravom bio poznat kao grad plesa. Tako je bilo i u vreme kada je Bolden stupio na scenu. Devedesetih godina devetnaestog veka i beli i crni bendovi Nju Orleansa svirali su melodije raznih plesova, što je odražavalo rasni, kulturni i etnički konglomerat grada. Prema tome, muzika je svirana kao pratnja za valcere, polke, kadrile, mazurke i tada veoma popularan ples „u dva koraka“ koji se izvodi uz melodije regtajma. Svedoci ističu da je Bolden svirao mešavinu konvencionalnih plesova i marševa, ali je bio prvi, i to je ono što je činilo razliku, koji je u svoj repertoar uneo bluz i adaptirao mnoge spirituale i himne koje je kao dečak slušao u

DONALD M. MARQUIS

Buddy Bolden
LE PREMIER MUSICIEN DE JAZZ

afrohrišćanskoj baptističkoj crkvi. Svi izveštaji govore da je Bolden svirao izuzetno glasno, skoro sve u sniženom B i, premda muzički nedovoljno školovan, njegovi improvizovani korusi, posebno njegovo grubo i ekspresivno sviranje bluz, duboko su pogađali svakog ko ga je čuo. Po mišljenju Kida Orija, Bada Skota i Mata Kerija, Badi je stekao slavu zbog svoje veštine u improvizaciji. Ori je rekao da „kad bi zaboravio pasaž, ubacio bi improvizacije u kojima bi slušaoci više uživali nego u napisanoj muzici“. Trombonista Roj Palmer potvrđuje: „Badi se nikad nije oslanjao na pisanu muziku, sve vreme je improvizovao.“ On je možda znao da čita note, ali ne tako dobro, i u svakom slučaju svirao je iz glave. Bolden je takođe zaslužan za otkriće tzv. „Big Four“ ritmičkog obrasca koji pruža više prostora individualnoj improvizaciji. Inkorporirajući ansambalsku improvizaciju i intonaciju bluz u plesnu muziku, Badi Bolden se s pravom smatra prvim autentičnim džez muzičarem. Prvim „kralj-em“ džeza. Pre Boldena njuorleanska muzika je još uvek bila regtajm ili konvencionalna plesna i mar-

ševska muzika evropskog po- rekla kakvu je, na primer, svirao Badijev najveći rival Džon Robižo. Posle njega to je definitivno bilo ono što će se kasnije nazvati džezom. Kreolski klarinetista Žorž Bake živopisno se sećao svog prvog slušanja Boldenove muzike i njenog uticaja: „Iznenađeno Badi lupao po podu svojim kornetom kako bi dao ritam i...svirali su 'Make Me a Pallet'. Svi se dižu i viču: 'O, gospodine Bolden, sviraj za nas Badi, sviraj!' Ništa slično nisam ranije čuo. Ja sam svirao na 'legitiman način'. Ali ovo je bilo nešto što me je uvuklo. Popeli su me na binu i svirao sam s njima. Posle toga, nisam tako često svirao na legitiman način.“ Boldenov bend je verovatno bio zapažen po svom neobuzdanom an- sambalskom stilu. Muzika je bila sirova mešavina plesova, spirituala, marševa, bluza i ranog „reg“ ritma. Uzeli su tradiciju skladne evropske muzike i u nju ubacili puno improvizacije, lascivnosti, uzvika i mračnog ritma bivših robova. Kanadski pisac Majkl Ondači u svom inovativnom i briljantnom romanu o Badiju Boldenu ovako opisuje -jedan od nastupa benda: „Primoravao bi bend da svira tako glasno da je muzika tekla niz ulicu, govoreći: 'Korniše, hajde, izbacite ruke kroz prozor'. Cele noći i celog turobnog jutra svirali su sve glasnije a note bi svakog progorele i sagorele, zaboravljene u telu jer bi ih progutala neka sledeća, Bolden, Luis, Korniš ili Mamford bi ih slali sve dalje i dalje dok se njihova eksplozija vazduha, kako ih je on video, ne bi pretvorila u životinje koje se bore u prostoriji.“ (Michael Ondaatje, „Coming through Slaughter“, 1976) Bolden je postao toliko popularan da je istovremeno organizovao nekoliko bendova. Dešavalo se da u toku jednog dana ili noći nastupi više puta širom grada. Njegova najpoznatija melodija bila je „Funky Butt“ koju je pod nazivom „Buddy Bolden's Blues“ snimio Dželi Rol Morton. Ostale Boldenove omiljene melodije uključuju: „Make Me a Pallet on the Floor“, „B-Flat Society Blues“, „Careless Love“, „Tiger Rag“, „Sugar Blues“, „Oh, Didn't He Ramble“, „Just a Little While to Stay“ i „Lord, Lord, Lord, You've Sure Been Good to Me“. Godina 2008. će u svetu džezza zauvek biti zapamćena po velikom muzičkom otkriću. Jedini snimak Badija Boldena nije više stvar legende, već realnosti. Dok je 2006. student postdiplomac sa Univerziteta Kanzasa pomagao jednom meštaniu da očisti tavan, nabasao je na kutiju starih ploča. Ispostavilo se da je jedna od njih bila singl Badija Boldena iz 1903. godine. Ovaj dvominutni snimak pod nazivom „The Sky is Blue and so am I“ otkriva nam Boldenovu uzbudljivu virtuoznost i muzički talenat ravan potonjim

majstorima džezza. Intenzitet Boldenovog sviranja je, bez obzira na tehnička ograničenja opreme za snimanje tog vremena, prosto opipljiv. Sačuvana je samo jedna fotografija Boldenovog benda, dosta oštećena, koja prikazuje muzičare kako dostojanstveno drže svoje instrumente. Ime fotografa nije poznato. Bolden je u Nju Orleansu brzo stekao popularnost i slavu. Njegov dobar izgled i talenat posebno je privlačio žene koje su mu komplikovale život. Bolden je svirao i na ulicama čuvenog Storičila, kvartu crvenih lampi, ali ne i u bordelima (tamo su svirali pijanisti). Kornetista je ovde postao poznata ličnost, lokalni heroj. U to vreme je neuredno živio. Bio je ozloglašeni ženskaroš i alkoholičar, iako je bio otac dva deteta iz dve vanbračne veze. Nije daleko od istine da su mu prostitutke besplatno nudile svoje usluge. Bio je upadljiv, razmetljiv i sve agresivniji. U stvari, nije se uzdržavao i nisu ga mučile moralne inhibicije. Prema njegovim savremenikima, Bolden je 1906. kad je bio na vrhuncu karijere, počeo da pati od glavobolja i da se nepredvidivo ponaša. Takođe, počeo je da sumnja da neko u njegove lekove stavlja otrov. Pošto ga je njegova majka (jedan izvor tvrdi da je u pitanju bila svekrva) negovala i lečila, Bolden ju je bokalom udario po glavi i naneo joj površinsku ranu. Pozvana je policija i Bolden je kraće vreme proveo u zatvoru. Iste godine, 9. septembra, Bolden je ponovo uhapšen i optužen za gubitak razuma. Njegovo treće i poslednje hapšenje desilo se 13. marta 1907. Posle ovog hapšenja sudija

je naložio da tridesetogodišnjeg Boldena odvedu u bolnicu za umobolne. Petog juna 1907. prebačen je u psihijatrijsku bolnicu u Džeksonu (Luizijana) u kojoj je proveo ostatak svog života. Ima mnogo nagađanja o uzroku Boldenovog mentalnog sloma. Moguća objašnjenja su alkoholizam i satorijaza, sifilis, migrena i nelečena infekcija uva. Psihijatrijska dijagnoza koja mu je data u bolnici bila je „demencija prekoks, paranoidni tip“, danas poznatija kao „paranoidna šizofrenija“. Boldenu je bilo dozvoljeno da se kreće po bolnici jer ga nisu smatrali opasnim. Poznato je da je pomalo svirao svoj kornet. Jedan čuvar u bolnici je posvedočio da je povremeno svirao u bolničkom bendu i da je bio bolji od ostalih i glasniji od svih. Drugi tvrde da se nikad nije pridružio bendu pacijenata. Kako je vreme prolazilo, Boldenovo stanje se pogoršavalo. Postao je nekomunikativan i zatvoren. Stalno je razgovarao sa imaginarnim glasovima koje je čuo u svojoj glavi ili energično maha rukama po vazduhu. Dodirivao bi stvari u bolnici kao da ide u inspekciju. I dok je 1917. Badi Bolden već deset godina čamio u psihijatrijskog bolnici, neverovatna ironija je da je jedna tada ugledna kompanija ploča snimila belički sastav iz Nju Orleansa koji se zvao „Original Dixieland Jass Band“, a muzika koju su svirali ubrzo je nazvana „džez“. Badi Bolden je umro 4. novembra 1931. od infarkta. Proveo je dvadeset četiri godine, skoro pola svog života, u psihijatrijskoj bolnici. Sahranjen je u neobeleženom grobu na groblju za siromašne „Holt“ u NjuOrleansu.

Duran Duran – Paper Gods (Warner, 2015.)

Isijavajuca disko kugla

Izglancajte cipele i spremite se za plesni podijum, jer će vas Duran Duran vratiti u vreme disko klubova svojom nostalgичnom pločom "Paper Gods". Jedan od najuticajnijih svjetskih bendova, vladari nju vejava 80-ih godina, nakon Riostalgичnog izdanja "All You Need Is Now", nešto ozbiljnijeg albuma u njihovoj novijoj istoriji, za novi disk spremili su veseliju atmosferu. Mark Ronson iza miks pulta ponovo, kao jedan od možda najboljih izbora za ovaj posao u današnjem svetu pop muzike, i povratak starog saradnika Najla Rodžersa. Već samo ova dvojica bez ikakvog slušanja muzike daju naznaku da bend želi svoje najveće dens hitove da pripremi za moderno doba. Zabava i igra su najbolji opis novog albuma na kome se nalazi impresivna lista gostiju. Možda, zapravo, ne toliko impresivna, koliki zanimljiva. Pored pomenutog Rodžersa, svoj doprinos nekim pesmama dali su Džon Frušante — da, taj Frušante, onaj koji je fank gitari dao potpuno novi identitet svirajući sa Red Hot Chili Peppersima; Žanel Monae, jedna od aktuelnijih pop pevačica; tu je Kieze — vlasnica hita "Hideaway", svakako jedna od zvezdi u usponu. Svoje mesto na albumu našli su producent i muzičar Mister Hadson, glumica Lindzi Lohan (kao vokal) i talentovani Jonas Bjer iz benda Mew. Tu je još i jedno poznatije lice — Stiv Džouns iz Sex Pist-olsa. "Paper Gods" otvara naslovna numera rađena sa Hadsonom i baš je

reprezent te kombinacije moderne elektro-pop produkcije i klasičnog Duran Duran zvuka. "Last Night In The City" je moj lični favorit na izdanju sa odzvanjajućim vokalima nikad boljeg Sajmona le Bona i Kanađanke Kieze. Vokalno domišljato preplitanje u strofama kulminira u sinergiju moćnih glasova dok glasno napominju da im je ovo poslednje večer u gradu. Na početak karijere ovog benda vратиće nas "You Kill Me With Silence", a kroz fanki-disko fazu vode nas Rodžers i Monae. Nema pesma tu oštrinu kulturnih "Notorius" i "Reflex" ali je na njihovom tragu. "Dancephobia" je, na primer, pokušaj Abba disko pesme koja će imati moderan elektro zvuk. I to nije baš ispao najbolji eksperiment (još peva Lindzi Lohan). "What Are The Chances?" svakako je jedna od boljih pesama na albumu. Od svih pesama možda najviše ima Duran Duran zvuk, a može da se nadoveže i na njihov prethodni album. Na njoj svira Frušante, ali ne daje svoj klasičan gitarski pečat, ima netipične za njega rokarske solaže koje su pojačane violinom Davida Rosija (radio čuvene žičane aranžmane na Viva La Vida benda Coldplay, inače član sastava Goldfrapp). Sa Jonasom Bjornstom izrodili su simpatičnu sint-pop pesmicu "Change The Skyline", dok "Butterfly Girl" nam predstavlja Frušantea kakvog znamo, u svom najboljem fank izdanju punom sjajnih solaža. Le Bona ovde odmenjuje fenomenalni prateći vokal Ane Ros. Album privode kraju smirenijim tonom pesama "Only in Dreams" i "The Universe Alone". Odljavni segment izdanja ima epski momenat zahvaljujući Londonskom omladinskom horu. "Paper Gods" nije najjače izdanje Duran Durana. Ima toplinu, razigrava nas, ima dušu ali nema oštrinu. Neće ući u anale, ali je jedan lep trenutak u njihovom opusu koji krasi naslovna sa kolažom sastavljenim od elemenata "Rio", "Girls on Film", "Skin Trade", "Seven and the Ragged Tiger" i "Perfect Day".

Piše: Miloš Najdanović

Muse – Drones (Warner, 2015.)

Svi smo mi dronovi

U nekoj daljoj budućnosti, u distopijskom svetu na kakav nas od davnina upozoravaju Orvel i Haksli, ljudi su samo dronovi – ispranih mozgova kojima svetski moćnici upravljaju kao marionetama. Lutkari će za te prilike koristiti demagogiju i manipulaciju kroz masovne medije. Svet u kome isprano gledamo Farmu, ne shvatajući da smo i sami ovce pod prismotrom Velikog brata koje na svaku komandu kažu samo beee. U toj nekoj budućnosti svi smo mi dronovi. Upravo ta zombijska, indoktrinirana populacija koja žustro vodi u treći svetski rat i konačnu apokalipsu ljudske civilizacije glavna je tema novog Muse albuma. Temelje ovom albumu tematski i muzički počeli su da postavljaju na izdanju "The Resistance", da bi poslednje upozorenje pred apokalipsu bio "The 2nd Law", a sa albumom "Drones" već je kasno za spas, čini se. Album prati protagonistu koga je indoktrinirala vlast i bez pogovora uslišava svaku naredbu. Propovedanje kreće sa "Dead Inside", u kojoj se naš neimenovani junak oseća ranjivo, povređeno i time je idealan da podlegne manipulaciji. Neobično, ton pesme uopšte ne govori, jer taj muzički deo je poprilično upbeat. "Drill Sergeant" je samo govor vojnog komandanta sličan čuvenom "ribanju" iz filma Full Metal Jacket. "Tvoje dupe pripada meni!" naredba je koju protagonist prihvata sa glasnim "Da, gospodine", i potvrđuje se u narednoj "Psycho", gde priznaje da je "ljudski dron", "mašina za ubijanje" i "psiho ubica" u kontroli armije. U "Mercy" – sint baladi – junak se predomišlja i ne želi da bude samo ispran mozak. U spotu, doduše, junak je junakinja i to veštačka inteligencija koja želi da se oslobodi. Pa se možda možemo zapitati da li je bend imao jasnu ideju za album ili pak previše tema koje su želeli da natrpaju pod isti kišobran. "Reapers" počinje sa majstorskim tappingom na gitari i prelomna je tačka na albumu. Oseća se bežanje, napetost, i očigledna kritika modernog ratovanja gde dronovi rade sav prljav posao ubijanja ljudi. U "The Handler" junak se otima od svojih "lutkara" u pesmi koja je izrazito gitarska, što je lepo napokon čuti od Muse posle toliko eksperimentisanja sa orkestracijama, elektronikom i sintisajzerima na poslednja dva izdanja. Na album je umetnut i govor pokojnog američkog predsednika Kenedija, čuvena prozivka novinarskog izveštavanja tokom dešavanja na Kubi u Zalivu svinja. Govor je uvod za pesmu "Defector" u kojoj je junak slobodan napokon. Pesa ima tu neku morbidnu veseliju atmosferu. Iako je

očigledno da problem sa dronovima nije rešen, oseća se junakov ponos kao da je njegova lična pobeda uopšte značajna. Nažalost, nije. "Revolt" ima motivacioni polet, kao da je ijedna revolucija ovako vesela. Jasna je namera benda da prikaže da se čovečanstvo može odupreti modernoj manipulaciji, ali se oseća preveliki kontrast na albumu. Bend se svakako previše zapetljao i malo idejno pogubio. "Aftermath" apsolutno odskakće od celog izdanja. Kao Pinki u The Wall kada je napokon srušio svoj zid, tako Muse baladom privode kraju svoj album. A onda u sve to uskače "Globalist", potpuno nasumično ubačena u album. Zamišljena kao nastavak pesme "Citizen Erased", stvarno je jedna odlična numera. Ali zašto se našla pred kraj ovog albuma, gde joj mesto nije. Pesa epskih razmera, koja podseća na njihovu "Knights of Cydonia" mogla je da bude ključna pesma na izdanju. Ima sjajne gitarske deonice, a pred kraj i dirljiv klavirski momenat kao neizostavna oda bendu Queen. Priču završavaju višeglasnom, liturgijskom "Drones". Uprkos svim naporima našeg junaka, on umire. Ubio ga je "Dron". Metju Belami i ekipa izgleda da još nisu spremni da se uhvate u koštac sa ovako velikim problemom. Stilistika tekstova je krajnje površna. U nekim trenucima sve je metafora na "ljudske dronove", a u nekim se priča o pravim bespilotnim letelicama, dok u spotovima imaju problem osvešćene veštačke inteligencije. Ton celog albuma je konfuzan, jer ima te vesele, uzbuđljive trenutke koji su potpuno kvarili atmosferu celine, ili je makar nisu konzistentno ispratili. Iako muzički ima sjajnih pesama, album jednostavno ne ispunjava očekivanja.

MUSE
DRONES

Stereo Banana

Munje Nebjeske

Na pomen Niša još dugo će prva muzička asocijacija biti Galija i Kerber, eventualno Šaban Bajramović za one džezerski nastrojene odnosno Dobri Isak za underground mračnjaštvo. Jebiga, šta da se radi. Evidentno je da je neka srednja generacija bendova poput Novembra, Styptica, Klošara, Danilovog Doživljaja Beča (i tako dalje) debelo oštećena ali su to prihvatili stoički. Šansu da to dovedu u red i postave se na regionalnoj muzičkoj mapi najviše imaju dva novija sastava Eyot i Stereo Banana. Dok ovi prvi pucaju na malobrojniju publiku specifičnog muzičkog izraza ovi drugi poseduju sve mejnstrim elemente (u pozitivnom smislu) da pune koncertne dvorane po bivšoj Jugi.

Već sa prvim albumom "Šijemo sambu" potencijal za nešto veliko bio je evidentan. Recept se ukratko sastojao od dobrih matrica, ne jebanja žive sile oko dijalekta i rađenja što više dobrih spotova oslanjajući ce prvenstveno na Miodraga Ignjatovića koji vuče iskustvo iz Shoopaa i Rednek produkcije gde je radio kako sam bendovima tako i sa namunjenim reperima. "U bade mantilu", "Da li vi masturbirate pred grad" i "Majmunska posla" su vrlo lako postale lokalne himne ali i skrenule pažnju popularnoj Dubiozi zahvaljujući čemu im je Banana nastupala kao pregrupa u sred Sarajeva penetrirajući tako svest potencijalne bosanskohercegovačke publike. Bilo je i zakazanih nastupa u Hrvatskoj sredinom godine ali su nažalost otkazani. Ipak sa novim albumom "Munje nebjeske" deluje da će šanse za regionalne nastupe tek doći. U prilog ovoj tvrdnji ide i činjenica da je drugi singl sa albuma, pesma "Melem", već nekoliko dana na prvom mestu MTV-jeve domaće liste. I prvi singl "Don't let me blow" vrzmao se po listi ali se nije dokopao pol pozicije. Tako da je samo pitanje vremena kada će simpatična Naida Kundurović u okviru svoje emisije Impuls (koja se emituje na N1 televiziji u saradnji sa MTV-jem) posetiti Niš da upozna sadašnju MTV generaciju jako šućmurastog profila sa opičenim dvojcem iz Durlana. Naglašavam ovo Durlan jer ga i oni sami naglašavaju u skoro svakoj pesmi stavlajući ovo niško naselje negde između delbojevskog Pekama, Bruklina i Kingstona. Ali ako smo svi mi mogli da naučimo šta je i gde je "Lovrinac" Dječaka (groblje u Splitu) što ne bi neki Splićanin znao "za zemlju zalazećeg sunca poznatiju ko Durlan". Jer lokalni identitet igra ključnu ulogu u stvaralaštvu stereo Banane. Tako i u pomenutom spotu za "Melem" glavni akter je lokalna legenda i nekadašnja jutub atrakcija Pejča lovac iz Pasji Poljane gde je i snimljen deo spota. Iako suočeni sa mogućim velikim uspehom Naopak i Nemus nisu žrtvovali svoj lokalni jezički identitet zarad dodvoravanja široj publici. I to je bila definitivno pametna odluka. Jedino tom sivom zonom

padeža i akcenta može verno da se preslika situacija u gradu, bilo da se radi o džonjanju na kej sa metalcima, izlaženju po mestima gde dominiraju ekserima nakovani fenseri ili dogodovštine studenata iz drugih gradova. Ipak to ne znači da je sve" med i mleko" zajebancija. Kroz sve te naizgled bezazlene situacije provlače se nimalo lagodne političke, finansijske i kriminalne teme koje je nekad lakše a nekad teže učiti i koje se vrlo lako mogu prevesti sa lokalnog na viši nivo. Pesma sa albuma koja se najozbiljnije bavi "ozbiljnim" stvarima je svakako "Black Dildo" koja baca bespoštedni hejt na savremeno sveštenstvo koje je Bibliju zamenilo džipovima i platnim karticama. Politički najdirektnija numera je verovatno "Lako je prutu da se sokoli" ali se ona nije našla na novom albumu već ostaje da levitira kao singl između dva izdanja..Potencijal hitova sa "Munja" nikako nije presušio sa "Melemom" i "Don't let me blow". Iz benda najavljuju rad na još nekoliko spotova i uopšte nije lak zadatak oceniti za koje pesme bi bilo dobro da se isti urade. "Šijemo sambu" nekako deluje kao sigurica mada ne zaostaju ni pesma o hroničnom kašnjenju "5 do 12" ni "(Č)ETNIK" koja ne poziva na nož u zube već "na Ravnoj gori sensimilja da se sadi". Skriveni adut može da bude i miljenik kolega muzičara "Nemoj da znojiš tehniku" dok je pravi letnji hit ustvari ironični anti-hit "Sve je bolje" u kome vidimo sa kakvim komentarima se bend u početku susretao i šta je rešio da po tom pitanju (ne)uradi:

*"uskoro krećemo danastupamo s bendom
sviraćemo neki novi etno
sve svoje probleme smorešili
pesmom
ponavljamo stihove da zapamtite nešto
uskoro krećemo da nastupamo s bendom
čekaju nas festivali celo leto"*

I kada na to dodate semplovane španske gitare i easy going melodiju gotov da ste uvereni da bi to mogli i trebali da urade. Ali neće! I odlično je što je tako.

Tek će se pričati i pisati o ovim ljudima. Svoju moć na gradskom nivou su već demonstrirali nedavno u punoj Banovini. Nišljuje i kvalitet su na njihovoj strani a polako se pridružuju i mediji. Valjda će doći vreme kada će nekom iz Beograda prva asocijacija na bradatog Nišliju biti Naopak a ne Neša Galija. A ako nema pravde vido sam da hoće da pokrenu akciju da se tri solitera u Durlanu ofarbaju u rasta boje pa bar to da uspe. Daj četku ovamo Jahrastafaraj...

STRIPARNICA

JUŽNI
DARKWOOD
NIŠ

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel.018/242-261

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard studenata Republike Srbije

Velikotrnovska 2

www.scnis.rs, info@scnis.rs

tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi Uprave Studentskog centra Niš

